

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özgül ELİTOK

ERKEKLİK OLGUSU BAĞLAMINDA ERKEKLERİN BOŞANMA
DENEYİMLERİ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özgül ELİTOK

ERKEKLİK OLGUSU BAĞLAMINDA ERKEKLERİN BOŞANMA
DENEYİMLERİ

Danışman

Prof. Dr. Nurşen ADAK

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Özgül ELİTOK'un bu çalışması, jürimiz tarafından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gönül DEMEZ (İmza)
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nurşen ADAK (İmza)
Üye : Dr. Çağlar ÖZBEK (İmza)

Tez Başlığı: ERKEKLİK OLGUSU BAĞLAMINDA ERKEKLERİN BOŞANMA DENEYİMLERİ

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 18/07/2019

Mezuniyet Tarihi : 26/09/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ERKEKLİK OLGUSU BAĞLAMINDA ERKEKLERİN BOŞANMA DENEYİMLERİ” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Özgül ELİTOK

İmzası

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Özgül ELİTOK
Öğrenci Numarası	20145246003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Prof. Dr. Nurşen ADAK
Tez Başlığı	Erkeklik Olgusu Bağlamında Erkeklerin Boşanma Deneyimleri
Turnitin Ödev Numarası	1158837485

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 110 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 09/08/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 12

alıntılar dahil %16 'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. 09/08/2019

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-
SOYADI
Prof. Dr. Nurşen ADAK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADINLIK VE ERKEKLİK

1.1.Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	4
1.2.Tarihsel Süreçte Kadınlık ve Erkeklik.....	5
1.3.Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınlık ve Erkeklik.....	6
1.4.Dünya’da ve Türkiye’de Erkekliğe İlişkin Çalışmalar.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK KURUMU VE TOPLUMSAL CİNSİYET

2.1.Değişen ve Dönüşen Aile Yapısı.....	17
2.2.Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Boşanma Olgusu	19
2.3.Boşanmanın Kadın ve Erkek Üzerinde Etkileri	21
2.4.Erkeklik Olgusu Bağlamında Boşanma.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

3.1.Araştırma Bölgesi ve Araştırma Yönteminin Tanıtımı	29
3.1.1.Araştırma Bölgesinin Tanıtımı	29
3.1.2.Aile Mahkemelerinin Tanıtımı	30
3.1.3.Araştırmanın Amacı.....	31
3.1.4.Araştırma Yöntemi	32
3.1.5.Verilerin Toplanması	33
3.2.Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	34
3.2.1.Boşanma Sürecindeki Erkeklerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	34
3.2.1.1.Yaş ve Doğum Yeri	34

3.2.1.2.Eğitim ve Gelir Düzeyi	35
3.2.1.3.Çocuk Sayısı ve Çocukların Kiminle Yaşadığı	36
3.2.2.Evlilik Sürecine İlişkin Özellikler	37
3.2.2.1.Evlenme Biçimi ve Evliliğe Karar Verme	37
3.2.1.2.Erkeklerin Evlilikten Beklentileri	40
3.2.1.3.Evlilik Süresi.....	43
3.2.3.Boşanma Sürecine İlişkin Özellikler	45
3.2.1.1.Evlilik Sürecinde Eşler Arası İlişkiler ve Boşanma Nedenleri.....	45
3.2.1.2.Boşanma Sürecinde Karar Mekanizması	52
3.2.4.Boşanma Sürecindeki Erkeğin Yaşadığı Sorunlar.....	54
3.2.4.1.Boşanma Sürecindeki Erkeğin Psiko-Sosyal Sorunları	55
3.2.4.2.Boşanma Sürecinde Erkeğin Ekonomik Sorunları	58
3.2.4.3.Boşanma Sürecinde Yaşanan Velayet İle İlgili Sorunlar.....	60
3.2.4.4.Yasal Düzenlemelere ve Hukuki Sürece İlişkin Erkeğin Düşünceleri .	64
3.2.5.Boşanma Sürecindeki Erkeğe Yönelik Toplumsal Bakış Açısı	66
3.2.6. Boşanma Sonrası Süreçte Erkeklerin Yeni Hayatlarına Dair Düşünceleri ve Geleceğe İlişkin Planları.....	71
SONUÇ	76
KAYNAKÇA.....	86
EKLER	91
EK 1- Görüşmecilere İlişkin Veri Tablosu.....	91
EK 2- Görüşme Formu.....	93
EK 3- Örnek Görüşme	95
İZİN BELGESİ.....	98
ÖZGEÇMİŞ	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.2.1.3.1 TÜİK 2018 Yılı Verilerine Göre Evlilik süreleri.....	44
--	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.2.1.3.1.Araştırmaya Katılan Erkeklerin Evlilik üresi.....	43
Tablo 3.2.1.3.2 TÜİK 2018 Yılı Boşanma Kararı Alanların Evlilik süreleri.....	44

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması

ÖZET

Günümüzde aile ve evlilik kurumunun değişen yapısı ve işlevleri bireylerin evlilik ve boşanmaya yükledikleri anlamı da değiştirmiş evlenme oranları düşerken boşanma oranlarında önemli artışlar gözlenmiştir. Toplumun devamlılığı açısından temel bir kurum olan aileye, tehdit oluşturan boşanma olgusunun bilimsel olarak araştırılması bu nedenle önem taşımaktadır. Boşanma süreci, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlar ve erkekler tarafından farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Akademik araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak çalışmaların kadınların ve çocukların boşanma süreçlerine odaklandıkları gözlenmektedir. Bu çalışmada sosyal olarak inşa edilen erkeklik ve erkeklığe ilişkin değer ve normlar çerçevesinde erkeklerin boşanma sürecini nasıl deneyimlediklerinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Saha çalışması, Türkiye’de boşanma oranının yüksek olduğu illerden birisi olan Antalya’da gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma deseninin benimsendiği çalışmada, boşanmak amacıyla Antalya’da aile mahkemesine başvuran kırk erkekle derinlemesine görüşme gerçekleştirilerek elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. Boşanma davası devam eden erkeklerin boşanma sürecinde karşılaştıkları sorunlar, bu sorunların nedenleri ve sorunlarla başa çıkma stratejilerinin araştırıldığı çalışmada erkeklerin boşanma deneyimlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik değerleriyle ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda boşanma sürecinin sosyal, psikolojik, ekonomik ve hukuksal pek çok açıdan kadınlar gibi erkekleri de etkilediği görülmekle beraber boşanma deneyiminin erkeklik değerleri çerçevesinde şekillendiği anlaşılmıştır. Boşanma sürecindeki erkekler en önemli boşanma nedenleri olarak, eşten beklenilenin karşılanmaması, karşılıklı ilgi ve sevginin gösterilmemesi olduğunu ifade ederken, burada göze çarpan hususun eşler arası beklentilerin kadınlık ve erkeklik rolleriyle şekillendiğidir. Boşanmakta olan erkeklerin büyük çoğunluğu boşanıyor olmaktan büyük üzüntü duyduklarını, yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk hissettiklerini belirtmekle beraber, kadınlar gibi toplumun olumsuz ve önyargılı tutumlarına maruz kaldıklarını ifade etmiş ancak bu durumun kadın deneyimlerinden farklı olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, erkeklik, aile, evlilik, boşanma

SUMMARY

MEN'S DIVORCE EXPERIENCES IN THE CONTEXT OF MASCULINITY

In today's society the sanctity of marriage is under obvious change effected by each member changing perception of family unity. This fact is obvious by the increase of divorce cases compared to decrease in legal marriages. It is important to scientifically research the reasons surrounding the rapid increase of divorce applications, which now is also threatening the unity of our social wellbeing. The length of marriage and the decision of divorce differs depending on gender identity. Scientific research indicates, that most cases were conducted by focusing on the different disparities woman and children suffered during the proceedings first. Research also shows that the superiority of male gender within the society, in terms of hierarchy, must be also evaluated to determine the differences and views of different genders in terms of divorce process.

The field study was conducted in the City of Antalya, which has one of the highest divorce statistics in the Country. The statistical data was obtained from the family court and the sample was chosen from 40 divorce cases, whom were initiated by masculinity. Then face to face interviews were conducted to obtain results. The interview questions were targeted more specifically regarding the negative experiences the masculinity endured during the divorce process. The reason of these experiences was questioned as well as the emotional stress the situation created on each subject.

In conclusion, the experiences were identified as social, physiological, economic and legal. It was observed that males are affected the same way as the female counterparts during these proceedings. However, it was also determined that each gender was affected based on their identity within the society. The male subjects indicated that their issues are based on their needs not being met as a man, lack of communication between their spouses and lack of receptiveness. In the meaning of that each gender has their own expectations in the relationship that defines who they are. Most of the time the male gender expressed their feelings as sad, depressed and lonely during the divorce proceedings. They also indicated that the society looks at the male gender differently when it comes to decision of terminating the marriage. The society appears to be more judgmental towards the males than females.

Keywords: Gender, masculinity, family, marriage, divorce,

ÖNSÖZ

Günümüzde değişen toplumsal yapı, bireylerin evlilik ve boşanmaya yükledikleri anlamı da değiştirmiştir. Boşanma süreci, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlar ve erkekler tarafından farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Akademik araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak çalışmaların boşanma sürecinde kadınlara ve çocuklara odaklandıkları gözlenmektedir. Bu çalışmada sosyal olarak inşa edilen erkeklik ve erkeklığe ilişkin değer ve normlar çerçevesinde erkeklerin boşanma sürecini nasıl deneyimlediklerine dair nitel bir araştırma olarak, toplumsal cinsiyet bağlamında, erkeklerin boşanma sürecine dair yaşam deneyimlerinin psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuksal yönleriyle ortaya konması amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim ve tez projemin gerçekleştirilmesinde bilgi ve tecrübesiyle bana ışık tutan ve her zaman desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Nurşen ADAK'a ilgi ve katkılarından ötürü çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans ders döneminde "Toplumsal Cinsiyet Anlamında Değişen Erkeklik ve Ataerkillik" dersini büyük ilgiyle dinlediğim değerli hocam Prof. Dr. Gönül DEMEZ'e erkeklik çalışmaları konusundaki farkındalığımı arttırmasından dolayı teşekkür ederim.

Desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım Orhan GÜLDİKER'e teşekkür ederim.

Boşanma sürecinde olan erkek görüşmecilerin tarafıma yönlendirilmesinde destek olan Antalya Aile Mahkemesi uzmanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, beni daima destekleyen değerli aileme ve moral kaynağım canım oğlum Cem'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özgül ELİTOK

Antalya, 2019

GİRİŞ

Toplumsal yapı içinde kadın ve erkek olmak, o toplumun kültürel özelliklerine göre kadın ve erkeğe yüklenen beklentileri kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak cinsiyetler arası farklılıklardan beslenerek kadın ve erkeğe roller ve sorumluluklar yüklemektedir. “Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkekler için uygun görünen, davranış, kişilik eğilimleri, duygular ve hatta bir kültürde kadın veya erkek olmanın en temel özelliklerinden duruş ve beden dilini de içeren, kültürel olarak belirlenmiş davranışlardır” (Caroll ve Wolpe’den aktaran Erdoğan,2004:131). Bu bağlamda kadın ve erkek olmak, kültürden kültüre değişen, evrensel olmayan ve toplum tarafından oluşturulan, toplumsal değişmelerle birlikte farklılaşan yapılandırılmış formlar olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlık ve erkeklik, doğuştan var olmayan, daha çok cinsiyetler arası zıtlıklardan oluşan ve zaman içinde kendini yeniden üreten kimliklerdir.

Erkekler ve erkeklikler üzerine yapılan çalışmalar, bir yandan erkeklik deneyimlerini incelerken, diğer yandan erkekliğin tek ve evrensel olmadığını, kültürden kültüre değişen farklı erkeklik formları olduğunu ortaya koymuştur. Erkeklikler, erkekleri yalnızca kadınlar üzerinden tanımlamayıp, ataerki yapının hem temsilcisi hem de kadınlar kadar bu yapıdan zarar gören ve erkekler arasındaki farklılıkları ortaya koyan bir tanımlamadır.

Erkeklik çalışmaları, erkekliğin bir kurgu olduğunu, bu kurgunun yer ve zamana göre tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Türk(2007:1), erkeklik çalışmalarını ortaya çıkartan belirleyici faktörün “daha az ayrıcalıklı” olan kadınları değil, “ayrıcalıklı” kesimi oluşturan erkekleri ve onların dünyalarını da inceleme zorunluluğu olduğunu vurgulamıştır. Bozok ise erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemelerin, ağırlıklı olarak ikinci dalga feminizmin etkisiyle başladığını, ancak en belirgin olarak üçüncü dalga feminizm akımıyla daha çok öne çıktığını, bu alanda da post-modern, post-yapısalcı, post-sömürgeci, yapı-bozumcu ve çok-kültürcü yaklaşımların son yıllarda etkili olduğunu ortaya koymuştur. (Bozok,2009:269).

Erkeklik çalışmaları, erkekliğin aynı zamanda iktidarı elinde tutan ve erkekleri de ezen bir grup tarafından kontrol edildiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, R.W. Connell, erkekler arasındaki ezen ve ezilen ilişkisini görünür hale getirmiş ve literatüre “hegemonik erkeklik” kavramını kazandırmıştır. Hegemonik erkeklik, “belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttukları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini”(Connell, 1987) anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır. Connell’in bu söyleminden erkekliğin, yalnızca kadınlara baskı kurup egemenliğine almaya

çalışmak olmadığını, aynı zamanda erkeğin nasıl olması gerektiğini tanımladığını belirlemektedir. Erkeğin nasıl bir erkek olacağını belirleyen kriterlerin egemen erkeklik sınıfı tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Erkeklik çalışmalarının tarihsel sürecine baktığımızda çalışmaların mutlak erkek egemenliğini ortaya koyan “pariyarka”, bir üst erkek sınıfının hem kadını hem de erkeği ezdiğini açıklayan “hegemonik erkeklik” ve kadın hakları, kadın erkek eşitliği söylemlerine rağmen patriarkal gücün egemenliğinde olan ve literatüre “içerimli erkeklik”(inclusive masculinity) şeklinde geçen üç temel paradigma üzerinden yürüdüğü görülmektedir(Erkol, 2016:9).

Günümüzde, literatürde erkekliğin farklı tanımları olsa da temelde ortak kabuller etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Erkeklik, ortak kabullerle kendini farklı yaşam alanlarında var eder ve yeniden üretir. Erkekliğin kendini var edip yeniden ürettiği alanlardan birisi de evlilik kurumudur. Sosyal bir kurum olarak aile ve evlilik kurumu diğer sosyal kurumlar gibi zamanla değişen, yeni biçimler alabilen, eşler arası ilişkiler tarafından şekillenen, toplumun en küçük birimidir. Evlilik kurumuna giriş, evlilik öncesi ve sırasında yapılan törensel etkinliklerle kutlanarak adeta kutsallaştırılmaktadır. Evlilik bir kopuş ve bağlanma içeren yeni yaşam mimarisidir (Ekmekçi, 2010:11). Evlilik, aynı zamanda ataerkil toplumsal düzenin devam etmesini sağlayan ve toplumsal olarak desteklenen kültürel bir kurum olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle Kaya'nın (2009-21) belirttiği gibi, evlilik, toplumda istenen ve desteklenen bir kurum olmasına karşın boşanma istenmeyen ve desteklenmeyen bir durumdur. Evliliğin devamı, kadın ile erkeğin evlilikten beklentileri ve doyum sağlamalarıyla mümkün olmaktadır. Sucu (2007-10), evliliklerin tarihsel süreç içinde değiştiğini, eskiden fiziksel ihtiyaçların giderilmesi ve neslin devamı için yapılan evliliklerin günümüzde daha çok duygusal ve cinsel doyumun sağlandığı, karşılıklı sevgi ve anlayışla yaşandığı bir birliktelik olarak tanımlamaktadır.

Boşanma; hayat boyu süreceği, her zaman yan yana ve birbirine destek olunacağı inancıyla kadın ve erkek tarafından kurulmuş resmi beraberliğin, aile kurumunun sona erişinin hukuksal sürecini ifade etmektedir. Hukuki, ekonomik, psikolojik, sosyal boyutları olan boşanma; ayrılık, değişim, kaos ve belirsizlik, düzenin yitirilmesi gibi sonuçları itibari ile umutsuzluk, acı, üzüntü, yalnızlık gibi duygulara yol açan bir süreçtir. Bu bağlamda kadın-erkek ilişkisini şekillendiren toplumsal cinsiyet rollerinin, bu rollerin kültürel algısının boşanma sürecindeki etkisi oldukça açıktır. Evlilik kurumunun sona ermesi kuşkusuz kadınları etkilediği kadar boşanmanın diğer tarafı olan erkeği de etkilemektedir. Gündelik hayat içinde kadın-erkek ikiliği içinde tanımlanan erkekliğin kendini aynı zamanda diğer erkekliklerle ilişkileri çerçevesinde nasıl var ettiği ve nasıl yeniden ürettiğini araştırmak

toplumsal cinsiyet ve erkeklik çalışmaları için önemlidir. Son yıllarda erkeklik çalışmalarında önemli artışlar olmakla beraber erkeklerin boşanma deneyimine ilişkin sınırlı sayıda çalışma olduğu gözlenmektedir. Boşanmanın kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkileri ve sonuçları üzerine çok sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma boşanma sürecinin diğer önemli aktörü olan erkeklerin penceresinden boşanma deneyimini ele alarak bütünsel olarak boşanma olgusunun kavranmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında erkekler açısından boşanma sürecinin nasıl yaşandığı, boşanma nedenleri olarak tanımlanan faktörler ve bu faktörlerin kaynakları, boşanma süreci, boşanmanın etki ve sonuçlarının erkekler tarafından nasıl deneyimlendiği araştırılacaktır. Bu bağlamda çalışmada toplumsal cinsiyet perspektifiyle erkeklik olgusu ve erkeklerin boşanma sürecine dair yaşam deneyimlerinin neler olduğunu araştırmak amacıyla, boşanma sürecinde olan ve aile mahkemesinde davası görülen kırk erkekle derinlemesine ve yüz yüze yapılan görüşmeler yoluyla erkeklerin boşanma deneyimlerine ilişkin veriler toplanmış ve bu veriler ışığında boşanma sürecinin erkekler üzerindeki sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve hukuksal etkilerinin irdelenmiştir.

Erkeklerin boşanma deneyimine odaklanılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde toplumsal bağlamında kadınlık ve erkeklik konusu incelenerek dünyada ve Türkiye’de erkeklik çalışmaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde aile ve evlilik kurumu tanıtıldıktan sonra boşanma olgusu incelenmekte özellikle erkeklik ve boşanma ilişkisi ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde öncelikle araştırma yöntemi tanıtılarak saha çalışmasından elde edilen veriler çözümlenerek mevcut literatür yardımıyla tartışılmaktadır. Çalışma sonuç kısmıyla tamamlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADINLIK VE ERKEKLİK

1.1.Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, biyolojik olarak erkek ve dişi olarak iki cinsin doğuştan getirdiği özellikleri anlatmak için kullanılırken toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek olmanın toplumsal olarak nasıl belirlendiğini davranışsal boyutta açıklamaktadır. Temelde kadın ve erkeğin birbirinden farklı olduğu kabulünden beslenerek, bu farklılığın yalnızca biyolojik olarak değil aynı zamanda toplum tarafından inşa edilen sosyal ve kültürel değerlerle nasıl yeniden şekillendiğini anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olmanın, kurumsal alandaki kaynaklara erişimi, bunların kullanım hakkı ve bu hakların kontrolü alanlarında yeniden nasıl üretildiğini tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik kavramının ne olduğunu anlatan davranışlar, kişilik özellikleri, roller gibi sosyal ve kültürel olarak oluşturulmuş kategorilerdir (Dedeoğlu, 2000).

Kadın ve erkek olmak, evrensel, tek ve homojen değildir ve bu kadın-erkek olma hali tarihsel ve sosyal yapı içinde hem değişir hem kendini yeniden üretir. Demez'e göre toplumsal cinsiyet, kadın ile erkek arasında sosyal ya da kültürel olarak yapılandırılıp tanımlanmış olan ve cinsiyetlerden birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve mesuliyetlere dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır. Sabit veya doğuştan olmamakla beraber zamanla sosyal ve kültürel olarak yapılanır ve bir anlam kazanır (Demez, 2005:30). "Toplumsal cinsiyet rolleri aynı zamanda mesleğimiz gibi, giyimimiz, saçımız, tuvaletimiz, yürüme şeklimiz (erkekler geleneksel olarak cadde tarafından yürür, kapıyı açarlar, vs), konuşma tarzımız (erkekler daha sık söz keser, kadınlar daha sık lafı ertelerler) ve diğerleriyle nasıl etkileşeceğimiz gibi toplumsal davranışlara kadar etkisini sürdürür"(Caroll ve Wolpe'dan aktaran Erdoğan,2004:131). Toplumsal cinsiyet kavramını anlamak, aile içinde ve dışındaki sosyal ilişkilerin neler olduğunu, neye göre tanımlandığını anlamamız açısından önemlidir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet, kendisini üreten ideoloji ve toplumsal sınıfların anlaşılmasını sağlar. Toplumsal cinsiyetin algılanması ve sunulması kültürel bir meseledir ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun kadınlık ve erkekliğe yüklediği değer ve normları tarafından şekillenirler. Her toplum kendi sosyal, kültürel, ekonomik yapısına göre kadın ve erkek kimliğini yaratır ve örf, adet, gelenek, görenekler aracılığıyla bu kimlikleri denetler. Toplumun belirlediği kadın ve erkek olma hallerinin dışına çıkmış bireyler, sosyal ilişkilerin dışına itilmek ve toplumdan dışlanmak gibi yaptırımlarla

cezalandırılırlar. Bu nedenle birey, bu kimliklere göre hareket etmek zorunda kalır, ya da fark etmeden bu kimlikleri içselleştirip kabul eder.

1.2.Tarihsel Süreçte Kadınlık ve Erkeklik

Kadınlık ve erkeklik toplumsal ve kültürel olarak şekillenen, nesilden nesile aktarılan ve zamanla kimi yönlerinin değiştiği, kimi yönleriyle günümüze kadar aynılık gösteren inşa edilmiş kimliklerdir.Simon de Beauvoir'ın meşhur “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü cinsiyetin toplumsal inşasını anlatan en vurucu sözlerden biridir. Bu sözü erkeklikler için de söylemek yanlış olmayacaktır. Connell ve Messerschmidt, “erkeklikler, bireylerin vücutlarına ya da kişilik özelliklerine gömülü sabit öğeler değildir; toplumsal eylem içerisinde edinilmiş pratiklerin düzenlenmesidir”(Connell ve Messerschmidt, 2005:829) şeklinde tanımlamıştır. Pierre Bourdieu ise beden nosyonunun, hem simgesel sermaye ve habitus üzerinde, hem de toplumsal sınıf bağlamında itaat ve tahakküm ilişkileri üzerinde var olduğunun, özellikle eril tahakkümün dil pratikleri aracılığıyla inşa edildiğinden söz etmektedir. (Köse, 2016). Burada Bourdieu, söz konusu cinsiyetlendirilmiş bedenin “toplumsal tahakküm ilişkilerinin bedenselleşmesi” olarak tarif etmektedir. Bourdieu'nün söz ettiği bedenin kişinin toplumsallaşma süreci içindeki yerini ve konumunu belirlediğidir. Buna göre, “kişinin sosyal değeri, kendi dil ürünü ve beden değeriyle birleşerek oluştuğunu aktarmaktadır (Köse, 2016). Böylece beden söylemi üzerinden kadınlık ve erkeklik yaratılmış olmaktadır.

Tarihsel süreç içinde erkeklik, kadın erkek eşitliği, hak ve adalet söylemleri üzerinden var olmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında Batıda ortaya çıkan feminist hareket, kadına uygulanan ayrımcılığın biyolojik farklılıklara dayandırıldığına dikkat çekmiştir. Bu akım, kadının öncelikli rolünün annelik olarak kurgulandığını, doğuştan gelen cinsel kimliğin yani biyolojik cinsiyetin, bireylerin toplumsal konumunu belirlediğini iddia etmiştir. İkinci Dünya savaşından sonra Fransa'da ortaya çıkan ve Simone de Beauvoir'ın başı çektiği akım ise “ikinci feminist dalga” olarak anılmaktadır. İkinci dalga feminist hareket, kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin biyolojik farklılıklardan kaynaklanmadığını savunmuştur. İkinci dalga feminizm içinde yer alan liberaller, kadına ve erkeğe cinsel kimliklerinden bağımsız davranılması ve kadına iş yaşamında da önemli roller üstlenebileceğinin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Millet'den aktaran Taş, 2016:166).

Türkiye'de kadın hareketi ise dünyadaki gelişim sürecine göre geç ortaya çıkmıştır. Türkiye'de Kadın Hareketi, Osmanlı'nın son döneminde başlamıştır. Dönemin reformcu erkekleri, devlet reformlarını savundukları halde kadın hakları konusunda tutucu davranmış,

Osmanlı değerlerini kadınlar üzerinden muhafaza etmeye çalışmışlardır. Reformcu erkeklerin bu davranışları, dönemin kadınları tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir (Çakır, 2010: 37).

Cumhuriyet döneminde ise kadın hareketi, kadını ev içi özel alanla tanımlayan toplumsal yapıyı değiştirmeyi hedeflemiştir. Modernleşme çabası içinde olan Türkiye Cumhuriyeti'nde, vatandaşlık ve insan haklarının geliştirilmesinden ziyade, kadın haklarının kabul edilmesi ve kadınların kamunun parçası haline getirilmesini hedef alınmıştır. Burada fark edilmesi gereken esas durum, Dünya'da kadın hareketinin, özgürleşme mücadelesi olarak ortaya çıkıp sürdüğü, Türkiye'de kadın hareketinin ise erkekler tarafından kadına sağlanan ve bir mücadeleden elde edilen kazanımlardan çok verilmiş haklar olmasıdır(Kandiyoti, 1997:216). Feminist hareketin ikinci dalgası Türkiye'de, 1980'li yılların başında ortaya çıkar. Bir grup akademisyen kadın tarafından oluşturulan "bilinç yükseltme" grupları, ataerkil toplumsal düzeni ve devletin kadın-erkek karşısındaki eşit olmayan duruşunu eleştirmişlerdir. 1989'da yayınladıkları "Feminist Manifesto" ile erkeklerin/ataerkil düzenin, "kadınların bedeni, kimliği ve emeği üzerine kurduğu" tahakküm karşısında geniş bir mücadele başlatmışlardır. 1985'ten 90'lı yılların sonuna dek, "Medeni Kanun Reformu" kadın hareketinin gündeminde ilk sırayı tutmuş, konuyla ilgili çalışmalar, 2002'den itibaren yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun'un kabul edilmesine büyük katkı sağlamıştır (Tekeli, 2017). Feminist hareket sayesinde, hem hukuk alanında, hem de aile yaşantısı içinde, kadının durumunun iyileşmesine yönelik olumlu değişimler yaşanmıştır.

Ülkemizde kadın erkek arasında eşitliğin sağlanması bakımından kadının kamusal alanda adının duyurulması, sosyal ve iş hayatına atılması ve haklarından söz edilebilmesi, Avrupa Birliği uyum yasalarını kabul edilmesiyle büyük bir ivme kazanmıştır. Ancak kadın-erkek eşitliği konusunda yaşanan ciddi sorunların, yasalara ve alınan önlemlere rağmen henüz çözülememesi sorunun sadece hukuki bir sorun olmayıp toplumsal ve kültürel değer ve normlarla ilgili olduğunu göstermektedir.

1.3.Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınlık ve Erkeklik

Kadın ve erkek kimliğini oluşturan değerler, davranışlar ve benzeri özellikleri tanımlayan toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlık ve erkeklik rolleri üzerinde de belirleyici olmaktadır. Kültürel ve toplumsal yapı bir yandan kadın ve erkekte beklenen davranış, rol ve sorumlulukları oluştururken diğer yandan da kendisine ait kurumlar aracılığıyla bu beklentileri yeniden üretir. Ertan, erkek ve kadının söz konusu cinsel kimliklerini yaşayış şekillerinin, toplumsal cinsiyet örüntüleriyle belirlendiğini belirterek toplum tarafından, söz

konusu toplumsal ve kültürel yapı bağlamında “kadınlık” ve “erkeklik” üretiliş dinamiklerine dikkat çeker (2009).

Kadın ya da erkeğin toplumsal statüsü bağlamında inşa edilen kadınsı ve erkeksi roller aile içi ilişki biçimlerine de yansımaktadır. Erkekler kamusal alanda tanımlanırken, kadınlar özel alanda konumlandırılırlar. Kadınlık ve erkeklikle ilgili toplumsal cinsiyet rolleri sosyalleşme sürecinde aile, okul, akran ve arkadaş grubu ve medya aracılığıyla içselleştirilmektedir. Etnometodolijstler, kuralların sosyal olarak inşa edilmesi sırasında, insanların kimliklerinin oluştuğunu söylemekte, son zamanlarda toplumsal cinsiyet çalışmalarında yaygınlaşan psiko-analitik teoriler ise, değişen aile düzenlerinin, toplumsal cinsiyet rollerini değiştirebildiğini savunmaktadırlar (Fisher, 1995: 3-4).

Ataerkil toplumlarda kadınlar, ev içi özel alanda, eşlik, annelik rollerini yerine getirdiği gibi ailede hasta, çocuk ve yaşlıların bakımından, evin temizliğinden sorumlu aile ferdi olarak konumlandırılırken erkekler evin geçimini sağlayan, ailede güç ve otoritenin sahibi evin reisi, eş ve baba olarak karar alıcı bir pozisyona sahiptirler. Kadın ev dışında ücret karşılığı çalışsa daha çok yatay ayrışmaya dayalı olarak genellikle “kadınsı işler” olarak adlandırılan işlerde çalışmakta ve erkeklere kıyasla düşük ücretli veya güvencesiz işlerde istihdam şansı bulabilmektedir.

Kadınlığın karşısına konumlandırılan toplumsal bir olgu olarak erkeklik ise güç, kudret, iktidar olarak tanımlanmakta, erkin sahibi olan erkeği imgelemektedir. Atay (2004: 14), biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen erkeğin toplumsal yaşam içerisinde nasıl duyup, düşünüp, davranacağını belirleyen ve ondan salt erkek olduğu için beklenen rolleri ve tutum alışları içeren bir pratikler toplamı olarak erkekliği tanımlamaktadır. Erkeklik kavramı üzerine yapılan çalışmalar, öncelikle bu kavramın nasıl inşa edildiğini açıklamayı amaçlamaktadır.

Erkeklik çalışmaları konusunda ilk akla gelen isim Connell'dir. Connell (2005:74), erkekliğin, üç şekilde inşa edildiğini ve yeniden üretildiğini belirtmektedir. Erkekliği inşa eden ve tekrar tekrar üretilmesini sağlayan üç ilişkiden ilkinin üretim ilişkileri olduğunu söyleyen Connell, üretimin cinsiyetlendirilmesinin, erkeklere bir üstünlük sağlayarak üretim araçlarına sahip olmasının yolunu açtığını, bu durumun kadını ikinci konuma düşürerek zayıflattığını, böylece ev içi ücretsiz emeğe yönlendirerek erkeğin gücünü arttırdığını ifade etmektedir. Connell erkeği inşa eden ikincil ilişkinin ise iktidar ilişkileri olduğunu vurgulayarak, bu ilişki biçiminin toplumsal alanı cinsiyetlendirerek iktidar ilişkilerini elinde tutan erkeğin kamusal alanı ele geçirip, kadını ise özel alanla ilişkilendirerek adeta gücünü elinde tuttuğunu aktarmıştır. Erkeğin üçüncü inşa şekli ise “kateksis” adını verdiği arzu ilişkileri olduğunu, kadının arzulama biçimini tanımlayarak denetim altına aldığını, kadının

erkeğe tabii olduğu bir cinsellikle hâkim güç olmaya devam edeceğini belirtmiştir. Connell (2005), erkekliğin sözü edilen bu üç ilişki bağlamında inşa edildiğini belirtmekte, erkeklerin, “patriarkal pay” adı verilen bu mekanizma sayesinde avantajlar elde ettiğini, kadınların ise dezavantajlı konumunu yeniden üretmesine neden olduğunu söylemektedir (2005:79).

Kimmel’in dikkat çektiği üzere tarihsel olarak erkeklik kadınsılığın reddedilmesi ve kadınlardan kaçış olarak tanımlanmıştır (2013: 96). Günümüz toplumların birçoğunda olduğu gibi, Türkiye’de de erkeklik; güçlü, sert, öfkeli, dik duran, duygularını göstermeyen, evin direği, para kazanan, malı/mülkü, işi/gücü olan cinsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkekliğin karşıtı olarak kadınlık zayıflık, yumuşaklık, kırılğan, kibar, sevecenlik, duygusal, yapıcı olmak gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Atay, kadınlıkla ilgili bu özelliklerin, erkeğe atfedildiğinde zedeleyici ve aşağılayıcı olup “erkeklikten nasibini almamışlık” anlamına (Atay, 2004) geldiğini söyler. Sökmen, erkek çocuğun erkekliğe atandığını söyleyerek, erkekliğin bir seçim olmadığını, toplum tarafından dayatılan ve nasıl davranılması gerektiğinin dikte edildiği bir söylem olduğunu vurgular (Sökmen, 2004). Atay ise kadın erkek arasındaki biyolojik farklılıkların, örneğin erkeğin fiziksel olarak güçlü olmasının ona üstün bir özellik kattığını belirtmektedir. (Atay, 2004) .

Connell (1987) bir toplumda ya da kültürde tek bir erkeklik modeli olmadığını farklı erkekliklerin olabileceğini ve bir arada yaşama şansı olan farklı erkekliklerin karşılıklı güç ve iktidar ilişkileri, belli bir hiyerarşik düzen içerisinde var olabileceklerine dikkat çeker. Ancak toplumsal yaşam içinde bir arada varlık gösteren farklı erkeklik biçimlerinden birisi ötekiler üzerinde egemenlik kuran, başat bir yapıya sahiptir. Bu baskın erkeklik biçimi 1987 yılında Raewyn Connell’in kaleme aldığı “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar” başlıklı çalışmada ortaya atılarak “hegemonik erkeklik” olarak tanımlanır.

Bu bağlamda “hegemonik erkeklik” belli bir toplumsal/kültürel formasyon içerisinde kültürel olarak desteklenen, yüceltilen, örnek gösterilen ve mazur görülen cinsiyet pratiklerinin oluşturduğu, söz konusu formasyon içerisindeki diğer erkeklikleri az ya da çok etkileyebilen bir erkek olma biçimidir (Connell, 1995). Burada dikkati çeken husus hegemonik erkekliğin, toplumsal ideoloji açısından yalnızca ikincil olarak gördüğü kadın cinsini değil, aynı zamanda ayrıcalıklı ve birincil olarak gördüğü erkek cinsinin de ezen ve ezilen ilişkisinden mağdur olup kadın gibi ikincil konuma düştüğüdür. Sonuçta Connell (1987) hegemonik erkekliği, erkekler arasında baskın bir grubun tanımladığı, eyleme geçirdiği ve egemen kılmayı amaçladığı bir erkeklik biçimi olarak tanımlamıştır. Connell’in bu tanımından yola çıkarak farklı erkeklik hallerinin bulunduğu ve bu farklılıklar arasında hiyerarşilerin olduğunu ortaya koymuştur. Cinsel yönelim, ırk, etnik köken gibi farklı

özellikler üzerinden erkeklikler arası bir hiyerarşinin varlığına işaret edilmektedir. Hegemonik bağlamda tanımlanmış olan erkeklik sayesinde, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin de teminat altına alınması amaçlanmaktadır (Connell, 1987:183; Connell, 2005:77). Selek, hegemonik erkekliğin Türkiye’de görünen yüzünü şöyle aktarmıştır:

Türkiye’de de “delikanlılık/harbilik” kodu ve “at, avrat, silah” söylemiyle temsil edilen hegemonik bir erkeklik mevcuttur. Diğer bir deyişle hegemonik erkeklik Türkiye’de, heteroseksüel, kadın ve mülk “sahibi” olan, sahibi olduğu(!) kadını ve mülkü koruyacak, gerektiğinde onlar uğruna dövülecek, geleneksel değerlere bağlı aile babalarına tekabül etmektedir. Popüler söylemde idealize edilen böylesi bir erkeklik kurgusuna dâhil olabilmek için erkekler tarafından geçirilmesi zorunlu olan aşamalar/duraklar bulunmaktadır: “Sünnet”, “askerlik”, “iş” ve “evlilik”(2008:19)

Eril tahakküm, en genel anlamda erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiadaki eşitsizliğin bir dizi karmaşık etki sonucu sürekli olarak yeniden üretildiğini ileri sürmektedir(Schinkel, 2003: 73). Bourdieu’nun da vurguladığı üzere; “ebedî olarak görünen şey; aile, kilise, devlet, eğitim sistemi ve ayrıca spor, gazetecilik gibi birbirine bağlı kurumların gerçekleştirdiği bir ebedileştirme faaliyetinin ürününden başka bir şey değildir.” Eril tahakkümün üzerine inşa edildiği cinsiyet farklılıkları tüm toplumsal kozmosu düzenleyen bir zıtlıklar dizgesi içinde bulunmaktadır (Bourdieu, 2001: 7-8). Cinsel farklılıklara göndermede bulunan bu zıtlıklara belirli toplumsal ve kültürel özellikler atfedilmiştir. İşte Bourdieu için “aslî olarak sembolik şiddetin uygulanmasına dayanan bir tahakküm modunun paradigmatik biçimi” (Krais, 2006: 122) olan eril tahakküm sadece empoze edilmiş biçimiyle değil, kendisine boyun eğilişiyle de Bourdieu’nun bahsettiği doxa paradoksunun, en genel haliyle hükmeden ile hükmedilen arasındaki ilişkinin mükemmel bir örneğini oluşturmaktadır.

Kadın kendine biçilen ve kutsallık atfedilen eşlik ve annelik rolünü çağlar boyu üstlenmiştir. Buna karşılık, iyi bir koca, baba ve aşık olarak erkek oynadığı birçok rolün sıkıcı ve boğucu yönlerine rağmen bu rolleri kavramış, kabullenmiş olma ve bunlara karşı başkaldırma noktasında değildir. Kendi egemenliğini ve erkekliğini kesintisiz olarak olumlamaya yönelik iç baskı nedeniyle, ne kadar çelişik olurlarsa olsunlar, sanki kendisine yönelik bütün beklentileri katlanabilirmiş, bunları yerine getirebilirmiş, hatta bundan zevk alıyormuş gibi davranmaya devam etmektedir (Goldberg, 1994). Erkeğe dayatılan kimlik, her ne kadar erkeğin kadından üstün olduğunu kabul ettirip, narsistlik duygusunu pekiştirerek erkeği iyi hissettiriyor gibi görünse de erkek, bu üstünlük mücadelesini sürdürmek için ciddi bedeller ödemekte, kendi insani kimliğinden ve kendi duygularından kopmaktadır. Toplumsal

değişmelerle birlikte günümüzde hayatın, sevgi ve şefkat temelli olması gerektiğine inan akımlar sayesinde erkek, erkeklikten ne kadar mustarip olduğunu görmektedir.

1.4.Dünya’da ve Türkiye’de Erkekliğe İlişkin Çalışmalar

Kadın çalışmalarına göre daha geç araştırılmaya başlanan erkeklik konusu toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişmesiyle beraber yeni bir ilgi alanı olarak ortaya çıkmıştır. Erkeklik çalışmaları, toplumsal cinsiyetle ilgili genel geçer ve kalıplaşmış rolleri anlamak için salt kadın çalışmalarına odaklanmanın yetmeyeceğini, konuyu bütüncül olarak ele alabilmek için erkek deneyimlerinin de önemli olduğu gerçeğinden hareketle ortaya çıkmıştır.

Erkeklik çalışmalarının ortaya çıkmasını sağlayan tarihsel süreç erkeklik kültürü oluşumunu tartışmaya açarak akademik çalışmalara konu olmuştur. Erkeklik kültüründe, risk almanın ve fiziksel gücün yüceltilmesi, sözlü iletişimin önemsizleştirilmesi ve kırgınlıkların dışa vurulmaması, genç erkekler arasında intihar oranlarının yüksekliği ile birlikte düşünülecek olursa, erkeklik normu olarak kabul edilen unsurların erkeklere de zarar veren özellikleri olduğunu aktaran Erkol(2016), erkeklik çalışmaları alanındaki araştırmacıların, erkeklik normlarının üretimi, icrası ve aktarımı üzerine odaklandığını ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerini güçlendiren ve yeniden üreten iktidar/tahakküm ilişkilerinin erkeği de kapsadığı, bu nedenle kadın ve erkeğin birlikte ele alınması gerektiği bir gerçektir. Erkeklik ve özellikle erkek kimliği, "kadın meselesini" anlamamız açısından toplumsal cinsiyet araştırmaları alanında yapılan akademik ve politik tartışmalarda yer alması gereken kavramlardır. Erkeklik çalışmalarının tarihsel süreci incelendiğinde, 1970’lerin ikinci yarısından itibaren, kimi görüşlerin ortaya çıktığı iddia edilebilir. Feminizmi destekleyen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorgulayan erkekler ve feminist harekete karşı olan ve erkekleri mağdur pozisyona düşürdüğünü savunan erkekler olarak iki farklı görüşün ortaya çıktığı görülmüştür. (Akca ve Ergül, 2014)

Dünyada ilk erkeklik çalışmalarından biri olan, Herb Goldberg 1976 yılında yazmış olduğu ve ilk Türkçe çevirisi 1992 yılında yapılmış olan “Erkek Olmanın Tehlikeleri” adlı kitabında “erkek, erkeksi ayrıcalığı ve gücü için ağır bir bedel ödemiştir” diyerek aslında erkeklerinde hegemonik erkeklik söylemleri altında ezildiğini aktarmaktadır. Erkek, “kendi duygularıyla ve bedeniyle olan bağını yitirmiştir” diyerek erkeklik söylemlerine eleştiri getirmekte ve ilk “erkeklik krizi” tespitini yaparak erkeklik çalışmalarına önemli katkılar sunmaktadır (Goldberg, 1994:64).

1980’li yıllarda, erkekliğin toplumsal bir inşa olarak görüldüğü ve erkeğin toplumsal rolleriyle birlikte erkek kimliği konusunda çalışmaların arttığı görülmektedir. 80’li yılların

ortalarında, farklı erkeklik biçimlerinin varlığını kabul eden ikinci dalga erkeklik çalışmalarıyla birlikte iktidar ilişkilerinin karmaşık anlamları ve pratiklerine ilişkin bir sorgulamalar döneminin başladığı gözlenmektedir. Carrigan, Connell ve Lee, 1985 yılında yayınlanan “Toward a New Sociology of Masculinity” adlı makalelerinde, cinsiyet rolü kuramını eleştirerek, farklı erkekliklerin var olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu makalede, özellikle heteroseksüel ve eşcinsel erkekler arasındaki iktidar ilişkilerinin nasıl oluştuğu, hangi erkeklik biçimlerinin toplumsal olarak baskın ya da dışlanmış olduğu ile hegemonik erkeklik kuramının ne olduğu konuları üzerinde durulmuştur (Carrigan, Connell, Lee, 1985:552).Connell’ın, 1987 yılında basılan “Gender and Power” adlı kitabı, hegemonik erkeklik kavramı üzerinde duran ve bazı erkeklerin kadınlar ve erkekler üzerinde nasıl bir hâkimiyet kurduğunu anlatan önemli bir kaynaktır. Connell bu çalışmasında iktidarı ve gücü elinde bulunduran bir grup erkeğin kadınlar ve diğer erkekler üzerindeki hâkimiyetini normal ve gerekli olarak nasıl gösterdiğini, birçok kadın ve erkeğin bunu kabul ederek gönüllü olarak baskı altında neden kaldığını açıklamaktadır. Bu açıklamalar ışığında hegemonik erkeklik kavramının ayrıntılı olarak açıklamıştır. Hegemonik erkeklik kavramı pek çok çalışmaya kaynak olurken diğer yandan eleştirilere de maruz kalmış bu nedenle Connell ve Messerschmidt, 2005 yılında yayınlanan ‘Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept’ adlı çalışmalarında, hegemonik erkeklik kavramını yeniden ele alarak formüle etmişlerdir (Akca ve Ergül, 2014).

Pierre Bourdieu’nun 1998 yılında yayımlanan eseri Eril Tahakküm, erkeklik çalışmalarına önemli bir ivme kazandırmış ve birçok akademik çalışmaya kaynak olmuştur. En genel anlamıyla Bourdieu, eril tahakküm kavramında, iktidar ilişkilerinin cinsiyet ayrımı bakımından nasıl eşitsiz şekilde kurulduğunu, nasıl devam ettiğini, bu tahakküm ilişkisinde kadının ve erkeğin nasıl konumlandığını anlatmaktadır(Türk,2007:11).

Erkeklik çalışmaları, kadın çalışmaları gibi toplumsal yapıdan etkilenmiştir. Türkiye’de erkeklik üzerine ilk çalışma, 1990’ların ortasında Türkçe’ye çevrilen DenizKandiyoti’nin “Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar” adlı kitabının olduğunu söyleyebiliriz. Kandiyoti bu yapıtıyla literatüre “ataerkil pazarlıklar” kavramını kazandırmıştır. Erkeklik üzerine yapılan alan çalışmalarından biri ise; Oğuz Onaran, SeçilBüker ve Ali Atif Bir’in birlikte yaptıkları “Eskişehir’de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması”(1998)’dir. Serpil Sancar’ın “Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler (2009) adlı yapıtında, Türkiye’deki farklı erkeklik deneyimlerini ortaya koyarak, erkeklerin hegemonik erkeklikten nasıl etkilendiğini ve kadınlara karşı tutumlarını ortaya koymaktadır. Türkiye’de erkeklik çalışmalarına önemli katkılar sunan isimlerden biri

de Pınar Selek'tir. Pınar Selek "Sürüne Sürüne Erkek Olmak" adlı yapıtında, erkekliği inşa eden süreçleri ve iktidar ilişkilerini çözümlyerek, "Pek çok erkek için askerlik hizmeti erkekliğin ve 'adam olmanın' önemli bir aşaması olarak kabul edilir"(2008) demiştir.

Türkiye'de, tarihsel süreç içinde erkeliğin nasıl değiştiğini ve aynı kalan yanlarını irdeleyen çalışmalarda yapılmıştır. Bunlardan biri; Ayşe Saraçgil'in, "Bukalemun Erkek: Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ataerkil Yapılar ve Modern Edebiyat" (2004) adlı yapıtıdır. Bir diğer yapıt Ayşe Kutad'ın "Satılık Erkeklik: Tarihten Günümüze Erkek Cinselliğinin İstismarı"(2006) kitabıdır. Aynı yazarın "Al Kocayı Vur Sopayı: Sevenler Arasında Şiddet(2007) adlı kitabında erkeğe yönelik şiddeti görünür hale getirmiştir. Gönül Demez ise Osmanlı'dan günümüze Türk erkeğinin geçirdiği değişimleri ve Osmanlı kabadayısı ile günümüz internet ortamındaki sanal delikanlıyı karşılaştırarak erkek kimliğinin dönüşümünü ele aldığı, "Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi"(2005) adlı kitabı da erkeklik çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

Erkek kimliği üzerine yazılan kitaplardan biri olan, editörlüğünü Huriye Kuruoğlu'nun yaptığı Erkek Kimliğinin Değişen Halleri(2009), erkek kimliğinin, geleneksel değerlerin dayattığı erkek kimliği ile modernizmin dayattığı erkek kimliği arasında sıkışıp kaldığını ve bu nedenle yeniden kurgulanması gerektiğini aktaran, 10 ayrı makaleyi içermektedir. Erkeklik üzerine yazılan diğer bir kitap ise Ayşad Güdekli'nin "Küresel Erkek(lik) ve Medya"(Gedikli, 2016) dır. Yazar, erkekliğin küresel bir mesele olduğunu, küresel bağlamda erkekliğin nasıl kurgulandığını ve medya kanalıyla nasıl yayıldığını aktarmaktadır. Erkeklik çalışmalarından biri de "Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsilleri" adlı kitaptır. Kitap, erkekliğin medyada nasıl temsil edildiğine dair ortak konu üzerine yoğunlaşmış olup, toplumsal cinsiyet ve erkeklik alanında araştırmalarını sürdüren akademisyenler tarafından hazırlanan çalışmalardan oluşmaktadır.

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra erkeklik çalışmaları akademik araştırmaların konusu olmuş ve bu ilgi her yıl artarak devam etmektedir. Örnek olarak, Çağdaş Demren'in Ataerkillik ve Erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri(2001) adlı yüksek lisans tez çalışması, Mehmet Bozok'un, Erkekliğin Sosyokültürel İnşası: Ankara Tepecik Mahallesi Örneği; (2005) adlı çalışması, Cihan Ertan'ın, Türkiye'de Erkeklik İmgesi Ve Eşcinsel Kimliği(2009), Burçin Kalkın'ın Türk sineması üzerine yaptığı çalışması olan, Yeni Türkiye Sineması'nda Kenar Mahalle ve Erkeklik(2011), Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları(2013), Bahar Gökpınar'ın 17-18-19. Yüzyıl Osmanlı Yazınında Erkek-lik(ler) Kurgusu(2016) gibi çalışmalar sayılabilir.

Erkeklik çalışmalarına katkı sunan, Toplum ve Bilim (2004 yılı 101. Sayısı ve 2018 yılı 145. sayısı), Kaos GL (32. Sayı, Mayıs 2007) ve Varlık (1221. Sayı, Haziran 2009) dergilerinin “erkeklik” sayıları ve Türkiye’de bu alanda önemli çalışmalardır.

Erkeklik konusu hem dünyada hem de Türkiye’de giderek artan bir ilgiye sahiptir. Ancak erkeklik bağlamında boşanma konusunu ele alan pek fazla akademik çalışmaya ulaşılamamıştır. Boşanma üzerine gerçekleştirilen çalışmalar daha çok “boşanmanın nedenleri, boşanmanın kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkileri ve sonuçları, boşanma aktörlerinin ve boşanmadan doğrudan etkilenenlerin hukuki, psikolojik durumu” gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu araştırma, toplumsal cinsiyet perspektifiyle erkeklik olgusu ve erkeklerin boşanma sürecine dair yaşam deneyimlerinin (psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuksal yönleriyle) irdelenmesini amaçlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK KURUMU VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumun temel kurumlarından olan aile kurumu, neslin devamını sağlama işlevi aracılığıyla toplumsal değerlerin yeniden üretildiği bir yapıdır. Toplumun en küçük birimi olan aile, sosyal ilişkiler ve sosyal ağın ilk örgülerinin başladığı yerdir. Görev ve sorumluluk çocuğa ailede öğretilir. Genç evliler ailede hayat sorumluluğu ve karşılıklı görevleri öğrenirler (Nirun, 1994: 69). Yavuzer Evlilik Okulu adlı kitabında; evlilik ve aile yapısının tarihsel süreç içinde sürekli değişime uğramasına rağmen, toplumun temel birimi olarak önemini hep koruduğunu ve toplumun sosyal yapısına göre farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir (Yavuzer, 2009: 20). Ailenin, toplumsal örgütlenmenin temel yapısı olduğu genel olarak toplumlar tarafından kabul edilir.

Aile; iki kişinin anlaşarak aynı evde yaşamaya karar verdikleri, gelirlerini paylaştıkları, evlilik ve kan bağıyla birbirine bağlı, çeşitli rol ve sorumluluklar doğrultusunda hareket ettikleri, yasal, toplumsal ve ekonomik yönleri bulunan kurumdur. Fisher evlilik kavramıyla ilgili olarak, kişilerin yalnızca kendileri için evlenmediğini, aynı zamanda toplumsal bir görev olarak gelecek kuşakların varolması için de yapıldığını aktarmaktadır (Montaigne'den aktaran Fisher,1995:40). Fisher bununla birlikte insanların eş seçiminde kendine benzeyeni arayıp bulduklarını, antropologların buna “pozitif uyumlu eşleşme” dediklerini, burada eş seçimin hem toplumsal kriterlere göre hem de genetik kodlarla yapıldığını, evliliğin, romantik aşk yaşayacaklarını düşündükleri, aynı etnik gruptan ya da kültürel olarak kendine yakın, fiziksel özelliklerin benzediği kişilerle yapılmaya çalışıldığını ifade eder. Bu eşleşme özelliklerinin yanında evlilik zamanının da önemli olduğunu söylemektedir. İnsanların, kimi zaman evden ayrılmak istedikleri, yalnızlık hissettikleri, yabancı bir ülkede yalnız oldukları, kimi zaman da ekonomik ve psikolojik olarak hazır oldukları ya da bir serüven yaşamak istedikleri zaman evlilik kararı verebilmektedirler (Fisher,1995: 41).

Toplumsal cinsiyet bağlamında evliliğin nasıl kurulduğu da önemlidir. Evlilik ve aile kurumuna giriş ve eş seçme seçenekleri toplumdan topluma değişen özellikler içerir. Tarihsel süreç içerisinde toplumlar sosyo-kültürel yapılarına, gelenek ve göreneklerine göre eş seçme stratejileri belirlemişlerdir. Evlilik geleneksel toplumlarda, sadece evlenecek kişileri değil iki aileyi daha doğrusu iki akrabalık grubunu ilgilendirir (Adak, 2005: 32). O nedenle de çiftlerin

evlenmelerinde, evlilik ilişkilerinin yürütülmesi ve evliliğin sürdürülmesinde soy aileleri oldukça etkilidir. Evlilik kararının alınmasında toplumun etkisi oldukça büyüktür. Türkiye’de en çok görücü usulü evlilikler tercih edilmektedir. Bu durum Türkiye İstatistik Kurumunun 2016 yılında yaptığı araştırma verileriyle daha görünür hale gelmektedir. TÜİK’in Aile Yapısı Araştırması verileri incelendiğinde; beş farklı evlilik karar alma biçimi ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; “görücü usulüyle, kendi rızasıyla”, “kendi kararlarını ailelerinin rızasıyla”, “görücü usulü ve kendi görüşü sorulmaksızın ailenin kararıyla” “kaçma/kaçırılma”, “kendi kararlarını ailenin rızası dışında” evlenme kararı şeklinin kategorize edildiği görülmüştür. TÜİK verilerine göre, Türkiye genelinde evlenme kararını alınmasında, yüzde 7,8’nin görücü usulüyle, kendi rızasıyla, yüzde 30,2’nin kendi kararlarını ailelerinin rızasıyla, yüzde 12,1’nin görücü usulü ve kendi görüşü sorulmaksızın ailenin kararıyla, yüzde 7’nin kaçma/kaçırılma, yüzde 2,5 kendi kararlarını ailenin rızası dışında aldıkları görülmüştür. Bu veriler ışığında; Türk toplumunun büyük bir kısmının geleneksel kalıplardan sıyrılamadığı evlilik kararını alma konusunda ailenin onayını alma ihtiyacını hissettiği, yapılan bu çalışmada elde edilen verilerin TÜİK verileriyle örtüştüğü anlaşılmıştır.

Cinsiyetler açısından evlenme kararının alınış şekline baktığımızda; erkeklerin, yüzde 47,8 görücü usulü kendi rızalarıyla, yüzde 33,8 kendi kararlarını ailenin rızasıyla, yüzde 9’unun görücü usulü ve görüşü sorulmaksızın aile kararıyla, yüzde 6,5 kaçma/kaçırılma, yüzde 2,5 kendi kararlarını ailenin rızası dışında aldıkları verilerine ulaşılmıştır. Bu durum kadınlarda ise, yüzde 47,8 görücü usulü kendi rızalarıyla, yüzde 27 kendi kararlarını ailenin rızasıyla, yüzde 14,8 görücü usulü ve görüşü sorulmaksızın ailenin kararıyla, yüzde 7,3 kaçma/kaçırılma, yüzde 2,6 kendi kararlarını ailenin rızası dışında aldıkları verilerine ulaşılmıştır. Veriler çerçevesinde, erkeklerin kadınlara oranla daha çok evlilik kararını kendi istekleri doğrultusunda aldıkları görülmüştür. Ancak veriler incelendiğinde evlilik kararı almada en yüksek oranın hem erkek hem kadın açısından, görücü usulü ve ailenin onayı doğrultusunda alındığı, bu oranın her iki cins içinde en yüksek olduğu, bu durumun ataerkil düşüncenin evlenme kararı alma sürecinde de etkili olduğunu göstermektedir.

Kişilerin öğrenim durumlarının da evlenme kararını ne şekilde aldığına etkisi yadsınamaz. Liberal feministlerin de iddia ettiği üzere eğitim toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada anahtar bir role sahip olup ataerkil düşüncenin değişmesinde önemli bir parametredir. TÜİK verilerine göre kişilerin öğrenimlerinin yüksekokul, üniversite, yüksek lisans/doktora olması durumunda evlenme kararının, yüzde 67,1 kendi kararı ailenin rızasıyla, yüzde 24,8 görücü usulü kendi rızasıyla, yüzde 4,3 kendi kararı ailenin rızası dışında, yüzde

2,9 görücü usulü kendi görüşü sorulmadan ailenin kararıyla, yüzde 0,9 kaçma/ kaçırılma şeklinde alındığını göstermektedir. Kişilerin eğitim düzeyleri yükseldikçe görücü usulü evliliklerin oranının oldukça düştüğü, kişilerin kendi kararlar ve istekleriyle evlendikleri görülmüştür. Sonuç olarak öğrenim seviyesi arttıkça kişilerin evlilik kararlarını alma konusunda daha özgür ve bireysel olabildiği tespit edilmiştir.

Werlhof, evliliğin kadınlar için babalarının evinde veya yalnız kaldıklarında yapamadıklarını yapma, sahip olamadıklarına sahip olma, tüketemediklerini tüketme, yaşayamadıklarını yaşama fırsatı olarak tahayyül edilmesi; erkekler için ise “sürdürmek istediklerini sürdürme”nin zemini olarak tahayyül edilmesi düşündürücüdür, tespitini yapmıştır (Werlhof ve diğerleri, 2008:164). Aile, çok kapsamlı, çok değişkenli, farklı güç ve iktidar ilişkilerinin etkilediği ve dengeyi bulmanın güç olduğu bir toplumsal örgütlenme biçimi olduğu için sınırlarını çizmek de zordur. Gittins bu durumu oldukça iyi tanımlamaktadır:

Aile kavramını parçalara ayırdığımızda birbirinden oldukça farklı fikir ve fenomenleri kapsadığı görülmektedir. Beraber yaşama, evlilik, kadın ile erkek arasındaki güç ilişkileri, yetişkinlerle çocuklar arasındaki güç ilişkileri, ev içi emeği, cinsellik ve cinsel ilişkiler, doğum, annelik, babalık, kardeş ilişkileri, akrabalık, toplumsal cinsiyet, otorite, bağımlılık ve hizmet tanımları, ekonomik ilişkiler gibi olguların hepsi aile tanımında açık veya gizli biçimde önemli bir yer tutmaktadır. (Gittins, 2011: 190).

Aile toplumsal yapı içinde birçok işlevi yerine getirir. Evlilik, biyolojik, fiziksel ve duygusal ihtiyaçların karşılanmasını sağlarken aynı zamanda, insanların sosyalizasyonu, kültürün nesilden nesile aktarımına hizmet etmektedir. Evlilik yoluyla kuruluna aile aynı zamanda hukuksal bir süreçtir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 41. Maddesinde aile kurumunun önemi ve eşler arası ilişki şekli tariflenmiştir. Anayasamıza göre “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır” (T.C. Anayasası, 1982).

Kandiyoti’nin klasik patriarkal aile olarak tanımladığı aile yapısı özellikle aile içi egemenlik ve güç ilişkileri açısından Türkiye’nin aile yapısını andırmaktadır. Söz konusu ailede, ailedeki yaşlı erkek, genç erkekleri de içerecek biçimde tüm aile üyeleri üzerinde otoriteye sahiptir. Genç gelin, başka bir erkeğin reis olduğu bir aileye ve kocasının yakın kadın akrabalarının kendisi üzerinde önemli derecede bir güç uyguladığı bir aileye getirilir (Kandiyoti, 1997). Bu aile yapısında, ailenin reisi olan erkeğin dışında aynı zamanda erkeğin annesi ve kız kardeşi de aileye yeni katılan kadına baskı uygular. Tam da bu sıkışmışlık içinde kadın, ailede varlığını ispatlamak adına gücünün yetebileceği ailenin diğer kadınlarıyla savaşa

girer. Bu savaş her iki taraf içinde yıkıcıdır. Evlilikte ilişkiler daha çok karı ve koca arasındaki görevler ve sorumluluklar üzerine kurulmakta, erkek, dışarıda para kazanıp evin ekmeğini getirmekle ve ailesinin geçimini sağlamakla yükümlüyken, kadın, ev içinde annelik, bakım ve beslenme gibi sorumluluklarla yükümlüdür. Bununla birlikte günümüzde kadınların, iş hayatına girip ekonomik özgürlüklerini kazanmaları, onların, evliliği maddi güvence olarak görmekten vazgeçmelerine neden olmaktadır.

Eski toplumlardan beri evlilikte erkeğin kadına ve evine bakma, kadınınsa çeyiz yapıp evi kurma, ev işlerini yapma, erkeğini cinsel olarak doyurma ve çocuklara bakma görevi verilmiştir. Erkeğe ve kadına biçilen bu görevler her iki tarafın kabul ettiği bir karşılıklı ilişki olmakla kalmayıp, dini ve medeni yasalarda da yer almıştır. Ancak son yıllarda sosyo-kültürel ve toplumsal gelişmelerle birlikte çoğu çift artık her iki tarafında aile gelirine katkıda bulunması beklentisiyle evlenmektedir. Aile, hem kadın, hem erkek için gerekli olduğuna inanılan ve her iki tarafın evlenerek toplum içinde kimlik kazandığı bir kurumdur.

2.1.Değişen ve Dönüşen Aile Yapısı

Toplum sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Bu değişim, teknolojinin gelişmesi, ekonominin seyri ve modernleşme gibi farklı aktörlerden etkilenerek sosyal kültürel alanlarda da yaşanmaktadır. Modernleşme, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte geleneksel rollerdeki değişimler, aile kurumunu da büyük ölçüde etkilemektedir. Toplumsal örgütlenmenin temel yapı taşını oluşturan aile ve evlilik kurumu da küreselleşme, bireyselleşme gibi süreçlerden etkilenmekte yapısı, bileşenleri, işlevleri ve görünürlüğü farklılaşmaktadır. Bu hızlı toplumsal değişimler geleneksel aile yapısının çözülerek çekirdek aile yapısının daha baskın hale gelmesine, geleneksel akrabalık bağlarının zayıflayarak ailenin işlevlerinin farklılaştığını, boşanma, evlilik dışı doğum, tek ebeveynli aile oranları arttığını, yeniden evlenmeler, üvey aile oluşumları, evlenmeksizin birlikte yaşamayı tercih edenler ve günümüz çocuk-merkezli ailelerinin ortaya çıktığı görülmektedir (Zeybekoğlu, 2012:42). Bu değişim ve dönüşümler sonucunda ailenin gelecekte nasıl bir hal alacağına ilişkin tartışmalar yeni çalışmaların konusu olacaktır.

Ailenin yapısı ve işlevinin zaman içinde değişime uğraması konusunda, Marx ve Engels, ataerkil evlilik ve aile düzenini diğer toplumsal olgular gibi evrim sürecine bağlı birer tarihsel kurum olarak ele almaktadır. Geleneksel anlayışın tersine bir çeşit dokunulmazlık atfedilen bu yapıları eleştiriye, çözümlenmeye ve hatta yeniden düzenlemeye açmıştır. Engels'in evliliğin ve ailenin kadına sahip olma temeli üzerine inşa edildiğini vurgulaması

oldukça sarsıcı bir etki yaratmıştır. Marx ve Engels, aile ve toplum gibi kurumların belli bir sömürü tipinin tarihsel ürünü olduğunu vurgulayabilmek için, sınıfsız ilkel komünal toplum fikrinde ısrar etmişler, böylece burjuva toplumunun geçici doğasını ortaya koyabilmişlerdir (Poster, 1989: 82).

Aile, toplumsal yapının kadın ve erkeğe uygun gördüğü rol ve sorumlulukları en net görünür olduğu kurumdur. Adak, toplumsal cinsiyet bağlamında aileyi şöyle tanımlamaktadır:

Aile, belli bir biçimdeki cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ideolojisinin yeniden üretildiği ve geliştirildiği, aynı zamanda, cinsiyete dayalı iş bölümü ve patriyarkal ilişkilerin, aile bireyleri arasında var olan ve buradan beslenen toplumsal bir yapıdır. “Toplumların hızla değişip dönüştüğü günümüzde aile bütün bu dönüşümlerin merkezinde yer almaktadır. Başta ailenin tanımı olmak üzere, yapısı, işlevleri, aşk, cinsellik, aile ve akrabalık ilişkileri, eş seçme gibi süreçler, toplumsal değişimlere paralel olarak dönüşüme uğramaktadır”(Adak, 2012)

Modernleşme ile birlikte ekonomik kalkınma, endüstrileşme ve kentleşmeyle birlikte, kendine yeten ekonominin yerini değişim ekonomisinin alması, evde yapılan üretimin büyük kısmının piyasalara geçmesine neden olmuş ve böylece geniş aile yapısının serbest emek piyasasına dayalı pazar gereklilikleri ile başa çıkamayacak olması nedeniyle zorunlu olarak çekirdek aile yapısı ortaya çıkmıştır (Dedeoğlu,2000).

Türkiye’deki aile yapısının değişimine yönelik tartışmalardan biri de modernleşme teorisinin öngördüğü gibi Türk aile yapısının ya çekirdek ya da geniş aile tanımlaması içinde incelemenin yetersiz kaldığına dair görüşlerdir. Duben, Türk aile yapısında geniş ailede görülen ilişki biçimlerinin çekirdek aile yapısında da devam ettiğinin gözlemlendiğini söylemiştir. Türkiye’de kırdan kente göçün aile yapısına etkisi oldukça fazladır. Göç sonrası şehre gelen ailelerin yapısal olarak küçülüp çekirdek aileye dönüştüğü, ancak geniş ailede sürdürdükleri ilişkileri korudukları ve hemşerilik olarak adlandırılan yeni bir ilişki bağı kurdukları görülmektedir. (Duben, 1984). Bu teoriden yola çıkarak aile yapısının nasıl esnek sosyal bir varlık olduğu ve zamanla ilişki tarzlarının nasıl dönüştüğü ve yeniden üretildiği anlaşılmaktadır. Dedeoğlu(2000) ise Duben’in bu görüşünü destekleyerek, Türkiye gerçeğinde ortaya çıkan bu yeni aile tipinin, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir dönüşüm gösterdiği halde, çekirdek ailelerin işleyişini ve varoluşunu yönlendiren ilişkilerin daha çok geniş ailelerde yaşananlara benzediğini gösterdiğini belirtmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla ciddi bir toplumsal değişim ve dönüşüm hareketi başlamış, kentleşme, sanayi ve ekonomideki gelişmeler, eğitim ve sağlık alanındaki

yenilikler ve kadınlara sağlanan kanuni haklar sayesinde geleneksel aile tipinde büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesini ve onların eskiye oranla, çalışma hayatında daha fazla yer almalarını sağlamıştır. Bu değişimlerin yansımaları olarak geleneksel aile yapısında çözümler başlamış ve boşanmaların her geçen gün artmasına neden olmuştur. Gözlenen bu değişimlerin yanında Türk aile yapısı biçim olarak çekirdek aileye yapısına doğru küçülüyor olsa da, temelde geleneksel ataerkil değerlerini korumaktadır. Özellikle öğrenim düzeyinin yükselmesiyle, evlilikten geleneksel beklentilerin değişmeye başladığı, eskiye göre sevgi, saygı, aşk, duygusal ve karşılıklı cinsel doyumun, empati ve iletişimin önemsendiği evlilik şekline doğru dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle artık evlilikler duygusal, cinsel ve iletişimsel problemler nedeniyle boşanmayla sonuçlanmaktadır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Boşanma Olgusu

Boşanma, evliliğin çeşitli nedenlerden dolayı sona ermesidir. Resmi bir düzenlemeyle evlenen ve hukuken birbirine bağlı olan çiftlerin yine resmi yollardan evliliğini sonlandırabilmesidir (Bidwell ve Mey, 2000: 424). Boşanma olgusu, yasalar çerçevesinde yapılmış olan bir evliliğin tarafların karı-koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargı kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996, s.25). Toplumsal gelişmeler ve değişimler, kuşkusuz toplumun çekirdeğini oluşturan aileyi de etkilemektedir. Boşanma oranlarının artması toplumsal değişimin aile üzerindeki sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde boşanma oranlarının artması, insanların evliliğe olan istek ve inançlarının azalmasıyla açıklanamaz. Evlilik halen daha toplum tarafından kutsal sayılan değerler arasındadır. Burada evliliğin ne olması gerektiğine dair düşüncelerin ve evlilikten beklentilerin değiştiği soncuna varabiliriz (Aydın ve Baran, 2010: 122). Her geçen gün fazlaşan evliliğin boşanma ile sonuçlanmasını Yörükoğlu; evlilikten kaynaklanan derin bir doyumsuzluğun göstergesi olmaktan çok, evliliği ödüllendirici ve doyum sağlayıcı ilişki haline getirme kararlılığındaki artışın bir göstergesi olarak (2000: 104) yorumlamaktadır.

Geleneksel örüntüler içerisinde toplumsal cinsiyete dayalı bölünme, aile içinde kadın ve erkeğin rol ve sorumluluklarını şekillendirdiği gibi eşlerin evlilikten ve birbirlerinden rol beklentilerini de belirlemekte, bu beklentilerin gerçekleşmemesi durumunda boşanma sürecine gidilebilmektedir. Aydın ve Baran toplumsal değişimin, zamanla bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci

planda olduğu değil, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüşmesine neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu değişimler sonucunda evliliklerde, kadının erkeğe “bağımlılığı” yerine “karşılıklı bağlılık” ilişkisi ön plana çıkmış, evliliğe yüklenen anlamlar değişmiş; evlilikten daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklenilmeye başlanmış, ilişkinin niteliği eşlerin beklentilerini karşılamadığı noktada boşanmalar daha fazla gündeme gelmiştir. Bunlara ek olarak evlilikte çocuk sahibi olmanın bir evliliği devam ettirmek için yeterli olmadığı kabul görmeye başlanmıştır (Furstenberg, 1996: 38’den akt. Aydın ve Baran, 2010: 122). Şentürk evliliklerin daha çok boşanmayla sonuçlanmasını Henslin’den (1992: 389), cinsiyet rollerindeki değişim, farklı yaşam beklentileri, rutinleşen evlilik yaşantısı, eşler arası iletişim sorunları, boşanan insanlara karşı değişen bakış açısı ve sosyal desteğin artması, değişen kadınlık ve erkeklik rolleri, kentleşme ve sanayileşmenin sonucunda görülen toplumsal değişim şeklinde aktarmaktadır (Şentürk, 2008; 13).

Ülkemizde 20. yüzyılın sonlarına kadar, güçlü aile bağlarının ve dini inançların etkisi, toplumda boşanmış bireylere özellikle de kadına karşı önyargılı ve damgalayıcı tutumların olması, kadının ekonomik bağımsızlığının bulunmaması, ailede sorunların çözümlendiği bir dinamik yapının söz konusu olması vb. faktörler nedeniyle boşanma olgusu toplumsal bir sorun oluşturmamaktaydı (Arıkan,1992). Günümüzde genel refah düzeyindeki artış, sorunlar yaşanan evlilikleri daha da kolay çözümlür hale getirmiştir. Boşanma, ataerkil değerler içerisinde sadece evli bireyleri değil onların içinde buldukları daha geniş akrabalık ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Boşanma, toplumsal boyutları olan ve hukuksal olduğu kadar duygusal ve ekonomik yönden etkilere sahip bir olgudur. Boşanma, karar verildiği andan başlayıp, fiziksel ayrılık ve sonrasında yasal olarak boşanmayla son bulmakta, ancak etkileri uzun süre devam etmektedir. Collange, *Boşanma Salgını*(1997) adlı eserinde boşanmanın Batı’daki (ABD dahil) artışını, kentleşme, dinin/kilisenin etkisinin azalması, doğum sayısındaki düşüş, gündelik yaşam koşullarındaki değişim, kadınların çalışma yaşamına geçmesi, aile içi ilişkilerin ve alışkanlıkların değişmesi, ortak değerlerin yerine bireyci kültürün yükselmeye başlaması, toplumsal cinsiyet ve aile rollerindeki değişimler, sevgisizlik iklimi, ekonomik sorunlar gibi sosyo-psikolojik etkenlerle açıklamaktadır.

Boşanmanın nedenleri, yaşanan toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı ve gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar göstermektedir. Yasal olarak ülkemizde boşanmanın gerçekleşmesi için; eşlerden birinin zinada bulunması, diğer eşin kötü muamelede bulunması, canına kast etmesi, namus, şeref ve haysiyet kavramları ile bağdaşmayan bir yaşam

sürdürerek evliliği çekilmez hale getirmesi, ortak yaşamı sürdürmemek için evi terk etmesi, eşler arasında şiddetli geçimsizlik ve uyumsuzluk bulunması, iyileşmesi olanağı bulunmayan akıl hastalığına yakalanmasını evlilik birliğinin bozulması gibi sebeplerin ortaya konması ve ispatlanması gerekmektedir (Türk Medeni Kanunu).

Evlenme ve boşanma süreçleri akademik araştırmaların konusu olmakla birlikte Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri de akademik çalışmaları desteklemektedir. TÜİK'in en son 2018 yılı verilerine göre kaba boşanma hızının en yüksek olduğu il, binde 2,79 ile İzmir iken bu ili binde 2,77 ile Muğla ve binde 2,69 ile Antalya izlemiştir. En düşük olduğu iller ise Hakkari (binde 0,16), Şırnak ve Siirt'tir. TÜİK, 2017 yılı verilerine göre, Antalya'da 16 bin 474 çift evlenirken, 5 bin 899 çift boşanmıştır. Binde 2.51 kaba boşanma hızıyla Antalya Türkiye'de ikinci sırada yer almaktadır.

Türkiye'de boşanma nedenleri istatistiki bilgileri en son 2017 yılında TÜİK tarafından yayımlanmıştır. Bu verilere kadınların boşanma kararı almalarındaki en büyük nedenler:

- Eşlerinin sorumsuz ve ilgisiz davranması, (% 61,5)
- Eşin ekonomik olarak evin geçimini sağlayamaması (%42.6)
- Dayak/kötü muamele (%36,4)
- Aldatma (% 32,2)
- Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması (%24,6).

Erkeklerde boşanma nedenleri ise;

- Eşlerinin sorumsuz ve ilgisiz davranması (% 40,2)
- Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması ve eşinin ailesine karşı saygısız davranması (%24,0)
- Evin ekonomik olarak geçiminin sağlanamaması (% 17,8)
- Terk nedeniyle boşanma (12,2) (TÜİK, 2017) şeklinde sıralanmaktadır.

Gerek akademik çalışmalarda gerekse istatistiki verilerde görüldüğü üzere, kadın ve erkek, farklı duygusal, fiziksel, sosyal ve ekonomik nedenlerle boşanma kararı almaktadır.

2.3.Boşanmanın Kadın ve Erkek Üzerinde Etkileri

Toplumsal değişimlere ve bunun bireyler üzerinde oluşturduğu yansımalara bakıldığında boşanmaların Türkiye'de de artmaya devam edeceği sonucuna ulaşılabilir. Özellikle son on beş yılda yaşanan teknoloji alanındaki gelişmeler, kentleşme oranındaki artışlar, kadının çalışma hayatına katılmasıyla, kadın-erkek rollerindeki değişimler sonucunda ailenin ataerkil yapısı çözülmeye uğramaktadır. Toplumsal değişimlerle birlikte kadınlar ve

erkeklerin rol ve sorumluluklarında da değişimler yaşanmaktadır. Yakın bir zamana kadar temel amacı çocuk yetiştirmek olan evlilik, erkek yönetiminde ve kadının ikincil olarak görüldüğü bir ortaklık olarak görülmekteyken, günümüzde aşk ve sevgi temelli olan; kadın ve erkeğin yardımlaşma, paylaşma, karşılıklı cinsel tatmin ve çocukların, özenle ve sevgiyle yetiştirilmesi şeklindeki evlilikler talep edilmektedir. Uğur (2014:294) günümüz evliliklerin amacının, bireysel ihtiyaçların karşılanması, duygusal tatmin ve destek olduğunu evlilikler görevlere değil, romantik aşka, özgür seçimlere bağlı olduğunu aktarmaktadır.

Kadın ve erkek arasında bireysel olarak oluşan veya toplumsal olarak inşa edilen evlilik bağı, gerek toplumsal değişimler gerekse kadın hareketinin kadını ikincil olmaktan çıkarma ve var olma çabasıyla birlikte geleneksel evlilik birlikteliğinin de değişime uğratmaktadır. Çiftler artık iş yaşamı, ekonomi, siyaset, eşitsizlikler ve meslek hayatı gibi konular üzerinde de tartışmaktalar (Beck & Beck-Gernsheim, 2012:10-12). Evlilikler hem kadının hem erkeğin anlam ve kişisel tatmin arayışına girdiği bu değişimin bir sonucu olarak birbirlerine karşı daha az tolerans gösterildiği evliliklere dönüşmektedir. Bu bağlamda bir zorunluluktan sürdürülen evliliklerde kopuşlar yaşanmaktadır.

Evlilik kurumunun sona ermesi kuşkusuz hem kadınları hem de erkekleri olumsuz yönde etkilemektedir. Yörükoğlu boşanmanın her iki taraf için de zor bir durum olduğunu, ancak bu durumun özellikle baba evine sığınmak zorunda kalan kadın için, daha da katlanılmaz hal aldığını, ayrıca hayatını sürdürmek için girdiği iş telaşı, çocuk sahibiyse, çocukların sorumluluğunun yüklenmesiyle kadınlarda karamsarlık kendine ve eşine kızma, bedensel yakınmalar gibi bir çok psikolojik sorunlar görüleceğini belirtilmiştir (Yörükoğlu,2000).

Boşanma, yalnızca bireyi değil toplumu da etkileyen ve daha çok; ayrılık, değişim, belirsizlik, düzenin yitirilmesi gibi düşünceler uyandıran, aynı zamanda, umutsuzluk, acı, üzüntü, yalnızlık gibi duygulara yol açabilen bir süreçtir. Boşanma, sorunlu ve mutsuz giden bir sürecin sonlandırılması ve yeni bir yaşamın başlangıcı olarak da tanımlanabilir. Ancak toplumsal olarak boşanma hoş karşılanmamakta ve boşanmanın kendisi sorun olarak görülmektedir. Arıkan, eğitimin geleneksel anlayışın değişmesinde büyük payı olduğunu söyleyerek, eğitim düzeyi yüksek olanların boşanmaya ve boşanmış bireylere ilişkin daha olumlu tutumlara sahip olduklarını dile getirmektedir. Arıkan; eğitim düzeyinin yükselmesiyle bireydeki toplumsal bakış açısının değiştğini, boşanmaları günah, utanılacak bir durum olarak görmediğini ifade etmektedir. Evlilikte yaşanan sorunların, her türlü çabaya karşın çözülmediğinde boşanmanın sağlıklı bir çözüm olduğunu vurgulanmaktadır. Buna

karşılık eğitim düzeyi düşük olanların yüksek eğitilmiş bireylere bakış açılarında acıma, öfke hatta tiksinti gibi duygular daha ağır basmakta, dolayısıyla boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların oluşumunda bilgi eksikliğinin göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda yanlış bilgilenmenin, ön yargılı olmanın yüksek eğitilmiş bireylerde daha az olduğunu ifade eder (Arıkan, 1996: 14)

Boşanma sonrasında hem kadın hem de erkek ekonomik sorunla karşılaşabilmektedir. Erkekler boşanma sonrası daha çok nafaka ve tazminat ödeme gibi nedenlerden ekonomik sorunlar yaşarken kadınlar evli iken çalışmıyorlarsa boşandıktan sonra geçimlerini sağlamada sorun yaşayarak yoksullaşarak ekonomik açıdan riskli bir duruma düşmektedir (Greenstein ve Davis'dan akt. Aydın ve Baran, 2010). Evli iken çalışmayan kadınların boşanma sonrası zorluk yaşamaması için yasalar devreye girmekte ve erkeğin nafaka ödemesi sağlanmaktadır. Konuya ilişkin literatür, boşanmanın kadınlar üzerinde erkeklerden daha fazla ekonomik sorunlara yol açtığına dikkat çekmektedir. Lyons ve Fisher (2006: 327) boşanmanın ekonomik sonuçlarının kadınlar için erkeklerden daha şiddetli olması için birkaç neden ileri sürmektedir: Birincisi, ayrılan veya boşanan erkeklerin çoğu, işgücü gelirlerinin çoğunu koruyabildikleri ve artık eski aile büyüklüğündeki ihtiyaçları karşılamak zorunda kalmadıkları için mali açıdan daha iyi durumdadır. İkincisi, birçok kadın evliyken kendi adlarına kredi almaya alışık olmadıkları için borç almakta zorlanırlar. Son olarak, belki de en önemlisi, kadınlar genellikle çocukların velayetini alırlar. Çocuklarla ilişkili ek sorumluluklar kadının emek arzını azaltır, insan sermayesi yatırımını sınırlar ve potansiyel kazançlarını azaltır. Dahası, kadınlara genellikle boşanma sırasında yetersiz destek ödemeleri verilir ve/veya ödüllendirildikleri parayı alamazlar ve genellikle hükümet yardımına başvururlar. Ancak genel olarak boşanma sonrası erkeklerin yaşadığı ekonomik sorunların çözümünde nafaka sistemi çok fazla işlememektedir. Lyons ve Fisher (2006) nafaka ve nafaka ile ilgili olarak, boşanmış kadınların %29,3'ünün nafaka alırken, boşanmış erkeklerin sadece %5,8'inin nafaka aldığını vurgulamaktadır. Türkiye'de benzer durum söz konusudur. Türk Medeni Kanunu'nda kişilerin boşanma öncesinde ve sonrasında yoksulluğa düşmemesi için boşanmanın diğer tarafını nafakaya bağlamaktadır. Yasa koyucu, evlilik birliği içinde birbirine bakma ve ihtiyaçlarını giderme sorumluluğunu, boşanma sürecinde de devam etmesini sağlamaktadır. Daha çok bu zorunlu yaptırım erkeklere uygulanmaktadır. Bu durum, geleneksel değerler çerçevesinde erkek olmanın en önemli koşullarından birisinin para kazanmak ve ailenin geçimini sağlamak olduğuyla açıklanabilir.

Modern toplumda, babalarda çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde, eskiye oranla daha fazla sorumluluk alarak geleneksel erkeklik rollerinin dışına çıkmaktadırlar. Ancak yine de çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi kadının birincil görevi olarak görülmektedir. Boşanma sürecinde çocuğun velayetini daha çok kadının istemesinde annelik içgüdüsünün yanında toplumun kadına yüklediği annelik rollerinin önemi büyüktür. (Aydın ve Baran 2010: 72) Boşanma sürecinde ve sonrasında yaşanan en büyük sorunlardan biri çocukların kiminle yaşayacağıdır. Boşanma sonucunda taraflardan biri çocuğuyla yaşamakta, diğer taraf ise belirli sürelerde çocuğunu görmektedir. Çocuklar için en zor olan şey anne ve babanın çocuğu taraf tutmaya zorlamaya ve anne-babası arasında bir seçim yapmaya zorlamasıdır. Evlilik ilişkisindeki çatışmalar kimi zaman boşandıktan sonra bile çocuklar üzerinden devam etmektedir. Bunun en açık yaşandığı şekli çocukla yaşayan tarafın diğer tarafa çocuğunu göstermemesidir. Diğer taraftan, çocuğunu arayıp sormayan, ilgisiz anne-babalar da mevcuttur. Bazen de anne ve babalar çocuğu sevme yarışına girerler (Aydın ve Baran 2010). Boşanma sonrası çocuklar genellikle anne ile birlikte yaşamaktadır.

Boşanma nedenleri incelendiğinde yapılan araştırmalarda erkeklerin daha çok evliliklerinde özellikle sevgi, saygı ve ilginin azalması, anlaşmazlıklar ve ailelerin müdahalesi konusunda sorun yaşadıklarını ortaya koymuştur (Sevim ve diğerleri, 2016:300) Boşanma nedeni ister ekonomik sorunlar, uyumsuzluk, iletişimsizlik olsun ister ihanet, aile içi şiddet olsun, aslında hangi nedene bağlı olarak gerçekleşirse gerçekleşsin boşanma sürecinden erkeklerde etkilenmektedir.

2.4. Erkeklik Olgusu Bağlamında Boşanma

Boşanma, sonuçları bakımından hem boşanmanın taraflarını hem de toplumu etkileyen bir olgudur. Boşanmanın ne şekilde algılandığı, toplumsal yapı, gelenek, görenekler ve modernleşme süreciyle ilgilidir. Boşanma kimileri için bir başarısızlık, üzüntü ve hayal kırıklığı olarak algılanırken, kimileri için kurtuluş, yeni bir hayat, umut olarak deneyimlenmektedir.

Boşanma pek çok yönüyle akademik çalışmaların konusu olmakla birlikte erkekler tarafından bu sürecin nasıl deneyimlendiğine dair ülkemizde pek fazla akademik çalışmaya ulaşılamamıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalarda ise boşanmanın erkekler tarafından bir çok yönüyle kadın deneyimlerinden farklılaştığı ve sanılanın aksine erkeğin de boşanma sürecinden etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmalar incelendiğinde erkeğin evliyken sahip olduğu erkeklik rollerinin boşandıktan sonra çocuğu varsa şayet babalık rolleri

üzerinden yeni bir erkeklik biçimine dönüştüğü düşüncesine varılmıştır. Bu tespit, Topçu'nun, evlilikle birlikte kadının anneye erkeğin de babaya dönüştüğünü ve patriarkal sistemin annelik ve babalık üzerinden devam ettiği düşüncesiyle desteklenmektedir (Topçu, 2018:54-55). Bu konuda Nye(2005), Locating Masculinity: Some Recent Work on Men adlı makalesinde Pierre Bourdieu'nun izinden giderek beden in cinsiyetlenmiş haliyle erkekliğin nasıl itaat ve tahakkümünü oluşturduğunu, bunun aile içinde babalık ve annelik rollerini de etkilediğini ifade etmektedir. Bourdieu'dan aktardığına göre, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinde toplumsal olarak babanın rol almasının erkeğin de sorumluluğu olmasının ancak gelecekte mümkün olabileceğini, günümüzde halen bu rollerin kadının zorunlu görevi olarak sayıldığını aktarmıştır. Nye, geçmişe göre erkeğin babalık rollerinde değişmeler gözlemlendiğini ancak hala süregelen babalık modelinin ekmeğini kazanan, evin maddi ihtiyaçlarını gideren baba modeli olduğunu ifade etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik sorunlar ve toplumsal refah durumunun değişmesi üzerine kadının da iş yaşamına girmesiyle erkeklerin çocuk bakımında daha çok sorumluluk almaya başladığını, günümüzde ise şehirlerde artan boşanma oranları nedeniyle önemli değişikliklerin yaşandığını, boşanma sonrası çocuğun bakımı erkeğin de sorumluluğu haline geldiğini ifade etmektedir(Nye, 2005). Yaşanan süreçte, günümüze kadar süregelen güçlü, ekmeğini kazanan, sert babanın yerine boşanma sonrası yeni bir tanımlama geldiğini ifade etmektedir. Bu yeni erkeğin babalık modelinin "deadbeat dads" olarak adlandırıldığını aktarmaktadır. Daha çok boşanma sonrası görev ve yükümlülüklerini yerine getirmeyen baba modeline bu isimin verildiğini, erkeğin boşanma sonrası bir güç ve statü kaybına uğradığını ifade etmektedir (Nye, 2005). Bununla birlikte boşanma sonrası erkeğin finansal kaynak gibi görülmesinin de problemlere yol açtığını, bunun yanında boşanma sonrası kadın ve erkeğin de yalnız yaşıyor ve çalışıyor olmasının çocuğun bakım sorumluluğu konusunda problemler yaşanmasına yol açtığını aktarmaktadır.

Boşanma sürecinin kadın ve erkek tarafından farklı yaşandığını aktaran Sheets ve Braver, "Gender Differences in Satisfaction with Divorce Settlements" adlı makalelerinde, araştırmaların, kadının çalışmasının ve finansal sorun yaşamamasının boşanma kararı vermesini kolaylaştırdığını, boşanmadan sonra psikolojik olarak daha çabuk toparlandığını ve hayata adapte olup mutlu olduğunu, buna karşın erkeklerin boşanmayı istemediklerinde daha mutsuz olduklarını, boşanma sonrası yeni hayatlarına uyum sağlamakta zorlandıklarını ve negatif olduklarını aktarmaktadırlar. Boşanma sonrası kadınlar için yalnızca çocuğun bakımı konusunda sorunlar yaşadığını, boşanma sonrası iki yıl kadar yeni hayata adapte olma

konusunda kadın ve erkeğin endişelerinin sürdüğünü ifade etmişlerdir (Sheets ve Braver, 1996:336-342).

Boşanma sonrası değişen erkeğin erkeklik hallerini anlatan Catlett ve McKenry, yaptıkları “Class-Based Masculinities: Divorce, Fatherhood, and the Hegemonic Ideal” adlı çalışmada Catlett ve McKenry(2004), erkeğin boşanma sonrası ebeveynlik rolünün aile içi cinsiyetçi ilişkilere göre şekillendiğini söylemektedirler. Yazarlar, toplumsal cinsiyet ideolojisine göre erkeğin boşanma sonrası toplumsal statüsünde kayıplar ve farklılıklar yaşamakta olduğunu aktarmaktadırlar. Erkeğin boşanma sonrası finansal durumundaki sorunlar ve ebeveynlik sorumlulukları nedeniyle ailedeki “ayrıcılık baba” konumunun değişmekte olduğunu ifade etmişlerdir(Catlett ve McKenry,2004). Makalede Braver(1998)’ın boşanma sonrası değişen erkeklik rollerine ilişkin görüşlerine de yer verilmiştir. Braver, boşanma sonrası erkeğin erkeklik rollerinde iki şekilde kayıp yaşadığını söylemektedir. Erkeklerin boşanmayla birlikte kazançlarının ve evdeki lider konumlarındaki statülerinde düşüşün erkekliklerini etkilediğini aktarmaktadır. (Braver’dan aktaran Catlett ve McKenry,2004). Boşanma sonrası toplum genelinde ve yasalar karşısında kadının erkeğe göre çok daha fazla destek görmekte olmasının, erkeğin erkeklik bakımından kendini yetersiz, öfkeli ve kızgın hissettirdiğini aktarmışlardır. Erkekler boşanma sonrası hem yasal olarak hem de üstlenmek zorunda oldukları sorumluluklar gereği, çocuklarının günlük yaşamını kontrol etmek, çocuklarıyla düzenli görüşmelerini sağlamak, çocuklarına finansal destek vermek zorunda kalmaktadır. Bütün bunlar erkeği olumsuz yönden etkilemekte, erkek boşanma sonrası kızgın ve hayal kırıklığına uğramış hissetmektedir.

Ülkemizde boşanma sonrası erkelerle ilgili çalışmalar araştırılırken arama motorlarında yapılan aramalar sonucunda ulaşılan haber sitesindeki makale önemli bulunmuştur. Alper Hasanoğlu bu makalesinde boşanma sonrası bireyin kendilik değerini yeniden inşa etmesi, kendisini ve insanları algılama biçimini değiştirmesi, kişisel günlük hayat becerilerini yeniden organize etmesi, hayat içindeki değişen rol ve görev dağılımına uyum sağlaması, ilişkilerini yeniden düzenlemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Boşanma sonrası yaşanacakların, boşanmayı isteyen taraf olup olmamaya, çocukların olup olmamasına, kadınsa o sırada çalışıp çalışmadığına, erkekse evlilik sırasında ev işlerine ve çocukların bakımına ne kadar katılıyor olduğuna bağlı olarak değiştiğini ifade etmektedir. Hasanoğlu, boşanma süreci ve sonrasında bir bütün olarak düşünüldüğünde en zor zaman diliminin boşanmanın gerçekleştiği ilk aylar ve yıllar olduğunu iddia etmektedir. Bu durumun özellikle evlerin ayrıldığı ve yeni bir yaşantının başladığı ilk zamanlarda yaşandığını, bunun nedeninin

ise içsel çatışmaların ve gelgitlerin en fazla olduğu evre olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Ayrıca bazı çiftlerde ruhsal ayrılık sürecinin çok daha uzun sürebildiğini, ayrışmanın zor ve uzun sürdüğünü aktarmaktadır. Bu ayrılamama halinin nedenlerini, dost kalalım beklentisi nedeniyle sürmeye devam eden bağ, uzlaşma arzularının ve bağımlı kişilik yapısının varlığı ya da devam eden hukuki mücadele nedeniyle nefrete dayalı bir bağın ortaya çıkmasıyla gerçekleşebildiğini aktarmaktadır. Hasanoğlu, erkekler için evliliğin bittiğini kabul etmenin daha güç olduğunu, esas olarak ruhsal ve fiziksel sorunların ayrılıktan sonra yaşandığını, boşanma sonrası erkeklerin daha uzun süre ve daha şiddetli olumsuz duygular altında ezildiklerini ifade etmektedir. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/alper-hasanoglu/bosandiktan-sonra-1131379/>(erişim tarihi: 20.04.2019)

Tarihsel süreç içerisinde aile içerisinde erkeklerin para kazananlar olarak tanımlanması sadece erkekliğe dair bir gösterim değil, aynı zamanda babalık rolleriyle de yakında ilgilidir. Geleneksel yapı içerisinde erkekler ailenin geçimini sağlamanın ötesinde çocuklarını da ekonomik olarak desteklemekten sorumludurlar. Catlett ve McKenry (2004) ekmek kazanma rolünün, erkeklerin çocuk bakımı konusunda daha az sorumluluk üstlenmelerini meşrulaştırdığını ve aile içinde baskın olmalarını ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş aile ilişkilerinin yeniden üretiminin bir parçası olduğuna dikkat çekmektedir. Her iki eşin de çalıştığı ailelerde iş-aile çatışmasını erkeklerin daha az yaşadıkları çünkü erkekler için çalışma ve para kazanma her zaman evdeki yemek, temizlik ve çocuk bakımı gibi işlerden daha önemlidir. Buradan hareketle evlilik kurumu içerisinde evli erkekler bu tür hizmetleri eşlerinden sağlayabildikleri halde boşanma ile erkekler bu hizmetleri kendileri yerine getirmek ya da ücret karşılığı satın almak durumundadır. Boşanma ile bu söz konusu faydaların kaybı, erkeklerin aile ilişkilerinde önemli değişimlere neden olabilmektedir.

Boşanan erkekler için önemli sorun alanlarından birisinin çocuklarıyla olan ilişkilerinin doğasının değişmesidir. Catlett ve McKenry (2004) boşanmış babalarla gerçekleştirdikleri çalışmada babaların önemli bir çoğunluğunun, çocuklarıyla ilişkilerinde ebeveyn otoritesi ve mali kontrol kaybı yaşadıkları gibi çocuklarıyla görüşme konusunda da sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Erkeklerle göre boşanma, ailedeki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine yol açmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet odaklı bir bakış açısına göre erkekler evlilikte ayrıcalıklı bir konuma sahiptir ve boşanma bu durumu sorgulamayı

getirmektedir. Özellikle, boşanma sonrası finansal ve ebeveynlik rollerinin yeniden düzenlenmesi, babaların ailedeki ayrıcalıklı pozisyonlarında değişikliklere neden olmaktadır. Bu şekilde bakıldığında, boşanma ailede erkekler için "kriz eğilimini" temsil eder, çünkü güçlerinin meşruiyetini sağlayan kurumsal temeli yani aileyi zayıflatmaktadır (Connell, 1987). Ayrıca toplumsal cinsiyet rejimi, büyük ölçüde otoritenin erkeklige bağlı olarak sürdürülmesinden dolayı (Connell, 1995), boşanma, erkeklerin aile içindeki toplumsal cinsiyetle ilgili güç ve sorumluluklarını değiştirmekte, bu da erkeğin erkeklik yapıları üzerinde merkez bir etki yaratmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

3.1.Araştırma Bölgesi ve Araştırma Yönteminin Tanıtımı

Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin boşanma deneyimlerini incelemek amacıyla Antalya Aile Mahkemelerinde boşanma sürecinde olan erkeklerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin daha anlaşılabilir olması açısından çalışmanın bu kısmında araştırmanın yapıldığı Antalya ilinin tarihi, iklimi, coğrafyası, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri kısaca tanıtıldıktan sonra araştırma yöntemi anlatılacak ve son olarak sahadan elde edilen veriler sunulacaktır.

3.1.1.Araştırma Bölgesinin Tanıtımı

Antalya, Türkiye'nin en gözde ve Dünya turizminde önemli bir yere sahip olan kentlerindedir. Antalya sahip olduğu doğası, her mevsim turizme uygun iklimi ve ayrıca şehir merkezinde dahi mavi bayrak almaya hak kazanmış plajlarıyla ön plana çıkmaktadır. Bütün bunlarla birlikte önemli tarihsel zenginliğe sahip olan Antalya, kültür turizminde de önemli bir yere sahiptir. Şehir merkezinde bulunan Kaleiçi ve Hadrian Kapısı hem yerli hem de yabancı turistler açısından cazibe alanıdır (www.kultur.gov.tr, erişim tarihi: 18.04.2019)

20.723 km² yüzölçümü olan Antalya İli coğrafi konumu bakımından, Türkiye'nin güneyinde, merkezi Akdeniz kıyısında olan bir turizm merkezidir. Çok sayıda ilçesi olan Antalya ilinin üç tarafı yüksek dağlarla çevrili Beydağı (3085m.) en yüksek dağdır. Batıdan Eşen Çayı'ndan doğuda Kaledron (Kaldıran) Çayı'na kadar uzanan kıyı bandından kuzeyinde ovalar yer alır. Alara Çayı, Eşençay, Manavgat Irmağı, Dimçay, Köprüçay, ve Devrense Çayı başlıca akarsularıdır. Hakim bitki örtüsünün maki olduğu Antalya'da iki çeşit iklim yaşanır. Sahil bölgesinde tipik Akdeniz iklimi yaşanırken dağlık bölgelerinde ise Akdeniz iklimi ile İç Anadolu iklimi arasında geçiş teşkil eden kara iklimi görülmektedir. Antalya İlinin örf ve adetlerinde daha çok Türkmen ve Göçmen Yörüklerinin tesiri büyüktür.

2018 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu Antalya'nın nüfusu 2.426.356 kişidir. Nüfusun, 1.222.086'sı erkek ve 1.204.270'si kadından oluşmaktadır. Antalya Valiliği'ne ait resmi internet sitesi Mart 2019 verilerine göre; Antalya ilinde kamu ve özel eğitim kurumlarında, 1.666 okul, 21.645 derslik, 33.225 öğretmen, 466.507 öğrenci bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilde 2'si Devlet, 3'ü Vakıf, toplam 5 (beş) adet üniversite, 95 Fakülte / Yüksekokul, 93

bin 212 öğrenci bulunmaktadır.(<http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/belge/153843/ eski2yeni.html>, erişimtarihi:18.05.2019)

3.1.2.Aile Mahkemelerinin Tanıtımı

Aile mahkemesi; aile hukukunu ilgilendiren konularda açılan davaları karara bağlamak ve ailenin, kadının, erkeğin, çocuğun korunması için alınması gereken tedbirleri en hızlı şekilde almakla görevli özel mahkemelerdir. Aile mahkemesinin hangi dava ve işlere bakmakla görevli olduğu; 4787 sayılı kanunun 4. ve 6. maddeleri ile 6284 sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümleri ile belirlenmiştir. Buna göre; şiddet mağduru veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin engellenmesi amacıyla tedbir kararları vermek, boşanma, velayet, velayet değişikliği, çocukla kişisel ilişkinin kurulması, mal paylaşımı evlenmeye izin, evlat edinme, boşanma sırasında veya sonrasında maddi ve manevi tazminat, nafaka ve nafaka artırımı davaları, boşanan eşin soyadını kullanma, son zamanlarda ise annenin soyadını kullanma davaları aile mahkemesinde görülen davalara örnek gösterilebilir.

Aile mahkemeleri ihtisas mahkemeleri olarak kurulmuş olması nedeniyle bünyesinde sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog gibi uzmanlar bulunmaktadır. Aile mahkemesi uzmanları, mahkemece kendilerine gönderilen davalarda, tarafların uyuşmadığı konular hakkında bilirkişi olarak kanaat bildirip rapor sunmaktadır. Bu raporlar taraflarla ve davayı ilgilendiren kişilerle yapılan yüz yüze görüşmeler, ev incelemesi, sosyal çevre, komşuluk ilişkileri, okul gibi çeşitli alanlarda yapılan görüşmeler, mesleki gözlemler ve dosya kapsamında bilgiler sonucunda oluşturulur (Doğan, 2004:3395). Aile Mahkemeleri uyuşmazlıkların çözülmesi yanında, aileye, kadın ve çocuğa ve erkeğe yönelik tedbirleri alan ve toplum tarafından konuşulan ve en çok eleştiriye maruz kalan mahkemelerdir. Boşanma davasının açıldığı andan itibaren mahkeme hakimi tarafından talep doğrultusunda nafaka ve varsa çocuk hakkında bir düzenleme yapmaktadır. Davanın henüz ön inceleme aşamasında velayet hususunda mahkeme uzmanını görevlendirerek çocuğun yüksek yararı doğrultusunda dava bitene kadar tedbir kararları vermektedir. Bu kararlar daha çok çocuğun hangi ebeveyninin yanında yaşayacağına dair geçici kararlardır. Hukuki süreç içinde tarafların sunduğu deliller ışığında velayet hususunda uzman raporu doğrultusunda kesin bir karar verilmektedir. Antalya’da ilk olarak 2003 yılında 3 aile mahkemesi kurulmuş olup, yıllar içinde artmış, 2018 yılı itibariyle kurulmuş olan aile mahkemesi sayısı 8’dir.

3.1.3.Araştırmanın Amacı

Günümüzde giderek artan boşanma oranları aile ve evlilik kurumuna tehdit olarak görülmekte ve sosyal bir problem olarak tanımlanmaktadır. İlk bakışta hukuki bir süreç gibi düşünülen boşanma, bireyleri sosyal, psikolojik ve ekonomik pek çok yönden etkileyen sosyal bir olgudur. Antalya, Türkiye’de boşanma oranlarının en yüksek olduğu üç il arasında olup nedenleri, sonuçları ve sosyal bağlamı açısından Antalya’da konunun araştırılması önem taşımaktadır. Boşanmalara ilişkin literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla kadınlar ve çocuklar merkeze alınarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Konuyu erkekler ve erkeklik bağlamında ele alan fazla çalışmaya ulaşılamamıştır. Boşanma olgusunu kadınlar ve çocuklar yönünden araştırmak akademik anlamda değerli olmakla birlikte boşanmanın diğer tarafında yer alan erkeklerin boşanma deneyimlerini toplumsal cinsiyet bağlamında anlamak, konunun bütüncül olarak değerlendirilerek boşanma sürecinin daha kapsamlı anlaşılmasına katkı sunma potansiyeline sahiptir. Buradan hareketle bu çalışmada boşanma sürecindeki erkeklerin deneyimlerine toplumsal cinsiyet perspektifinden odaklanılarak erkeklerin bu süreçte yaşadıkları, sosyal, psikolojik, ekonomik, hukuki vb. sorunlarının araştırılması ve geleceğe ilişkin beklentilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede araştırma kapsamında toplumsal cinsiyet ve erkeklik çalışmaları bağlamında aşağıdaki sorunsallara cevap aranmaktadır:

- Evlilik kararının alınış biçimi, eş ve çocuklarla ilişkiler, evliliğe ilişkin beklentiler, boşanma sürecinde olan erkekleri nasıl etkilemektedir?
- Boşanma sürecinde olan erkekler bu süreçten ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki olarak nasıl etkilenmektedir? Onların söz konusu deneyimleri kadınlarla farklılaşmakta mıdır?
- Boşanma kararı kim/kimler tarafından alınmakta ve boşanma sürecini nasıl etkilemektedir?
- Boşanma süreci erkeklerin sosyal ilişkilerini nasıl etkileyip değiştirmektedir?
- Erkeklerin boşanma nedenleri nelerdir? Bu nedenler kadınlarınkinden farklı mıdır?
- Boşanma sürecindeki erkeklerin geleceklerini nasıl planlamakta ve yeniden evlenmeyi düşünmekte midir?

Bu araştırma ile erkeklerin boşanma sürecini nasıl deneyimledikleri, bu sürecin toplumun kadınlık ve erkeklik değerlerinden nasıl etkilendiği, boşanma sürecinin nasıl işlediğine dair benzerliklerin/ farklılıkların ortaya konması açısından kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.1.4.Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada, Antalya aile mahkemelerinde boşanma sürecinde olan erkeklerin boşanma deneyimleri hakkında derinlemesine bilgi edinme ve toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerde boşanma olgusunu açıklama ve anlama özelliği taşıdığından nitel araştırma deseni benimsenmiş olup “betimsel” türde bir çalışmadır.

Nitel araştırma, toplumsal olay ve olguların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırma, insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, diğer bir deyişle olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır (Dey, 1993). Nitelik araştırmada elde edilen verileri genelleme kaygısı olmayıp incelenen olguya ilişkin zengin, detaylı ve kapsamlı verilere ulaşarak konunun derinlemesine anlaşılması amaçlanır. Bu bağlamda bu araştırma erkeklerin boşanma sürecine ne tür anlamlar yükledikleri ve boşanma sürecini nasıl nitelediklerini anlamak amacıyla sahip olduğu için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Erkeklerin boşanma deneyimini derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde anlamının amaçlandığı bu çalışma için en uygun nitel araştırma yaklaşımı olarak olgubilim (fenomenoloji), görülmüş ve fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojinin temel amacı bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir. Bu amaçla araştırmacı fenomeni tanımlar ve daha sonra fenomenle ilgili deneyime sahip olan kişilerden veri toplar. Bütün bireylerin deneyimlerin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme yapar. Bu betimleme onların “neyi”, “nasıl” deneyimlediklerinden oluşur (Creswell, 2016: 77). Bu kapsamda boşanma sürecini deneyimleyen erkeklerden derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır.

Derinlemesine görüşme kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemidir. Kümbetoğlu derinlemesine görüşmenin araştırmacının görüşme yaptığı kişiden aldığı cevapları sınıflayarak ve o cevaplardan hareketle yeni sorularla konuyu mümkün olduğunca detaylı bir şekilde incelemeye çalıştığı esnek ve keşfedici bir veri toplama tekniği olduğunu belirterek esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bir şekilde veri toplanmasına olanak sağladığını aktarmaktadır. (Kümbetoğlu, 2005, s.96). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

3.1.5.Verilerin Toplanması

Bu çalışmada olasılığa dayanmayan örneklem biçimlerinden kolaycı (elverişli) örneklem türü benimsenmiştir. Kolaycı örnekleme tamamen mevcut olan, ulaşması kolay olan öğelere dayanır. Yani araştırmacı, halihazırda var olan öğeler içerisinde yeteri kadar öğeyi örnekleme için seçer. Bu yüzden bu örnekleme şans eseri, tesadüfi, kazara örnekleme olarak da adlandırılabilir (Güler vd. 2015:95). Antalya Adliyesinde yer alan sekiz aile mahkemesinden birinde boşanma davası devam eden erkeklere araştırmanın amacı ve önemi ile verecekleri bilgilerin araştırma için değeri anlatılarak görüşme teklif edilmiş, kabul edenlerle görüşmeler yapılmıştır. Boşanma davası devam eden erkeklerle boşanma sürecinde karşılaştıkları sorunlar, bu sorunların nedenleri ve sorunlar karşısında tutum ve duygularının araştırıldığı çalışmada erkeklerin öznel deneyimlerini sosyal, psikolojik, ekonomik ve hukuki boyutlarıyla derinlemesine araştırabilmek için veriler üç ana başlık altında toplanmış ve alt konularla ayrıntılandırılmıştır:

1.Evlilik Sürecine İlişkin Özellikler

- Evlilik Kararının Nasıl Alındığı
- Erkeklerin Evlilik Doyumlarıyla İlgili Beklentileri
- Eş Sorumluluklarına Dair Düşünceler
- Evlilik Süresinin Boşanmayla İlişkisi

2.Boşanma Sürecine İlişkin Özellikler

- Evlilik Sürecinde Eşler Arası İlişkiler ve Boşanmaya Götüren Sebepler
- Boşanma Sürecinde Kararın Kimin Aldığı
- Boşanma Sürecindeki Erkeğin Yaşadığı Ekonomik Sorunlar ve Nafaka Ödemeye Dair Düşünceleri
- Boşanma Kararıyla Birlikte Erkeklerin Çocuklarıyla İlişkileri ve Velayete Dair Yaşadıkları
- Boşanma Sürecinin Erkek Üzerindeki Psikolojik ve Sosyal Etkileri
- Yasal Düzenlemelere ve Hukuki Sürece İlişkin Erkeğin Düşünceleri
- Toplumun Boşanma Sürecindeki Erkeğe Bakışı
- Boşanma Kararıyla Birlikte Erkeğin Yalnızlaşması ve İzolasyonu

3. Boşanma Sonrası Süreç

- Erkeklerin Boşanma Sonrası Yeni Bir Hayata Başlama ve Yeniden Evlenmeye Dair Düşünceleri

Bu başlıklar etrafında evlilik kararı, beklentiler, sorumluluklar, kocalık, babalık, velayet, sosyal baskı, nafaka, yalnızlık, izolasyon temaları çerçevesinde verimler analiz edilmiştir. Bu çerçevede, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 2017 yılının Kasım ayından 2018 yılının Ağustos ayına kadar Antalya Aile Mahkemesinde boşanma davası devam eden erkeklerle görüşülmüştür. Derinlemesine görüşmeler, adliyede yer alan görüşme odasında görüşmecilerin etrafındaki kişilerden etkilenmemeleri için yalnızken yapılmış ve dış etkiler bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Görüşmelerde herhangi bir süre kısıtlamasına gidilmemiş görüşmelerin süresi 20 dakika ile 70 dakika arasında değişirken ortalama 40 dakika sürmüştür. Yapılan tüm görüşmeler, görüşme öncesinde katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. 40 erkekle görüşüldükten sonra yeterli veri doygunluğuna ulaşıldığı için veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Derinlemesine görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren betimsel analiz bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü kişilerin görüşlerini dikkat çekici bir şekilde verebilmek için katılımcıların doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. (Özdemir, 2010: 333). Erkeklerin boşanma deneyimlerini ilişkin görüşlerini dikkat çekici bir şekilde verebilmek için bulgular kısmında sıklıkla doğrudan alıntılara başvurulmuştur.

3.2.Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

3.2.1.Boşanma Sürecindeki Erkeklerin Sosyo-Demografik Özellikleri

3.2.1.1.Yaş ve Doğum Yeri

Araştırmaya katılan boşanma sürecinde olan erkeklerin yaş dağılımı incelendiğinde; en genci 27 yaşındadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı (14 erkek) 30-35 yaş aralığında olup onları 36-40 yaş aralığında 10 erkek katılımcı takip etmektedir. 41-45 yaş aralığında 6 erkek varken yaş arttıkça boşanma başvurusunda bulunan erkek katılımcı oranı düşerek 46-50 yaş aralığında 5 ve 51-55 yaş üstü 4 erkek katılımcı ile görüşülmüştür.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine incelendiğinde, boşanma oranlarının en çok 30-39 yaş dilimi içinde görüldüğü, boşanma oranlarının kadınlarda en çok 30-34, erkeklerde ise 35-39 yaş grubunda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.(<https://www.trthaber.com/haber/yasam/turkiye-de-son-10-yilda-12-milyon-cift-bosandi-353637.html>, erişim tarihi: 20.04.2019). Araştırma kapsamında boşanma aşamasında olan ve boşanma davası devam eden 40 erkek görüşmecinin 24'ünün 30-40 yaş aralığında olması TÜİK verileri ile benzerlik sergilemektedir.

Araştırmaya katılan erkeklerin yaklaşık dörtte birinin Antalya doğumlu (9 erkek) diğerlerinin bir tanesi hariç (Ankara doğumlu) tamamı Antalya'dan daha küçük illerde doğdukları öğrenilmiştir. Boşanmaya karar veren erkekler ekonomik sebepler ve tayin nedeniyle Antalya'ya geldikleri bilgisini paylaşmışlardır.

3.2.1.2.Eğitim ve Gelir Düzeyi

Bireylerin eğitim durumu, mesleği ve aylık kazancı toplumsal yaşamını etkileyen önemli faktörlerdendir. Eğitim toplumu değiştiren, şekillendiren, bilgiyi nesilden nesile aktaran dinamik bir unsurdur. Bütün toplumların keline özgü bir yapısı ve bu yapının sürmesi ve yeniden üretilmesi için eğitim önemli bir kurumdur. Eğitim, bir yandan toplumun norm ve değerlerini aktarırken, diğer yandan da toplumun geleceğe yönelik beklentilerini karşılayacak bireyler yetiştirir. Özellikle değişime açık, modern toplumlar, yeni değerler üretmek ve toplumsal değişmeyi sağlamak için ilk önce eğitim kurumuna başvurur. Yeni değerler, toplumsal değişmeyi sağlamakta ve bu durum insanlar arasında ilişkilere de yansımaktadır (Aslan, 2001:27-29). Değişen değerler sonucunda evlilik kurumu ve eş ilişkileri de değişime uğramaktadır. Ekonomik koşulların yetersizliği evlilik ve aile kurumunu etkileyerek boşanmaya neden olabilmektedir. İş ve gelir kaybı özellikle toplumsal olarak evi geçindirme görevi verilen erkek için büyük bir sorundur. Geleneksel değerler çerçevesinde ekonomik gücü sınırlı olup ailesini geçindiremeyen erkek toplumsal olarak değersiz ve iş yaramaz erkek olarak görülür, bu durumda eşiyile ilişkilerini zedeleyerek boşanmaya neden olabilmektedir.

Görüşmeye katılan erkeklerin eğitim durumları, meslekleri ve aylık gelirleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Erkeklerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeylerinin düşük ve ekonomik olarak yetersiz koşullara sahip oldukları anlaşılmıştır. Görüşmeye katılan 10 erkeğin ilkokul mezunu, 8 erkeğin ortaokul mezunu, 12 erkeğin lise mezunu olduğu, 10 erkeğin de üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu kişilerin geçimlerini hangi işler yaparak sağladıkları incelendiğinde; otel çalışanı, emlakçı, güvenlik görevlisi, turizm işinde taşımacı, garson, dükkân işletmecisi, hayvancılık ve tarım işçisi, mobilya ustası, memur, öğretmen, mühendis oldukları anlaşılmıştır.

Görüşmecilerin aylık kazançları sorulduğunda yaklaşık yarısının aylık gelirin asgari ücret ile 3 bin TL arasında olduğu öğrenilirken önemli kısmının aylık kazancı da 3 bin TL ile 5 bin TL arasında olduğu anlaşılmıştır. Sadece 4 görüşmecinin aylık kazancının 5-10 bin TL aralığında olduğu gözlenmiştir.

Arıkan (1996, s.14) boşanmalar üzerine yaptığı çalışmasında evlilik birliğinin devamında ve boşanmalarda eşlerin eğitim seviyelerinin etkili olduğuna ve kadının eğitim seviyesinin yükselmesinin evlilik ilişkisinin sorgulanmasına sebep olduğu gibi boşanmaları da kolaylaştırabildiğine dikkat çekmektedir. Eğitim seviyesi yükselen kadının daha fazla eşitlik talebinin bulunabileceği varsayımından hareketle eğitilmiş kadınlarda boşanma talebi artmaktadır. Kadınların aksine erkeklerde ise düşük gelir ve eğitim seviyesine sahip erkeklerin daha fazla boşanma eğiliminde oldukları bu çalışmada gözlenmiştir. Bu durum, düşük eğitim ve gelir seviyesine sahip erkeklerin, geleneksel cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde “evin ekmeğini kazanamayanlar” olarak tanımlanmaları sonucu yaşadıkları erkeklik krizi ile açıklanabileceği gibi boşanma sürecindeki erkeklerin düşük eğitim ve gelir seviyelerinin gündelik hayatta kişilerarası ilişkileri yönetme yetersizliği ile ilgili olabilir.

3.2.1.3.Çocuk Sayısı ve Çocukların Kiminle Yaşadığı

Geleneksel toplumlarda evliliğin amaçlarından biri, çocuk sahibi olmak ve soyun devamını sağlamaktır. Bu durum aynı zamanda çocuk için evliliği sürdürmek veya evliliğin sürmesi için çocuk yapmak gibi paradoksları içinde barındırır. Geleneksel ve muhafazakâr toplumlarda boşanma düşüncesi, çocuk sayısının artışıyla ortadan kalkar. Kişinin bireysel mutluluğu bir kenara bırakılarak, evlilik, çocuklar için her durumda sürdürülebilir bir hal alır(Aydın ve Baran,2010). Çocukların bakımı, yetiştirilmesi, disiplini, kuralların öğretilmesi, okulu, dersleri ve gündelik ihtiyaçları gibi birçok konuda sorumluluk kadındadır. Kadın, çocuk sahibi olduğunda anne olur ve bu biyolojik bir özelliktir. Annelik ise toplum tarafından sonradan oluşturulan rol ve sorumluluklarıdır Buradan çıkarılabilecek sonuç, cinsiyete özelliklerinin, toplumsal rol ve sorumlulukların oluşmasında avantajlı yahut dezavantajlı şekilde kullanıldığıdır. Annelik olarak yapıp edilen çoğu şey aslında toplum tarafından belirlenmiştir. Modern toplumda ise babalar da çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde, eskiye oranla daha fazla sorumluluk alarak geleneksel erkeklik rollerinin dışına çıkmaktadırlar. Ancak yine de çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi kadının birincil görevi olarak görülmektedir. Toplumsal değişimlerin etkisiyle birlikte çiftlerin bakabileceği kadar çocuk yapma düşüncesi yerleşmeye başlamıştır. Geleneksel geniş aile yapısının yerini alan çekirdek ailede anne ve babanın çalışması halinde çocuğa kimin bakacağı ciddi bir sorun haline gelmektedir. Bu nedenle çiftler bakabilecekleri ve sorumluluk üstlenebilecekleri kadar çocuk yapma eğilimindedirler. Bu durum çiftler arasında yaşanan anlaşmazlıklarda çocuk sayısının

azlığının boşanma sonrası sorumlulukların az olmasına ve daha kolay boşanma kararı alınmasına neden olabilmektedir.

Görüşmeye katılan boşanma sürecinde olan erkeklerin yalnızca biri 4 çocuğunun, iki görüşmeci 3 çocuğunun olduğunu söylemiş, geriye kalan 18 görüşmecinin 2 çocuğu, 19 görüşmecinin ise 1 çocuğu bulunduğu bilgisi edinilmiştir. Bu veriler bize evliliklerde artık çocuk sayısının azaldığını, iyi gitmeyen bir evlilikte çocuk yaparak evliliği kurtarma anlayışının değiştiği sonucuna götürebilir. Görüşmecilerden 6 erkeğin çocukların bakım sorumluluğunu aldığı, geriye kalan 34 erkek görüşmecinin çocuklarının ise anne ile birlikte yaşadığı bilgisi alınmıştır. Çocuklarının bakım sorumluluğunu üstlenen erkeklerin boşanma nedenlerinin evlilik birliği içinde eşleri tarafından aldatılmış olmaları dikkat çekicidir. Bu görüşmelerden yola çıkarak aldatılan erkeklerin çocukların velayet hakkını eşlerine vermeyerek bir anlamda onları cezalandırdığı düşüncesi hakim gibi görünmektedir.

3.2.2.Evlilik Sürecine İlişkin Özellikler

3.2.2.1.Evlenme Biçimi ve Evliliğe Karar Verme

Aile kurmanın ilk adımı evlenilecek kişinin seçimiyle başlar. Bu seçim birçok sosyal kültürel ve psikolojik dinamiği içinde barındırır da günümüzde halen ailelerin onayıyla gerçekleşmektedir. Evlenmek üzere kurulan ilişkiler her kültürün özelliklerine göre belirlenmektedir. Eş seçimi kişilerin özgür iradeleri doğrultusunda tanışıp anlaşarak evlenmeye karar vermesi ya da görücü usulü ile gerçekleşmektedir. Geleneksel toplumlarda görücü usulü tanışıp evlenmeler devam etmekle birlikte eski katı şekli toplumsal değişmelerle birlikte kaybolmakta, çiftler görücü usulü tanışsalar dahi birbirini tanıma ve flört etme, birlikte zaman geçirme sonrası evlenmeye karar verebilmektedir.

Evlenme kararı alma konusunda; Battal, Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları adlı çalışmada, sağlıklı bir evliliğin kurulmasında bireylerin kendi rızalarının yanı sıra, evlenmeleri için soy ailelerinin ve yakın akraba ve arkadaş çevrelerinin onayının olmasının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Çiftlerin evliliğine yakınlarından büyük çoğunluğunun onay vermemesi halinde eşler evliliği sürdürmek ve bu amaçla fedakârlıklarda bulunmak konusunda gönülsüz olabilmektedirler (2008:107-108)

Boşanma sürecinde olan erkeklerle yapılan görüşmelerde iki görüşmeci evlenene kadar eşini tanımadığını, anne ve babasına ayıp olmasın diye evlendiğini ifade etmiştir.

“...ben karar veren taraf değildim karar verdiler ben evlendim yoksa aklımın ucundan evlenmek geçmiyordu bizi birbirine uygun gördüler...”(E10, yaş 46)

“...ben 16 yaşında otelde çalışıyordum görücü usulü gittik bu kızı görücü usulü istedik. Ben kızı gördüm ne yaşını sordum de işini sordum ne başka bir şey sordum, 16 yaşındaydım evlilik nedir bilmiyordum aileler anlaştı sonra git belediyeye nikah için başvur dediler, kimliğini bana verdiler orada gördüm 1964 doğumlu olduğunu Başımndan kaynar sular indi ama yine de ayıp olmasın diye bir şey söylemedim. Anne babam ne derse boynumu bükürüm onlara karşı gelemedim. 16 yaşında çocuk, evliliği ne bilir, yine de seslenmedim, bunda da vardır bir hayır deyip annemin hatırını kırmadım çünkü annem evlenmemi istiyordu ama o günden bugüne hiç iyi bir günümüz olmamıştır...”(E31, yaş 41)

Görüşme yapılan erkeklerin yarısından fazlası (23 erkek) görücü usulü tanıştırdıklarını, bir süre tanışma aşamasından sonra evlenmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Görücü usulü tanıştırmalarda özgür irade ile karar verme söz konusu olsa dahi, sürecin aile tarafından destekleniyor olması tarafların evlenme kararı vermelerinde etkili oluğu ve yönlendirildikleri, ailenin kararlarının dışına çıkmakta zorlandıkları gerçeğini de göstermektedir.

“...görücü usulü evlendik annem markette görmüş bana söyledi o şekilde tanıştık markette kasiyer olarak çalışıyordu. Annem de orada görmüş tanışmış bana söyledi tanıştık evlendik...”(E22, yaş 35)

“...akraba evlilikleri aile uygun gördüğü için evlendik askerden gelmişim eşyayı dizmişim uygun görünce evlenmeye karar verdim dayımın kızı ile nişanladılar altı ay nişanlı kaldık ama ben ona ısınamadım...”(E11,yaş 42)

“...4 aylık bir arkadaşlığımız oldu görücü usulü evlendik bir aile dostumuzun vasıtasıyla tanıştık...”(E16, yaş 40)

“...2007 yılında evlendik, görücü usulü evlendik, birbirimizi iyi tanımadan evlendik, infaz koruma memuru olarak çalışıyorum eşim ev hanımı evlendiğimiz günden beridir sorunlar yaşıyoruz sürekli tartışma oluyordu...” (E25,yaş 42)

Evlilik kararını almada ilk görüşte beğenme, duygusal yakınlık ve aşkın önemli olduğu ve modernleşmeyle birlikte flört ederek evlenmelerin çoğaldığı gözlemlenmektedir. Görüşmeye katılan on beş erkeğin flört ederek evlenme kararı aldığı anlaşılmıştır.

“...Eşimle 19 Mayıs Stadyumu'nda tanıştık 19 Mayıs çalışmaları vardı, Işıklardaki stadyumda tanıştık. Ben lise ikinci sınıftaydım eşim ise birdeydi. Biz daha önce internette konuşmuştuk ama yüz olarak tanıımıyordum, çalışmada Melahat kim diye sordum arkadaşların arasında dönüp benim dedi, o an içimden bu kız benim olmalı hissi geldi ve bir süre sonra bir yıl sonra evlendik...”(E1, yaş 27)

“...Biz üniversiteden tanışıyoruz üniversite Arkadaşım beş yıl flört ettik beş yılda evliyiz 1 yıldır ayrı yaşıyoruz...”(E37, yaş 34)

“...Ben öğretmenim, eşim de ücretli öğretmen olarak çalışıyordu, tanıştık 1 sene sonra 2010'da evliliğe dönüştü evlendikten sonra birbirimizi çok iyi tanımadığımızı gördük, karakterlerimiz farklıydı...” (E4, yaş 38)

“...severek evlendim işyerimin yanındaki Şok Markette çalışıyordu evlenirken ailesi çok karşı çıktı, beni istemediler dediler ki durumu zayıf, ekonomik durumu iyi biri olsun istediler, sevdiğim kişinin ailesi de avukat öğretmen değil ki... Eşim Ayrıca Hataylı, onların memleketinde kendi bölgelerinden birileriyle evlenirler, eşim de istediği için biz evlendik...”(E5, yaş 34)

Boşanma sürecinde olan erkeklerle yapılan görüşmelerde; günümüzde görücü usulü evliliklerin, diğer evlenme kararı alma biçimlerinden çok daha fazla olduğu gözlemlense de, geleneksel görücü usulünün değişime uğradığı verilerine ulaşılmıştır. Şöyle ki; tarafların bir görücü tarafından tanıştırdıktan sonra flört aşamasına geçildiği ve bir müddet görüşülüp birbirini tanıdıktan sonra evlilik kararı alındığı gözlemlenmiştir. Bu durum modern anlayış ile geleneksel anlayışın entegre olduğu yeni bir model olduğu düşünülmüştür. Diğer yandan geleneksel olarak, birbirini tanımadan görücüler aracılığıyla yapılan evliliklerin ise tamamen ortadan kalktığı söylenemez. Bu durum modernleşmeye rağmen ataerkil toplumsal yapının, erkeğin evlenme kararını alma süreçlerindeki etkisinin halen devam ettiğini göstermektedir. Evlilik kararlarını kendi özgür iradelerince alan ve evlenmeden önce bir süre flört etmiş erkeklerin ise daha çok eğitim düzeyi yüksek ya da yüksek gelire sahip olan erkekler olduğu, verilerine ulaşılmıştır. Araştırmanın kuramsal bölümünde TÜİK verilerinden yola çıkılarak

Türk toplumunun büyük bir kısmının geleneksel kalıplardan sıyrılmadığı, evlilik kararını alma konusunda ailenin onayını alma ihtiyacını hissettiği iddiası yapılan bu çalışmada elde edilen verilerle de desteklenmiştir.

3.2.1.2. Erkeklerin Evlilikten Beklentileri

Erkeklerin evlilikten beklentilerinin aslında kadından yani eşinden bekledikleriyle bire bir örtüştüğü görülmektedir. Araştırmada dikkat çeken bu yan, aslında kadınlık ve erkeklik rollerinin evlilikte çiftlerin birbirinden beklentilerine dönüştüğü ve evlilik doyumunun bu rollere uygun davranıldığında sağlandığı aksi takdirde ayrılık sürecine gidildiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulguları çalışmanın kuramsal kısmında tartışılan toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlık ve erkekliğin tarihsel süreci bölümüyle örtüşmektedir. Bu bölümde kadınlık ve erkeklik şöyle tanımlanmıştır; kadınlık ve erkeklik toplumsal ve kültürel olarak şekillenen, nesilden nesile aktarılan ve zaman içerisinde bazı yönleri değişen bazı yönleri ise günümüze kadar aynı kalan inşa edilmiş kimliklerdir. Connell ve Messerschmidt, erkeklikleri, bireylerin vücutlarına ya da kişilik özelliklerine gömülü sabit öğeler olmayan, toplumsal eylem içerisinde edinilmiş pratiklerin düzenlenmesi şeklinde tanımlamıştır. Geleneksel cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde aile ve evlilik kurumu içerisinde karı-kocanın belli rol ve sorumlulukları olduğu ve kadın ve erkeklerin bunlara uygun bir şekilde davranmaları gerektiği yönünde görüşlerini bildirilen erkekler olmuştur. Yapılan görüşmelerden örnekler şöyledir:

“...bir erkek eşine bakan kişi olmalı, ben iyi bir erkeğim iyi bir aile babasıyım, ben para kazanırdım ama ev içine, ev işlerine bakmazdım, yemek işlerine bulaşmazdım, yemekleri pişirmezdim ama yemeklerin tatlı ya da tuzlu olmasına dikkat ederdim. Benim ev içinde sorumluluklarım belli; daha çok erkek gücü ile yapılacak işleri yapardım tamir gibi işler mesela. Erkeğin işi başka, kadının işi başka. Bana göre yaratılışımızdan bu yana erkekler ve kadınlar arasındaki sosyal haklar eşit ama yaratılışına göre erkek daha güçlü. Mesela ben evde oturup fasulye yapmam, çünkü benim mesleğime göre bana göre ters. Mesela şimdi ben çiftçilik yaparken o da erkek işlerini yapamaz erkek işlerinden de anlamaz zaten. İyi bir kadın olması samimi söylüyorum erkek evden çıkarken evden gitmek istememeli, öyle ondan vazgeçmemeli. Bu tatlı dille güler yüzle olur. Ben şahsen kendi açımdan söyleyeyim beni gerçekten sevdiğini bileyim ki her şeyimi ona vereyim, içimden kalbimden her şeyimi ona vereyim erkeklerde sevgi istiyor şefkat istiyor...”(E1, yaş 27)

Bu örnek görüşmede görüldüğü gibi, erkeklerin yemek ve temizlik gibi ev işlerini kadın işi, daha çok tamir ve buna benzer dışarda yapılan işleri ise erkek işi olarak kategorileştirdiği, erkek ve kadının işlerinin farklı olduğunu aktararak ataerkil bakış açısını yansıtmaktadır.

“...Elbiselerimi ütülemez, yıkamaz, yemeğimi yapmaz niye yapmıyorsun derim kendin yap der. Ben böyle bir kadını niye tutayım evde ben parayı her türlü kazanırım Sen benim evimi temiz tut, elbisemi ütüle, yemeğimi hazırla, bana saygı, sevgi göster. Bana her Allah'ın günü bana karşılık verir. Mesela bir yere misafirlğe gittik şimdi ben konuşuyorum değil mi, ben konuşurken burada senin laf atmana gerek var mı, sürekli hemen bir laf sokar, hemen bir bir şey katılır, hemen yalan bir şey anlatır hemen ortalığı karıştırmak için bir laf sokar, girer araya... Bunları yaşadık. Daha sonra bir yere götürmez oldum artık bir yere giderken tartışırız, bir gezmeye giderken tartışırız Sürekli her bir şey de huzursuzluk yaratıyordu...”(E31, yaş 42)

Ataerkil toplumlarda kadının iyi bir eş, iyi bir anne, hatta iyi bir çocuk ve hasta bakıcısı olması beklenmektedir. Kadına, eş, çalışan, hizmetçi, aşçı vs. rolleri verilmekteyken, erkeğe evde geçimi sağlayan, evin reisi, baba ve karar alıcısı rolleri biçilmiştir. Araştırma verilerinde sevgi ve ilgi görme isteğinin yanında aile içinde kadına ve erkeğe biçilmiş toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlar beklendiği ve görüşmeciler erkeklerin pek çoğunun evlilikten ve eşten beklentilerinin bu yönde olduğu anlaşılmıştır.

“...bir kadın olarak ondan sabah kalktığımda kahvaltımı hazırlasın, kapıdan beni yolculasın çocuklarıma baksın, yedirsın, içirsın, gezdirtsın, kendi şahsi şeylerini yapsın istedim. Bana hadi sofraya hazır desin, birlikte yemek yiyelim beraber çıkalım, gezelim ben bunları istedim...”(E38, yaş 35)

Geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ataerkil düzen içerisinde toplumsallaşma sürecinde çocukluktan itibaren bireylere zihinlerine kazınmaktadır. Şafak vd. (2006) çocukların ev işlerine harcadıkları zamana ilişkin yaptıkları çalışmada, erkek çocukların evde en fazla alışveriş, taksit-fatura ödeme, sofraya hazırlama ve toplama işleri için zaman harcarken kız çocuklarının ise en çok sofraya hazırlayıp toplamaya, misafirlere hizmet etme ve gündelik temizlik işlerinde zaman harcadıklarını gözlemişlerdir. Bu şekilde toplumsallaşan erkek çocuklar ileride evlendiklerinde katılımcıların görüşlerinde yer aldığı eşlerinden geleneksel olarak kadına atfedilen yemek yapma, temizlik yapma, misafir etme gibi işleri yapmalarını beklemektedirler. Bu rol beklentileri kadınlar tarafından yerine

getirilmediğinde de eşler arası iletişim bozularak süreç boşanmalara kadar uzanabilmektedir. Böylece toplumsal cinsiyete ilişkin kategoriler, örneğin kadınlık ve erkeklik kavramına içkin olan davranışlar, kişilik özellikleri, roller, tümü aslında sosyal ve kültürel bir dizi kategori oluşturmaktadır. Boşanma sürecinde olan erkek katılımcı erkeği; evine bakan, iyi bir aile babası, para kazanan, dışarıda çalışan, güçlü, sevgi ve şefkat bekleyen, ev içi işlere karışmayan, ancak kimi ölçüt ve sınırları belirleyen otorite olduğunu, kadının ise ev işlerini yapan, erkeği eve geldiğinde hizmet eden, güler yüzlü, tatlı dilli, şefkat ve sevgi gösteren olarak tanımlamıştır.

“...bir erkek güler yüz, ilgi, mutlu bir yuva ister, başını yastığa koyduğunda rahat uyuyabilsin, dırıldır olmasın ister...” (E3, yaş 39)

“...bir erkek eşinden sadece kapıyı açtığında güler yüz bekler. Benden daha kolay bir insan yok. Yorgun argın olduğum zaman bir kahve yapsın istiyorum, kahve yapmak bu kadar mı zor. Benim tek istediğim şey kapıda karşılarken güler yüz, sıcak yemek geldiği zaman ya bugün sen ne yaşadın sorsun isterim, insanlar birbiriyle konuşabilmeli anlatabilmeli...” (E8, yaş 38)

“...ben eve geldiğimde hoşgörü istiyordum, kapıyı açsın elimdeki poşeti alsın istiyordum, Güler yüz istiyordum...” (E11, yaş 43)

Görüşleri aktarılan katılımcılar sevgi ve şefkat görme ihtiyacının evliliklerde giderek daha fazla önem taşıdığını, evlilik ve aile kurumun tek işlevinin yalnızca soyun devamını sağlamak olmadığını vurgulamışlardır. Evliliğin devamı, kadın ile erkeğin evlilikten beklentileri ve doyum sağlamalarıyla mümkün olmaktadır. Kadın ve erkeğin evlilikten beklentileri ise toplumun değişmesiyle birlikte değişir. Sucu, evlilikten beklentinin süreç içinde değiştiğini daha önceleri çoğunlukla duygusal bağlardan yoksun olan, soyun devamı için bir araç olarak görülen, ekonomik bir nedene dayanan ve kişisel tercihlerle başlamayan evlilik, giderek cinselliğin yönlendirdiği, karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik olarak anlaşılmaya ve yaşanmaya başlanmıştır şeklinde aktarmaktadır. Bu değişmeyi, evin ve işin mekânsal olarak birbirinden ayrılması ve eşlerin zamanlarının büyük bir kısmını oluşturan çocukların eğitimini en azından belli bir oranda ev dışındaki kurumlara devretmesi ile birlikte evliliğin duygusal doyuma ve anlaşmaya dayanan kişisel mutluluğu ön plana çıkaran bir yapıya dönüşmesine bağlamıştır. (Sucu, 2007-10)

“...Şöyle bir şey vardır erkek evlenirken kadının değişmemesini bekler, kadın da erkeğin değişmesini bekler. Ben evlenmeden önce çok memnundum eşimden öyle kalmasını istedim ama evlendikten sonra değişti...”(E37, yaş 34)

Görüşmeye katılan bir katılımcı evlilikte eşinden beklentisini “Dört buçuk yıldır evliyiz tanışarak evlendik 6 ay flört ettik bir erkek evleneceği karısından önce namus bekler” (E40, yaş 33) şeklinde belirterek evlilikte eşler arası cinsel sadakate dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamında boşanma sürecinde olan 40 erkeğe evlilikten ve evlendiği kadından beklentilerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiş, alınan cevaplar kuramsal bölümde tartışıldığı gibi geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde gerçekleşmiş ancak değişen toplumsal dinamiklerle birlikte karşılıklı değer görme, sevgi ve cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasının da önemli olduğu erkekler tarafından dile getirilmiştir. Görüşülen erkekler evlilikten beklentilerini sıralarken mutlu bir yuva ve huzur gibi daha soyut ifadelerde kullanmışlardır. Bir grup görüşmecisi erkek, eşinden; güler yüz, sohbet ve sevgiyle hizmet etmesi, cinsel ilişkiye istekli olması, kendisine değer vermesi gibi duygusal ve cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Bunların dışında görüşmecilerin yarısından fazlası eşine ve çocuklarına bakım hizmeti vermesi ve temizlik işlerinin yapılması ile kişisel bakımına önem vermesi gibi beklentileri olduğunu, bütün bunlara ilaveten ahlaki değerlere önem vermesi ve namuslu olması gibi beklentilerini de ifade etmişlerdir.

3.2.1.3.Evlilik Süresi

Araştırma örneklemini oluşturan boşanma sürecindeki erkeklerin evli kalma süreleri incelendiğinde görüşülen erkeklerin kabaca yarısı (21 erkek) 6-10 yıl arası evliliklerinin devam ettiğini belirtirken, en kısa evli kalan katılımcı 3 yıl evli kaldığını belirtirken en uzun evli kalan ise 28 yıl evli kalmıştır.

Tablo 3.2.1.3.1.Araştırmaya Katılan Erkeklerin Evlilik Süresi

Evlilik Süresi	Sayı
1 yıldan az	-
1-5	8
6-10	21
11-15	6
16-20	
21-25	4
26 +	1
Bilinmeyen	-

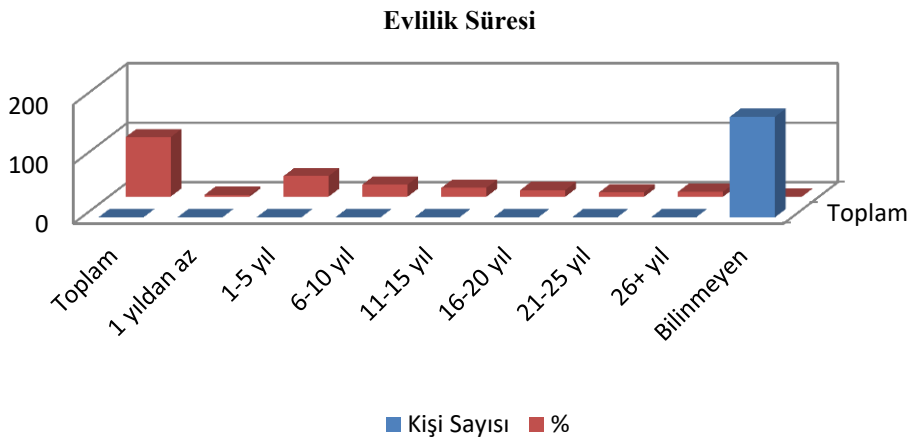

Yapılan araştırmada görüşülen boşanma sürecindeki erkeklerin 2018 yılında elde edilen verilere göre kaç yıl evli kaldıktan sonra boşanma kararı aldıkları grafik ve tabloda gösterilmiştir.

Boşanmaların evliliğın kaçıncı yılında en çok gerçekleştiğine dair TÜİK 2018 yılı verilerine göre yüzde 37,6'sının evliliğın ilk 5 yılında, yüzde 20,4'ünün ise evliliğın 6-10 yılında gerçekleştiğı bilgilerine ulaşılmıştır.(www.tuik.gov.tr erişim Tarihi: 21.05.2019).

Tablo 3.2.1.3.2 TÜİK 2018 Yılı Boşanma Kararı Alanların Evlilik Süreleri

Evlilik Süresi	Sayı	%
Toplam	142 448	100
1 yıldan az	4 205	3
1-5	49 307	34.6
6-10	29 099	20.4
11-15	21 378	15
16-20	15 910	11,2
21-25	10 602	7,4
26 +	11 778	8,3
Bilinmeyen	169	0,1

şekil 3.2.1.3.1 TÜİK 2018 Yılı Verilerine Göre Evlilik Süreleri

Yukarıdaki TÜİK'e ait ve 2018 yılı verileri de evlilik sürelerine göre boşanma istatistikleri verilmiştir. Bu veriler incelendiğinde, araştırma kapsamında ortaya konulan verilerle TÜİK'e ait en güncel veriler olan 2018 yılı verilerinin yakın olduğu, her iki veride de 5 yıl evlilikten sonra boşanma kararı alındığı verisinin en yüksek çıktığı bulguları elde edilmiştir.

3.2.3.Boşanma Sürecine İlişkin Özellikler

3.2.1.1.Evlilik Sürecinde Eşler Arası İlişkiler ve Boşanma Nedenleri

Kadının ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılığı, evlilikten her iki tarafın beklentilerini, bu beklentiler gerçekleşmediğinde, boşanmanın nedenlerinin de farklı olmasını sağlamaktadır. Giddens, kadınlar açısından evlilikten beklentilerin süreç içinde değiştiğini, eskiye göre kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmaktaki başarılarının, evliliği maddi güvence olarak görmekten vazgeçmelerine neden olduğunu, ayrıca genel refah düzeyindeki artışın, evlilik ile ilgili bir sorunla karşılaşıldığında ayrı ev açmayı eskisinden daha kolay bir hale getirdiğini ifade etmektedir. Boşanma, aile birliğini sona erdiren önemli bir karar olmakla birlikte toplumsal bir olgudur. Boşanma olgusu, yasalar çerçevesinde yapılmış olan bir evliliğin tarafların karı-koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargı kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996:25). Dünyada artan boşanmaların nedenleri, birbirine uymayan cinsiyet rolleri, cinsiyet dünyalarının ayrılığı, farklı yaşam beklentileri, evlilik yaşantısının rutinleşmesi, aile ve evlilik fonksiyonlarındaki değişim, aile içi iletişimin azalması, boşanan insanlara kurumsal ve sosyal desteğin artması, değişen kocalık ve kadınlık rolleri, şehirleşmenin ve sanayileşmenin ortaya çıkardığı toplumsal değişim sonucuna bağlanmaktadır (Aktaş, 2011) Bu tanımlamalar ışığında toplumsal cinsiyet bağlamında boşanma sürecinin erkekler üzerindeki etkilerinin irdelendiği bu araştırmada boşanma sürecinde olan 40 erkeğe evlilikte eşler arası ilişkilerin nasıl olduğu, sorunların nasıl başladığı ve boşanma nedenleri sorulmuştur.

Görüşmeye katılan erkekler; kadınlık vazifeleri olarak görülen sorumlulukların yerine getirilmemesi, evlilikte duygusal ve cinsel doyumun olmaması, soy ailelerin evliliklerine müdahale etmesi, karakter uyumsuzlukları, hayattan beklentilerin ortak olmaması, aldatma, aldatılma, bireysel ihtiyaçların karşılanmaması gibi kimi problemler nedeniyle boşanma sürecine girildiğini ifade etmişlerdir. Alan araştırmasında görüşülen erkeklerin görüşleri kuramsal kısımda tartışılan boşanma nedenlerini desteklemektedir. Şöyle ki;

“...baba eve geldiğinde herkes evde olurdu. Eş eve geldiğinde önünde bir tas çorba olmalıydı. Ben neden mücadele ediyorum, onlar için mücadele ediyorum. Eve geldiğimde benden önce çocuklar yemeklerini yemiş, sofraya toplanmış olurdu. Ben bir sofraya görmezdim baba olarak bir eş olarak sofraya hazır çoluk çocuğumun beni karşılamasını beklerdim, küs olsak da kavgalı olsak da tartışmalı olsak da sofram hazırlansın isterim. Son zamanlarda yatakları da ayırmıştı o başka odada ben başka odada kalıyordum, ben oğlumla uyuyordum o da kızıyla uyuyordu...”(E16,yaş 40)

Bu görüşmede, erkeğin ev içinde saygın ve üstün bir yeri olduğunu, bunun yıkılması ve aile üyelerinin kendi isteklerine göre davranıyor olmasının yarattığı değersizlik duygusu ve aynı zamanda eşin ilgisizliğinin boşanma sebebi olduğunu görüyoruz.

“...2 yıldır ayrı yaşıyoruz, evlendiğimiz günden beridir sorunlar yaşıyoruz sürekli tartışma oluyordu. Biz geçinemiyoruz sürekli tartışma sürekli kavga eşim biraz rahatına düşkün biridir mesela geceleri uyumaz televizyon izler bakar sabah da uyur akşam Sigara içer keyfine bakar Ben derdim ki ben nasıl yatıyorsam sen de yat işini yap Oysa ki o gece işini yapar gündüz de yatar. Bir şey konuşsak daha ben bir şey söylemeden bağırp çağırmaya başlar ortalığı saldırır eşyalara saldırır bana saldırır ben onu psikiyatri yere götürdüm beraber gittik doktor bana dedi ki bilinçli yapıyor bunu dedi bizim aramızda cinsel ya da çocukların bakımı ile ilgili sorunlar yoktu biz iki kişi olarak anlaşımadık...”(E25, yaş 42)

42 yaşındaki katılımcı beklenen geleneksel rolleri eşinin yerine getirmediğini, eşinin kendisine saygı göstermediğini, kişilik olarak birbirleriyle anlaşamadıkları için boşanma kararı aldığını ifade etmiştir. Benzer bir boşanma nedeni ise diğer bir görüşmede verilmiştir. Katılımcı, eşinin görgü kurallarını bilmediğini, kendisi ve annesinin eşine bir şeyler öğretmeye çalıştığının vurgulayarak, bir kadından beklenenin eşinden göremediğini, erkeğin kadından beklentisini mutlu yüz, sıcak yemek, eve geldiğinde ilgi ve hizmet olduğunu aktarmıştır.

“...nasıl davranması gerektiğini bilmezdi, ailesinden görmemişti, hem annem hem de ben bunlarla uğraştık. Sürekli tuhaf davranıyordu; gece başım ağrıyor, kendimi iyi hissetmiyorum gibi şeyler söylerdi, eve erken gitsem başım ağrıyor yatacağım, belim ağrıyor yatacağım, geç gittiğimde de uyumaz benimle tartışır. Erkek mutlu yüz ister, sıcak yemek ister hiç birisi yoktu. Ben erkeğim, eve geldiğim de aç mısın susuz musun sorulmasını isterim ama bu yoktu, insanoğlu rahatsız olabilir ama bir olur iki olur üç olur...”(E3, yaş 39)

Görüşleri sunulan katılımcılar eşleriyle bazı konularda anlaşamadıklarını ve eşlerin sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediğini dile getirerek geçimsizlik yaşadıklarını belirtmişlerdir. 2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) verilerine göre en önemli boşanma nedenlerinden birisi eşlerin sorumsuz ve ilgisiz davranmasıdır ki bu çalışmada da erkekler bu konuyu sıklıkla dile getirmişlerdir. TÜİK verilerine göre Antalya’da 2018 yılında

gerçekleşen 6454 tane boşanmanın 6289'u geçimsizlik, 13 tanesi zina, 114'ü diğer, 33'ü bilinmeyen sebeplerle, 4'ü terk, 1'i ise cürüm ve haysiyetsizlik nedeniyle boşanmıştır (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=111&locale=tr>, erişimTarihi: 21.05.2019).

Aile içi değişen kadın-erkek rollerine bağlı olarak kimi evlilikler boşanmayla sonuçlanmaktadır. Özellikle kentleşme ve toplumsal değişimlerin hayatın her alanında yaşanması, evlilik süreçlerini de etkilemektedir. Ataerkil toplumlarda toplumsal değişimin yavaş seyrediyor olması, ev içi sorumlulukların paylaşımı ve çocuk bakımı konusunda erkeğin desteğinin aranması gerektiği düşüncelerine karşı direnç oluşturmaktadır. Bu direnç, aile içi çatışmalara ve ciddi bir erkeklik krizine neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadın ve erkek rol ve sorumluluklarının değişiyor olmasının boşanma nedenleri arasında olduğu görülmüştür. Aşağıda verilen bu görüşmecinin ifadeleri ayrıntılarıyla süreci anlatmaktadır.

“...Çocuk doğduğunda ben de altını temizler, bezler temizliğini yapar, gezdirirdim. Şimdi profil değişti artık babalar bunları yapıyor. Eskisi gibi baba despotluğu yok, baba da ilgileniyor ama kadınlar da daha otoriter olmaya başladı. Kadınlar daha baskın olmaya başladı, özellikle çocuk olduktan sonra çok değişiyor. Hele çocuk olduktan sonra kral benim diyorlar. Erkek bundan dolayı kendini kötü hissediyor. Mesela çocuk yemek yemiyor bana diyor ki al bu çocuğa yemek yedir, bir bakıyorum restoranda falan çocuk kucağında yemek yedirirken buluyorum kendimi. Bu da erkeğin doğasına ters. Ben babamı düşünüyorum, amcamı düşünüyorum, benden önceki erkekleri düşünüyorum onu hiç böyle şeyler yapmadılar. Babam gelir başımızı okşardı, annem de bize bakardı. Şimdi tam tersi oldu erkekler çocuk bakıyor kadınlar çalışıp despot oluyorlar. Ama benden sonrakileri de görüyorum otellerde, parklarda, dışarlarda baktığınızda çocuk hep babanın kucağında. Çocuğun bakımını baba üstleniyor, benden sonraki nesilde de aynı şeyi görüyorum. Ben evliyken evdeki her şeye katkı sunuyordum çocuk olmadan önce de. Ben duygusal bir erkeğim hiçbir zaman baskın otoriter bir erkek olmadım, ortak paylaşıma her zaman inanırım kadın erkek eşittir benim düşünceme göre. Ben şöyle erkeğim ben böyle erkeğim gibi psikolojim yok, hayat ortak, yeri gelir bulaşık yıkarım, temizlik yaparım, evi süpürürüm. Çok olmuştur banyo tuvaleti her şeyi kendim yaptım, maddi sorumluluklarımı da yapardım. Ama bunlar bana çok fazla geldi. Hem maddi sorumluluklar, hem ev içi sorumluluklar bana çok fazla geldi. Hem onu yap, hem onu yap, hem para kazan, AVM'ye git, çocuğa yemek yedir, gez, uyumadı ona bak, evde evin işlerine yardımcı ol, bunların hepsi bana çok fazla geldi. ..cinsel ilişkimiz de iyi değildi aramız açıldı, soğuduk birbirimizden. Evde sürekli devamlı stres devamlı stres...”(E6, yaş 33)

Görüşleri paylaşılan 33 yaşındaki erkek katılımcı; değişen kadın-erkek rollerini anlatmış ve bu sürece uyum sağlamakta zorlandığından söz etmiştir. Aslında bu görüşme değişen kadınlık ve erkeklik rollerine dair bilgiler içermektedir. Bu erkek görüşmeci

kendinden önceki nesil olan babası, amcası ve hatta diğer erkekleri düşündüğünde, bu yaşadığı erkeklik ve babalık deneyiminin toplumun mevcut geleneksel erkeklik değerleriyle çeliştiğini, kendi çocukluğunda babasının eve geldiğinde kafasını okşayan otoriter biri olduğunu, annesinin de kendilerine baktığını, ev işlerini yaptığını, ev içi sorumluluğun sadece annede olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Görüşmeci burada kadının değişen rollerine de atıfta bulunarak, kadının giderek otoriter ve baskıcı bir tutum sergilediğini, her şeyin tersine döndüğünü söyleyerek, kadının erkeğin de kadının yerini almaya başladığını, özellikle çocuk olduktan sonra adeta “kral benim” dediklerini ve kadınların kendilerini daha da güçlü hissettiklerini ifade etmiştir. Bir anlamda katılımcı kadınların çalışma yaşamına katılıp çocuk sahibi olmasıyla “erkesileşirken” günümüz erkeklerinin de değiştiğini, çocuğun bakımı, ev işlerinin yapılması ve maddi sorumlulukların bir arada yapılıyor olmasının erkeğe ciddi yük getirdiğini, egemen ataerkil erkek anlayışı ile bugünün erkek anlayışının çatışma içinde olduğunu ve erkeklerin güç ve otorite kaybederek “kadınsılaştığına” dikkat çekmektedir. Her ne kadar kadın-erkek eşitliğine inandığını ve bir erkeklik krizi yaşamadığını katılımcı ifade etse de, hem maddi sorumluluklar, hem ev içi sorumlulukların kendisini boşanma sürecine götürdüğünü vurgulamaktadır. Söz konusu katılımcının dışında başka katılımcılarda benzer düşünceleri dile getirmişlerdir.

Kadın ve erkek arasında bireysel olarak gelişen ilişki veya toplumsal olarak oluşturulan evlilik bağı, hem toplumsal değişimler hem de kadın hareketinin etkisiyle kadını ikincil olmaktan çıkarma ve var olma çabasıyla birlikte geleneksel evlilik birlikteliğinin de değişimine neden olmaktadır. Beck ve Beck-Gernsheim’in (2012:10-12) belirttiği gibi çiftler artık iş yaşamı, ekonomi, siyaset, eşitsizlikler ve meslek hayatı gibi konular üzerinde de tartışmaktadırlar.

“...Benim evlilikten beklentim; saygı, sevgi, dürüstlük, bunların olması yeterli yemek yapmamış olmamış mı olmamış çok da önemli değil ama tabii ki siz akşamdan sabaha kadar sabahdan akşama kadar çalışacaksınız akşam geliyorsunuz evde hiçbir şey yapılmamış, her şey olduğu gibi duruyor bir gün sesinizi çıkarmadınız 2 gün sesini çıkamazsınız ama bir hafta sonra patlarsınız. Bu da ilişkide ilişkimizin problemlerine yol açıyor...”(E29,yaş 30)

“...Eşimin tam tersiyimdir. Eve baktığı yok, kocasına baktığı yok, zaten bıraktı kendisi kaçtı gitti. Biz görücü usulü evlendik ben kendisine söylemiştim; bana yemek yapma, şunu bunu yapma bana sadece dürüst ol. Ben bunları yaşamadım, kendine bakmaz, banyo yapmazdı, erkeğin kılı nasıl olur... Bana rakipti. Kendisini temizlemezdi ki eve nasıl temizlik yapsın, kişisel bakımı hiç yoktu. Antalya gibi bir

verde yaşardı ama banyo yapmazdı, çocuğuna bakmaz, saygı yok sevgi yok ben ilk gün söyledim temizlik ve saygı benim için çok önemli dedim. Benim evime benim düşmanım bile gelmiş olsa kapıyı açınca evi gösterip hoş geldin denmeli, oysa O ne aileme ne başka birilerine ne sohbet etmek ne ilgi göstermek hiçbir şey yoktu...”(E39, yaş 44)

Evlilik sürecinde eşler arasında ilişkilerin sağlıklı yürümesi için karşılıklı beklentilerin gerçekleşmesi ve çiftlerin birbirlerini ve ailelerini tolere etme kapasitelerinin yüksek olması önemlidir. TAYA 2011 verilerine göre erkekler, eşlerinin ailelerine saygısız davranmasını hoş karşılamamakta ve bu durum boşanma nedenleri arasında öne çıkarak erkekler arasında kadınlara göre daha yaygın bir boşanma nedeni olarak gözlenmektedir.

Erkekler için hem evin temizliği hem de eşlerinin kişisel bakımları da önem taşıyabilmektedir. Görücü usulü olarak evlendiğini belirten katılımcı karı-koca ilişkisinde özellikle kişisel bakımın önemine dikkat çekerek eşinin bu konuda yetersiz olduğunu ve ilişkilerinin bu durumdan olumsuz etkilendiğini belirtmektedir.

Bireyselleşmenin ön planda olduğu günümüz toplumlarında evlilikte eşlerin yalnız kalma ya da bireysel olarak vakit geçirme ihtiyacının olduğu da çalışmada vurgulanmıştır. Evlilik bağının bir bağımlılık haline gelmemesi gerektiğini ifade eden bir görüşmeci, bu ihtiyacı karşılanmadığında kendisini evlilikte hapsedilmiş ve köle gibi hissettiğini, eşi ile kavga etmemek için arkadaşlarıyla vakit geçirmekten vazgeçtiğini, bunun da kendisini adeta zincire vurulmuş gibi hissettirdiğini ifade etmiş ve bu görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“...beni 7/24 yanında istiyordu. Biz 7/24 yan yana olabilir miyiz, çiftlerin kendi özel hayatları da olmalı. Arkadaşlarla çıkıp sohbet edebilmeli vakit geçirebilmeliler. Evleniyoruz diye köle değiliz biz. Ben evlilikte kendimi köle gibi hissettim. Evlendikten önce arkadaşlarımla sohbet etmeye kahveye giderdim. Evlendikten sonra bunları yapamaz hale geldim. Dışarı çıktığımda akşam eve gelince suratı düşmüş, sinirli bir süre sonra kavga etmeye başladık, konuşmuyordu benimle. Bunları yaşamayayım diye özgürlüğümü kısıtladım, kendime kilit vurdum, arkadaşlarımla görüşemez oldum, hanımefendi kendine bağlı ve bağımlı bir eş istedi. Ben her gün arkadaşlarımla dışarıda olmak istemedim, haftada bir kaç saat arkadaşlarla olabilecek özel bir hayat olabilmeli. Markete beraber giderdik pazara beraber giderdik her yere beraber gittik. Doğum yaptığında orası kadın bölümüydü ve erkek almıyorlardı buna rağmen ben de yanında kaldım. Ben hep eşimle çocuğumla ilgilendim her tartışmamız da evden giderdi. Ben meğer hiç tanımamışım; kendine köle gibi hizmet etmemi istedi. Hele çocuk olduktan sonra paylaşımlarımız daha da azaldı, aynı masada yemek yiyemez hale geldik, bir tereyağı yüzünden kavga çıkardı. Ve tartışmalarımız çok saat sürerdi, o bana bağırdı, ben ona bağırdım, kapıları çarpardı odaya giderdi küserdi çok kötü geçiyordu...”(E4, yaş 38)

Evliliklerde yaşanan sorunlardan bir diğeri de çiftlerin soy ailelerinin evliklerine karışma ve çiftle birlikte fazlaca zaman geçirme isteği olduğu görüşmecilerden öğrenilmiştir. Erkek evin tek hâkimi tek otoritesi olmayı istediğini, eşinin ailesinin evliliğine karışmasının ve ev içi konularda verilecek kararlarda söz sahibi olmasının sorun yarattığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte erkek, eşinin ailesinin evliliğine müdahale etmemesini isterken, diğer yandan da kadından/karısından kendi ailesiyle iyi ilişkiler içinde olmasını, özel günlerde eşi ile birlikte ziyaret etmek istediğini ifade etmiştir. Kuramsal bölümde, boşanma nedeni olarak belirlenen aile ve/veya akraba müdahalesi, çiftlerin kurdukları yeni ailelerinin mahrem alanını ihlal etmeleri ya da müdahaleye fırsat verilmesinin çiftlerin soy aileleri veya akrabalarının etkisinde kalarak eşlerine olumsuz bir tavır sergilemelerine yol açabileceği ve bu durumların eşler arasında sorun yaratabileceğine dikkat çekilmiştir (Battal, 2008:132). Saha çalışması esnasında görüşülen bazı erkekler bu duruma vurgu yapmışlardır. Aktarılan alıntılar kuramsal içeriği desteklemektedir. Bu örnek görüşmeler şunlardır:

“..İlk zamanlar mutluyduk, son dönemlerde harcamalar çoğaldı, ekonomi bozuldu. Karşı tarafın ailesi anaerkil bir aileydi, bana karşı tepkiler oldu, çok karışmaya başladılar. İlk zamanlar, ilk dönemler gençliğimden dolayı fark edemedim. Bir süreden sonra ailesi iyice karışmaya başladı bütün maddi manevi desteği mi ailesine vermeye başladım. Her şeyi anne karışıyordu, her şeyi annenin vasıtasıyla oluyordu. Ailesi birbirine çok içli dışlıydı, anne yönetiyordu, birbirlerine çok bağlılar bütün enişmelerini küstürmüşler, kendine çekmeye çalışıyorlar, eve giren damat oranın çocuğu olsun onun onların sözünü dinlesin istiyorlar, benim buna dayanacak gücüm kalmadı...”(E16,yaş 40)

“..bize kimse karışmasaydı... hem babam hem kayınpederimin bize karışmamasını isterdim ailelerin akşam bize çaya gelin akşam gezmeye gelin doğum gününe gelin, hafta sonu gezmeye gelin, oturmaya gelin gibi bahanelerle bizi istemediğimiz durumlara sokmalar ondan dolayı yemeğe geldik Ben altı buçuk yıldır evliyim Kayınvalidem sabahın altısında yedisinde arıyor çocukla konuşmak istiyorum torunumla konuşmak istiyorum diyor sabahın köründe arıyor Örneğin ben duş almaya gidiyorum bir bakıyorum Eşimin ailesi gelmiş duş alamıyorum komşu olmaları bize yakın olmaları bunlara neden oldu Ben eşimi kucağıma almak, çocuğumu kucağıma almak yatmak uyumak dinlenmek istiyordum...”(E1, yaş 27)

Geçmişle kıyaslandığında günümüzde evliliklerin sürdürülebilmesi için kadınlardan evin ihtiyaçlarını karşılaması ya da erkeklerin eve para getirmesi gibi kadınsı ve erkeksi görevlerin yerine getirilmesinin yanı sıra görece daha güç olan günlük kişilerarası ilişkileri yönetmek de önem taşımaktadır (Parrilo, vd, 1995:293) dolayısıyla eşler arası ilişkileri

yönetebilmek kadar soy aileleriyle ilişkileri organize edebilmek de önemlidir ve günümüz evlilikleri daha fazla risk taşımaktadır.

Araştırma bulgularında boşanma nedenlerinden biri de aldatmadır. Görüşülen erkeklerden bazıları (2 erkek), boşanmalarında belirleyici olan faktörün sadakatsizlik olduğunu belirtmiştir. Burada dikkat çeken husus görüşülen erkeklerin evlilikten beklentileri arasında eşinin sadık, dürüst, namuslu olması gerektiğine dair görüşlerdir. Bir katılımcı “Eşim beni oğlumun öğretmeni ile aldattı, boşanma sebebimiz eşimin beni aldatması”, (E2, yaş 35) şeklinde durumu özetlerken diğer bir katılımcı kendisine iftira edildiğini şöyle dile getirmiştir:

“...eşimin ailesi sorun çıkardı. Beni evime gelen misafirlerden biriyle yakıştırdı. Misafirliğe gelenlerden üçü de kadını gelenlerden bana yakıştırdıkları kadın üstelik eşimin arkadaşıydı. Ailesi ve kız kardeşleri araya girdi sen kızımızı aldatıyorsun dediler sosyal medyada bu kadınlarla beraber dışarıda gezerken çekilen fotoğraflar paylaşılmıştı bunu da dava açıp delil olarak gösteriyorlar...(E3, yaş 39)

Boşanma nedeni olarak ileri sürülen gerekçelerden bir diğeri ise ekonomik sorunlardır. Geleneksel cinsiyete dayalı işbölümü bağlamında ailenin geçimini sağlayan, ekonomik gücü elinde bulunduran erkek olarak tanımlanmaktadır. Ancak her ne kadar ev içi işler erkekler tarafından paylaşılsa dahi aile içinde erkeğin ekonomik gücünün sınırlı oluşu onun erkekliğinin de sorgulanmasına neden olmakta ve boşanma sürecini etkileyebilmektedir. Benzer bir durumu deneyimleyen bir katılımcı, eşinin ekonomik beklentilerini gerçekleştiremediği için boşanma sürecine gidildiğini şöyle aktarmaktadır:

“...eşim benden maddi beklentiler karşılanmadığı için boşanma kararı aldı diye düşünüyorum. Yemeğimi de yaparım, çamaşırımı da asar toplarım, aramızda büyük bir sorun yoktu ancak bir buçuk iki yıldır sürekli maddiyat konuşuyordu evde. Ben de bu şekilde devam edersen biz boşanmaya doğru gideriz dedim. Eşimin aile tarafı çok zengin onlarla yarışmak istedi, istediğini almak istedi ama benim durumum o kadar yetmedi. Bana yarın akşama kadar evi boşalt dedi. Hiçbir çaba göstermedi kal demedi...”(E13, yaş34)

Boşanma sürecinde olan erkeklerle yapılan bu araştırmada elde edilen bulgulara; boşanma sürecine götüren en önemli faktörlerin başında çiftler arası ilişkinin bozulması, eşten beklenilenin karşılanmaması, karşılıklı ilgi ve sevginin gösterilmemesi ve ekonomik sorunlar gibi nedenler olduğu görülmüştür. Burada göze çarpan en önemli husus eşler arası

beklentilerin kadınlık ve erkeklik stereotipleriyle ilgili olduğudur. Egemen kadın-erkek rollerinin dışında kalan her türlü davranışın anormal sayıldığı ve “kadın dediğin böyle olmalı, erkek dediğin böyle yapmalı...” benzeri kodlamalarla evliliğe başlandığı ve sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Bu kodların dışında yaşanan her davranış, egemen kadınlık ve erkeklik değerlerinin dışına çıkılması evlilik ilişkilerini sarsarak sorunlara neden olmakta ve bu sorunlar kimi zaman evliliğin boşanmayla neticelenmesine kadar gidebilmektedir.

3.2.1.2.Boşanma Sürecinde Karar Mekanizması

Boşanma kararını kimi zaman erkek kimi zaman ise kadın almakta, kimi zaman da birlikte alınıp uygulanan ve birçok konuda anlaşmaya varılan bir süreçtir. Görüşülen erkeklerden bazıları aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi evliliklerini bitirme kararını hemen alamadıklarını, hatta birden fazla kez fiili ayrılıklar yaşansa dahi yeniden bir araya gelerek sürdürdüklerini, kimi zaman çocuklarını düşündükleri kimi zaman da aile büyükleri ve sosyal çevrenin etkisiyle devam etmeye çalıştıklarını, ancak çözüm bulamadıklarını, neticede boşanma kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Uçan (2007: 42) tarafından boşanma sürecinde yaşanan sorunlar nedeniyle takip edilen kadınlarda boşanma sürecindeki erkekler gibi %38.18 görüşmelerde; evliliklerini sürdürmek istediklerini belirtmiş olup, bu kadınlardan yaklaşık üçte biri evliliklerini sürdürme isteğini ekonomik olarak eşe bağımlı olma ve çocukları olması olarak açıklamıştır. Buradan hareketle hem erkekler hem de kadınlar için çocuk sahibi olmak evliliği sürdürmek konusunda önemli bir etkiye sahip gözükmektedir.

“... üç kez boşanma kararı aldım ama geriye döndüm. Beni 3 kez evliliğe devam ettiren şey çocuklarım oldu ilk ayrıldığımızda kızım vardı oğlum yoktu o dönem bayağı bir sıkıntı yaşamıştım ailem de o zamanlar dönmemi istedi bana çocuğun var, alttan al evine dön, evliliğine devam et dediler, ben de öyle yaptım, ancak çocuklar için evliliğe devam edilmediğini anladım, bu kez boşanmak istiyorum...”(E18, yaş 33)

“...evlendik 3 yıl sonra da boşanma davası açtı Ben zorla işten çıkarmışım annesi ile ailesi ile görüşmemiştim... Annesi ve bir akrabası geldi götürdü daha önceden de ailesi yüzünden tartışmalar yaşamıştık 3 kez daha önce de 3 kez evden gitmişti. Daha önce gittiğinde 45 gün gelmedi, en sonunda bir gitti 2 ay sonra dava açtı...”(E32,33)

Görüşülen erkeklerden bir kısmı boşanmanın bir süreç olduğunu, ancak artık katlanamayacak duruma geldiklerinde dava açtıklarını, hayatın anlamını sorguladıklarını, sağlık ve mutlulukları için boşanma kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Daha önceleri

çoğunlukla duygusal bağlardan yoksun olan, soyun devamı için bir araç olarak görülen, ekonomik bir nedene dayanan ve kişisel tercihlerle başlamayan evliliğin, giderek karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik olarak anlaşılmaya ve yaşanmaya başladığı görüşmelerden elde edilen verilerdendir. Bununla birlikte ailede sevgi, huzur ve mutluluğun sağlanmadığı durumlarda boşanma kararı çocuklar ve toplumsal süreçlere rağmen alındığı araştırma bulgularından anlaşılmıştır. Bir katılımcı kendisini terkeden karısıyla ilgili olarak “...yaklaşık iki yıldır ayrı yaşıyoruz boşanma davasını ben açtım, ailesinin yanına gitti bir daha dönmedi. Ben de artık hayatımı yeniden kurmak istiyorum, bizden artık karı koca olmaz...”(E34, yaş 35). Evliliğine ilişkin umudunun kalmadığını belirterek yeni bir başlangıç yapmak istediğini vurgulamaktadır.

“...hayata bir kere geldiğimi, ben yine onların arkasında mücadele edeceğim kendimi hastalık hastası etmeyeceğim için bu kararı aldım şu an Allah'ın izniyle arkasındayım, boşanacağım için mutluyum huzurluyum, sekiz aydır yalnız yaşıyorum...”(E16, yaş 40)

Araştırma katılımcılarından birisi eşini aldattığı için boşanma sürecine girdiğini dile getirerek “...boşanma kararını anneler aldı aileler aldı daha doğrusu Onun annesi aldı... ben boşanmak istemiyorum.”(E1, yaş 27) şeklinde süreci tarif ederken hatasını telafi etmek istemesine rağmen buna fırsat verilmediğini vurgulamıştır. Diğer bir katılımcı ise “...kavga ettiğimiz bir gün evi terk etti gitti yedi aydır ayrı yaşıyoruz boşanma davasını o açtı...”(E12, yaş 33) şeklinde süreci özetlemiştir. Çalışmanın ilk bölümlerinde vurgulandığı üzere hem evlenme hem de boşanma sürecinde kadın ve erkeğin aileleri önemli rol oynamaktadır. Katılımcıların görüşlerinde de “ailesi beni istemedi” ya da boşanma kararını ailesi verdi” gibi ifadeler sıkça dile getirilmiştir.

“...5 yıldır ailesinin yanında kalıyor ben boşanmak istemiyorum eşimden kime karşı bir tek fiskem olmamıştır. Boşanma davası açmanın tek nedeni ailesinin beni istememesi. Ben ortada hiçbir sebep göremiyorum. İnanın bana ben yanlış bir şey yapmış olsam ya eşimi aldatsam ya da eşimi dövmüş olsam o zaman madem boşanalım derdim sebepsiz yere bunu yaptılar...”(E5, yaş 34)

Görüşme yapılan erkeklerin bir kısmı ise eşinin evi terk edip boşanma davası açtığını, kendilerinin de bu karara karşı çıkmayarak boşanmak istediklerini ifade etmişlerdir. Hem görücü usulü evlilikler hem de tanışıp anlaşarak evlenmeler boşanma ile sonuçlanabilmektedir. Görücü usulü evlenen bir katılımcı düşüncelerini “...17 yıllık evliydim boşanma davasını eşimi açtı. Biz görücü usulü tanıştık 3 ay içerisinde evlendik... Evlendiğim

için pişmanlık yaşadım kendi isteğimle evlendim ancak biraz daha tanımalıydım...” (E28, yaş 45) şeklinde ifade ederken flört ederek kendi seçimi doğrultusunda evlenen bir katılımcı da “...biz üniversiteden tanışıyoruz üniversite Arkadaşım 5 yıl flört ettik 5 yılda evliyiz 1 yıldır ayrı yaşıyoruz eşim şu anda ailesinin yanında Manisa’da ve boşanma davası açtı, ben de kabul ettim...”(E22, yaş 34) şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Saha araştırmasında elde edilen bulgulardan bir diğeri ise erkeğin aldatıldığı an düşünmeden boşanma davası açmasıdır. Erkeğin namusunun kadının cinselliği üzerinden tanımlandığı ataerkil toplumlarda kadının erkeği aldatması önemli bir boşanma nedeni sayılırken erkek karısını aldatığında bu durum erkeğin doğasına atfedilerek y da başka mazeretler üretmekle aldatmasını meşrulaştırabilmektedir. Bu anlamda boşanma sebebi olarak aldatmanın anlamı toplumsal cinsiyete göre şekillenmektedir. Benzer bir deneyimi paylaşan bir katılımcı “...boşanma davasını ben açtım çünkü eşim beni oğlumun öğretmeni ile aldattı...”(E2, yaş 35) şeklinde boşanma nedeni olarak aldatılmış olmasını öne sürmüştür.

“...boşanma davasını eşim açtı 4.5 yıldır evliyiz tanışarak evlendik 6 ay flört ettik. Hayatıma biri girdi duygusal bir boşluk yaşadım bu boşlukta en yakın kadını hayatıma aldım ama şimdi yani bundan çok pişmanlık duyuyorum ve eşimden boşanmak istemiyorum...”(E15, yaş 33)

Erkekler kendileri eşlerini aldattığı zaman ise boşanmak yerine pişmanlık duyduklarını belirterek affedilmeyi beklemekte ve çeşitli mazeretler ileri sürerek aldatma nedenlerini normalleştirip meşrulaştırma çabası içine girebilmektedirler.

3.2.4.Boşanma Sürecindeki Erkeğin Yaşadığı Sorunlar

Aile ve Sosyal Araştırmalar Kurumu (2011) tarafından yapılan araştırmaya göre; boşanmış bireyler, hukuki süreçler nafaka, mal paylaşımı ve velayet konularında çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Güçlülük, rasyonel düşünme becerisi, akıl, mücadeleci olma ve rekabeti göze alma, doğru karar alma yeteneği gibi değerler eril değerlerdir ve erkeklikle ilişkilendirilir. Ancak yukarıda sayılan vasıflara sahip olduğu varsayılan erkekler için dahi boşanma sarsıcı bir deneyimdir. Araştırmalar incelendiğinde erkeğin evliyken sahip olduğu erkeklik rollerinin boşandıktan sonra çocuğu varsa şayet babalık rolleri üzerinden yeni bir erkeklik biçimine dönüştüğü düşüncesine varılmıştır. Bu tespit, Topçu’nun, evlilikle birlikte kadının anneye erkeğin de babaya dönüştüğünü ve patriarkal sistemin annelik ve babalık üzerinden devam ettiği düşüncesiyle desteklenmektedir(Topçu, 2018:54-55). Evlilik kurumunun sona ermesi kuşkusuz kadınları etkilediği gibi erkekleri olumsuz yönde

etkilemektedir. Yörükoğlu (1994)'na göre, boşanma eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olarak düşünülse bile ailenin yıkımı, dağılması demektir. Ayrılmanın mutlak gerekli olduğu durumlarda dahi boşanmayla sorunların biteceğini düşünmek yanlıştır. Boşanma eşleri ekonomik yönden sarsar, ruhsal yönden örseler, toplumdaki durumların etkiler. Bu nedenle, boşanma evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş sayılamaz. Ünal (2013:600) boşanmış eşler üzerinde yapılan bir araştırmada boşanmış erkeklerin, evli erkeklere göre beş kat yüksek oranda boşanmış kadınların da evli kadınlara göre üç kat yüksek oranda ruhsal bozukluk yaşadığını aktarmaktadır. Bu bulgular iki biçimde yorumlanabilir; ya mutsuz evlilikler eşlerde ruhsal uyumsuzluklara sebep olmakta ya da ruhsal uyumu bozuk olanların evlilikleri kısa sürmektedir (Keskin'den akt. Ünal, 2013). Braver, boşanma sonrası erkeğin erkeklik rollerinde iki şekilde kayıp yaşadığını söylemektedir. Erkeklerin boşanmayla birlikte. kazançlarının ve evdeki lider konumlarındaki statülerinde düşüşün erkekliklerini etkilediğini aktarmaktadır. (Braver'dan aktaran Catlett ve McKenry,2004). Boşanma sonrası toplum genelinde ve yasalar karşısında kadının erkeğe göre çok daha fazla destek görmekte olmasının, erkeğin erkeklik bakımından kendini yetersiz, öfkeli ve kızgın hissettirdiğini aktarmışlardır. Erkekler boşanma sonrası hem yasal olarak hem de üstlenmek zorunda oldukları sorumluluklar gereği, çocuklarının günlük yaşamını kontrol etmek, çocuklarıyla düzenli görüşmelerini sağlamak, çocuklarına finansal destek vermek zorunda kalmaktadır. Bütün bunlar erkeği olumsuz yönden etkilemekte, erkek boşanma sonrası kızgın ve hayal kırıklığına uğramış hissetmektedir(Catlett ve McKenry,2004). Boşanma sürecindeki erkekler psiko-sosyal, ekonomik, hukuki konularda ve velayet konularında sorunlar yaşamaktadırlar.

3.2.4.1.Boşanma Sürecindeki Erkeğin Psiko-Sosyal Sorunları

Örneklem içinde yer alan erkeklerin büyük çoğunluğu (34 katılımcı) boşanıyor olmaktan büyük üzüntü duyduklarını, yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk, yeni hayata adaptasyonda zorlanma, toplumdaki izole olmak, yemek ve uyku düzenlerinin bozulması, güven kaybı gibi kimi psikolojik sorunlar yaşadıklarını, diğer erkeklerden 6'sının boşanmaktan dolayı mutlu olduklarını ve yeni bir hayata başlamak istediklerini belirtmişlerdir.

Evlilik kurumunun sona ermesi kuşkusuz hem kadınları hem de erkekleri olumsuz yönde etkilemektedir. Yörükoğlu (1997), boşanmanın her iki taraf içinde oldukça zor bir durum olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin boşanma sürecindeki deneyimlerine ilişkin sınırlı

sayıda çalışma olduğu için araştırmaya katılan erkeklerin görüşleri oldukça önemli ve irdelenmeye değerdir.

“...boşanma sürecinde erkek duygusal olarak yıpranma yaşıyor. Hiç kimse yuvasının bozulmasını istemez, eve geliyorsun tek başınasın, bu beni üzdü ama artık alıştım. Ama genelde erkekler üzülüyormuş gibi gözüktüyor, erkeklerde üzüdür ancak içlerine atıyorlar kadınlar dışa vurur. Biz hiçbir şey yaşamıyor gibi gözüktüyoruz içimize atarız, evlendiğimde benim saçında ak yoktu nasıl şimdi ak çıktı içimize ata ata... Kadınlar bir araya gelip iki ağlar sızlar birbirlerine anlatıp içini boşaltıyor, erkeklerse içine kapanık yaşıyor, dışarıya çok iyiymiş gibi gözüktüyor ama aslında iyi değil, kadın en azından dışına boşaltıyor, erkek bunu yapamıyor süreç biraz daha farklı onlarda...”(E25, 42)

Bu örnekleme erkek görüşmeci, hiç kimsenin yuvasının yıkılmasını istemeyeceğini, ilk zamanlar eve geldiğinde tek kaldığı için yalnızlık yaşadığını ve üzüldüğünü, boşanma sürecinin erkeği de duygusal olarak yıprattığını, ancak genel kanının erkeğin üzülmeyeceği yönünde olduğunu, böyle görülmesine neden olan şeyin erkeğin üzüntüsünü içinde yaşıyor olduğunu ifade etmiştir. Geleneksel olarak zayıflıkları ve duygularını dışa vurmaları yadırganmayan kadınların aksine erkeklerden her zaman güçlü olmaları duygularıyla değil akıyla hareket etmeleri beklendiği için genellikle boşanma sürecindeki erkekler duygularını paylaşamamalarına karşın bu durumun onların psikolojik olarak etkilemediği anlamına gelmemektedir. Üstelik kadınların duygu ve düşüncelerini diğerleriyle paylaşma eğilimleri onların boşanma sürecinin zorluklarının üstesinden gelmelerine katkı sağlayabilmektedir.

“...boşanma süreci çok zor bir süreç, başına gelmeyen bilemez. Herkes konuşuyor ama erkeğin de başına gelmeden bilemez. Herkes bir şey söylüyor şöyle yap böyle yap diye; biri diyor boşa gitsin, biri diyor barış. Herkes bir şey söylüyor ama yaşamayan bilemez çok zor bir süreç...”(E22, yaş 35)

“...her gün ağlıyorum, her gece ağlıyorum, gece 1’den aşağı yatamıyorum, evlatlarımı özliyorum, evlatlarımın kokusu, aile huzuru, akşam evin cıvıltıları onlar çok özliyorum. Erkeklerde boşanma sürecinde çöküntüler yaşıyor. Yuvam yıkılmış evlatlarımdan uzağım her ne kadar çocuklarımı görsem de bir aile ortamı gibi olmuyor, ben onların büyüdüğünü yemek yediğini ders çalıştığını göremiyorum...” (E10, yaş 47)

Boşanma süreciyle birlikte gündelik rutinleri de değişen erkekleri, evlatlarından uzak olmak da ruhsal olarak olumsuz etkilemektedir. Katılımcılar, erkeklerin de ağladığını, uykusuzluk çektiğini ve yeme sorunları yaşadığını, sürecin kendileri için çok zor geçtiğini aktarmıştır. Aslında erkeklerin söz konusu deneyimleri boşanan kadınlarla benzerlik

göstermektedir. Uğur, akademisyen kadınlarla gerçekleştirdiği çalışmada kadınların boşandıktan sonra ilk başlarda kendilerini çok mutsuz hissettiklerini bazılarının beklentilerinin karşılanmamasının ve de emeklerinin karşılıksız kalmasının yaratmış olduğu kırgınlık, geleceklerinin ne olacağına dair belirsizlik ve hayatta kimsesiz kaldıklarına dair duydukları inancın boşanmanın hemen ardından yaşanan süreçte depresyona yol açtığını belirtmektedir (Uğur, 2014). Bir katılımcı ruh halini “...eşim gittikten sonra psikolojim bozuldu boşanma gerçekleşirse ne yaparım bilemiyorum...” (E5, yaş 34) şeklinde ifade ederken diğer bir katılımcı sürecin onu ne kadar olumsuz etkilediğini intihar etmeyi bile düşündüğünü belirterek anlatmaktadır.

“...ben iki sefer intihar etmeye kalktım, gözümü açtım acildeyim hap içtim ama öldürmedi. Beni intihara sürükleyen şey; o gün hazırlanmış Cumaya gidecektim bir arkadaşım ile konuşuyordum bana; o kadın senden boşandı, seninle evlenmesi için başkasıyla evlenip ondan da boşanıp tekrar seninle evlenmesi gerekiyor dedi. O zaman dünya başıma yıkıldı, yalnızlık öyle zor ki çocuğunuz yok eviniz yok. Eşyalar yerinde duruyor su içtiğiniz bardak yerinde duruyor ama evin içinde koşturan çocuk yok. Eve geldiğimde yemek hazırlayan eşim yok, yemeğimizi üçümüz beraber yer sofrasında yedik. Eşim gittiğinden beri, çocuğum gittiğinden beri ben hiç sofrada yemek yemedim. Bütün ışıkları kapattım dolandım bildiğin bütün namaz surelerini defalarca kez okudum Allah'a dua ettim Kur'anı Kerim'in üzerine yemin ettim el bastım ve tövbe ettim. Ona zulmetmişim gibi hissediyordum o yüzden tövbe ediyordum. Bazen de giderse gitsin ya diye düşündüm olmasa da olur düşündüm. O gittikten sonra şunu anladım hayatımın o satrançtaki şahıymış, sanki gitti ve oyun bitti gibi...” (E1, yaş 27)

Başka bir katılımcı ise yaşadıklarının kendisini ruhsal olarak çok fazla etkilediğini anlatabilmek için “Allah düşmanımın başına vermesin” diyerek ifade etmiştir. Özellikle belli alışkanlıklar çerçevesinde daha önceki rutinlerin bozulması ve paylaştıkları ev ortamında çocukların yerini sessizliğin alması erkek katılımcı için evi katlanılmaz hale getirmiş gözükmektedir.

“... Bu kadının bana böyle şeyler yaşattığını inanmıyorum her evde olduğu kadar sorunumuz vardı. Beni aldatmasını kaldıramıyorum. Allah bunu düşmanımın başına vermesin. Bu olay olduktan sonra evimi kilitledim kapattım, anneme babama yerleştim, onlar destek verdiler ve çocuklarım olmasaydı bunu atlatamazdım...” (E2, yaş 35)

“...duygusal olarak ilk çocuklar evden gittiğinde çok çöküntü içine düştüm çok üzülüm, çünkü belli bir ortama alışıyorsunuz bugün eve gittiğinizde hiç kimse olmuyor evde o zaman insan çok üzüyor bir süre çöküntü yaşadım...” (E9, yaş 46)

Boşanma sürecindeki erkekler; çocuklar evden gittiğinde duygusal olarak çöküntü ve üzüntü yaşadıklarını aktarmıştır. Boşanma sürecinde bulunan erkeklerin psiko-sosyal durumları kadınların deneyimlerine çok benzer olmasına karşın erkekler bunları eril değerleri zedelememek adına dışa vurmaktan çekinmektedirler. Erkeklik değerleri çerçevesinde erkekler rasyonel davranarak duygusallıktan uzak durmaya çaba gösterebilirler de araştırmaya katılan erkeklerin büyük çoğunluğu boşanıyor olmaktan büyük üzüntü duyduklarını, yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk, yeni hayata adaptasyonda zorlanma, toplumdan izole olmak, yemek ve uyku düzenlerinin bozulması, güven kaybı gibi kimi psikolojik sorunlar yaşadıklarını paylaşmışlardır. Boşanma sürecindeki erkekler toplumsal olarak inşa edilen erkek kimliği nedeniyle sorunlarını sosyal çevresiyle paylaşamadığını, bu nedenle boşanmadan etkilenmiyormuş gibi gözüktüklerini, erkeklerin de kadınlar kadar yıprandıklarını ancak genel kanının erkeğin üzülmediği yönünde olduğunu, böyle görülmesine neden olan şeyin erkeğin üzüntüsünü içinde yaşıyor olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle erkekler duygusal olarak çocuklar evden gittiğinde çöküntü yaşadıklarını ve üzüntü duyduklarını, boşanma sürecinde en zor duygunun yalnızlık olduğunu ifade etmişlerdir.

3.2.4.2.Boşanma Sürecinde Erkeğin Ekonomik Sorunları

Boşanmanın en önemli sonuçlarından birisi, boşanan her iki tarafın da ekonomik sorunlar yaşamasıdır. Bu sorunlar, erkekler açısından daha çok nafaka ve tazminat ödeme gibi durumlardan kaynaklanırken, özellikle evlilik birliği içerisinde çalışmayan kadının, boşandıktan sonra yoksullaşması kendisi için ekonomik bir risk olarak değerlendirilmektedir. Bu farklılaşma erkekler açısından daha çok nafaka ve tazminat ödeme gibi durumlardan kaynaklanırken, özellikle evlilik birliği içerisinde çalışmayan kadının, boşandıktan sonra yoksullaşması kendisi için ekonomik bir risk olarak değerlendirilmektedir(Greenstein ve Davis'dan akt. Aydın ve Baran, 20010). Kadının boşandıktan sonra yaşadığı sorunların başında evlilik sürecinde hiç çalışmamış olmasının yarattığı ekonomik kriz gelmektedir (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2007:321). Kadının buna benzer ekonomik sorunlarında çözüm yolu olarak yasalar devreye girmekte ve erkeği nafaka ödemeye hükmetmektedir.

Araştırmada boşanan erkeklerin yaşadığı ekonomik sorunlar incelendiğinde boşanma sürecindeki 40 erkekten, tamamı çocuklarına nafaka ödemeyi ve ihtiyaçlarını karşılamayı kabul ettiklerini, ancak bunlardan 36'sının eski eşe ödenen nafakanın kadın evlenene kadar sürmesinin yanlış olduğunu, evlenmediği takdirde bir ömür boyu nafaka ödemek zorunda

kaldıklarını, görüşmecilerden 4'ünün hem eski eşine, hem de çocuklarına bir ömür boyu bakacaklarını ifade etmiştir.

“...aylık 6 bin liraya yakın masraf yapıyorum; evin kirasını, ihtiyaçlarını ve mutfak masraflarını ben gideriyorum. Ayrıca 15 günde bir 1500 lira para gönderiyorum gücüm yettikçe arkalarında olacağım, çocuklarımı zor durumda bırakmam arkalarında olurum, maddi manevi ihtiyaçlarını karşılarım...” (E16, yaş 40)

“...şu anda bir nafaka ödüyorum çalışmasına ihtiyaç yok ki nafakayla geçimini sağlıyor, O nasıl olsa devlet memuru istediğim şekilde parayı alırım hayatımı sürdürürüm diyor biz iki yıldır ayrıyız evli olduğumuz halde nafaka ödüyorum Ayrıca ben oturdum ev kira onun ihtiyaçlarını kirasında karşıyorum Boşanma süreci bir süreç hem kendi ihtiyaçlarını karşılıyorsun hem de karşı tarafın ihtiyaçlarını...”(E25, yaş 42)

Katılımcılar, eş ve çocuklarına nafaka ödediklerini belirtmekle beraber bu durumun kendilerini ekonomik olarak olumsuz etkilediğini de dile getirerek nafakanın eş evlenene kadar sürmesini eleştirmektedirler. Özellikle boşanma süreci uzayan bir katılımcı konuyu “...ben 2009'dan beridir nafaka ödüyorum resmi olarak mahkeme kararıyla nafaka ödüyorum ve hala boşanamıyorum. Boşandıktan sonra bir ömür boyu ödeyeceğim...” (E34, yaş 35) şeklinde anlatmıştır. Ayrıca bu konuda yasaların sadece kadınları koruduğunu “...boşanma davası açıp benim bütün mal varlığıma tedbir koydular. Biz Y.'dan bu paraya alırsız diyorlar, yasalar sanki yalnızca kadını koruyor...” (E1, yaş 27) şeklinde bir katılımcı eleştirmiştir.

“...boşandıktan sonra çocuklar için nafaka ödeyeceksiniz, hanımefendi için çalışmadığından dolayı nafaka ödeyeceksiniz. Ben bir şey anlayamıyorum şu anda daha boşanma aşamasındayız nafaka ödüyorum, boşanmadan sonra da nafaka ödeyecek, hiç hayatım olmayacak mı? Peki bu insan evlenmezse ben ona bakmak zorunda mıyım? Boşanmak isteyen kendisi bu konuda Kanunlar da açık var. Ömür boyu ben ona bakmam, belli bir süre olmalı 3- 5 yıl olmalı nafaka ödenmeli ama sonrasında kadın başının çaresine bakabilmeli. Benim de bir hayatım olacak...”(E9, yaş 46)

Katılımcılardan birisi ömür boyu eski karısına nafaka ödemesinin kendisinin yeni bir hayat kurmasını engellediğini belirterek nafakanın eski eş evlenmezse ömür boyu devam etmesini eleştirmekte ve kanunların yeniden düzenlenmesi gerektiğini, nafakanın süresine, 3 ila 5 yıl gibi sınırlama getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgularda boşanmanın erkekler için ekonomik sorunlara yol açtığı, özellikle çalışmayan eski eşlerine nafaka ödeyen erkeklerin ekonomik olarak olumsuz

etkilendikleri ve konunun yasal olarak yeniden düzenlenmesinin gerektiği tartışılmıştır. Boşanma sonrası nafaka ödeyen erkeğin, hem kendi ihtiyaçlarını, hem eski eşin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını, hatta yeniden evlenme söz konusu olduğunda çok daha ciddi ekonomik sorunlar yaşanabileceği, bu nedenle yasaların yeniden düzenlenmesini talep ettikleri bulgularına ulaşılmıştır.

3.2.4.3.Boşanma Sürecinde Yaşanan Velayet İle İlgili Sorunlar

Boşanma sürecinde, çiftin ortak çocuğunun bulunması halinde, taraflar arasında velayet ve kişisel ilişkinin sorun olduğu, velayetin genellikle anneye verildiği bilinmektedir. Araştırmanın kuramsal kısmında vurgulandığı üzere evlilik birliği devam ederken çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi konusunda daha fazla sorumluluk alan anneler, bu yapılarını ayrılık sürecinde de genel olarak devam ettirmektedirler. Son yıllarda mahkemelerin velayet hususunda babalar lehine kararlar aldığı görülmekle birlikte, velayet konusunda yüksek oranda anneler tercih edilmektedir. (Amato'dan akt.Aydın ve Baran, 2010)

Literatür incelendiğinde boşanma sürecinde ve sonrasında yaşanan en büyük sorunlardan birisi çocukların kiminle yaşayacağıdır. Boşanma sonucunda taraflardan biri çocuğuyla yaşamakta, diğer taraf ise belirli sürelerde çocuğunu görmektedir. Çocuklar için en zor olan şey anne ve babanın çocuklarını kendi taraflarına çekmeye çalışarak diğer ebeveynlerden çocuklarını uzaklaştırmak istemeleridir. Diğer taraftan bazı durumlarda çocuklarının velayetine sahip olmayan bazı ebeveynler çocuklarına karşı ilgisiz ve duyarsız kalabilmektedirler. Bazen de anne ve babalar çocuğu sevme yarışına girerler. Eşlerin boşanması kaçınılmaz ise, çocuklarının bu durumdan en az zararlı çıkmalarını sağlamak için ebeveynlerin bilinçli ve birlikte hareket etmeleri gerekmektedir (Tatlılıoğlu ve Demirel, 2016).

“...boşanmak erkek için de çok kötü bir olay, çocuklarını görme şansı olarak anneden çok daha az görüyor, kadın göstermediğinde; erkek gidiyor icra mahkemesine masraflarını ödüyor icra kanalıyla çocuklarını görüyor anne göstermezse çocukları icra ile görüyorsun kanunlar erkeklere karşı yapılmış. Mahkeme kararına uymadığı halde, beni çocuklarımla görüştürmediği halde ceza almadı. Bunları bilen bir kadın erkeği artık saygı göstermiyor saygı bitiyor özgüven oluyor. Ev hanımı olanlarda çok daha başka bir özgüven oluyor, çalışan bayana bir şey diyeceğimiz yok çünkü onlar kendi özgür iradelerini kullanıyorlar. Genel olarak konuşuyorum sadece kendim için konuşmuyorum. Tamam ben erkekler egemen olsun istemiyorum ama erkeklere bu kadar şey yapılmasına da karşıyım, kadın çocuğu göstermiyor mahkeme hiçbir şey yapmıyor erkek çocuğu göstermediğinde gelip çatı çadır alıyorlar mahkemede. Kadın vermiyorum deyince hiçbir şey yapamıyor, neymiş kadınımış ama erkeklerde böyle bir şey yok. Bu da ne yapıyor kadınla erkek arasındaki çatışmayı artırıyor, böyle yapa yapa kavga artıyor...”(E25, yaş 42)

Görüşmede dile getirildiği gibi, çocuğuyla düzenli ve sorunsuz olarak kişisel ilişki kurmak istediğini söyleyen erkek katılımcı, yasaların bu konuda kadını desteklediğini, verilen bir mahkeme kararına karşın kadının buna uymadığını ve mahkeme kararına karşı gelerek çocuklarını göstermediğini, buna karşın icra mahkemesine başvurarak icra kanalıyla çocuklarını gördüğünü, bu konuda kadınların tutumlarına karşın hukuki bir yaptırım uygulamadığını, bunun da kadın erkek arasında haksızlık yaratarak öfkeyi ve kavgayı arttırdığını ifade etmiştir.

“...şöyle düşündüm kırk yılım daha bu kadınla birlikte geçemez, o yüzden de boşanmaya karar verdim ve gittim boşanma davası açtım bunun üzerine de çocuğumu göstermemeye başladım. Kanunlar hiçbir şekilde erkek için işlemiyor. Benim yaşadığım sorunu Türkiye’de yaşayan belki çok fazla baba var. Hatta bununla ilgili kurulmuş dernekler bile var, sosyal medyada da görüyorum ben bütün erkeklerin yaşadığı mağduriyet bu zaten çocuklarını düzenli göremiyorlar. Yani hanımefendi canı istemediğinde çocuğu göstermiyor bunun için hiçbir şey yapamıyorum bunu bana karşı bir koz olarak gösteriyor koz olarak kullanıyor, yani ailesinin ve kendisinin bana çektiremediği şeyleri çocuk üzerinden çektirmeye çalışıyor. Çocuğumu görememenin çocuğumun yanında olamamanın beni üzdüğünü biliyor...”(E31, yaş 42)

Çocukların velayeti ve velayete sahip olmayan ebeveynin çocuklarla bir araya gelmesi konusunda da zaman zaman sorunlar yaşanabilmektedir. boşanan çiftler çocukları varsa boşansalar dahi çocukları nedeniyle görüşmeye devam etmek zorundadırlar. Ancak aralarındaki sorunları halledemedikleri boşandıkları için sorunlar boşansalar bile çocuklarla ilişkiler üzerinden yeniden üretilmektedir ve bazen yasalar dahi gündelik pratiklerde sorunlara çözüm olamamaktadır. Bu sorun yaygın bir sorun olarak görüldüğü için kişisel bir problem olmanın ötesinde sosyal bir problem haline gelebilmekte hatta bunu deneyimleyen bireyler dernekler aracılığıyla hak arayışına dahi gidebilmektedirler.

“...bu dönemde çocuklar biraz problemliler, tedirgin, görüşmek istemiyorlar özellikle kız bana çok öfkeli, tedirgin, okula gidip çocukları görüyorum, bunun dışında göremiyorum, hafta sonları hiç alamıyorum. Çocukları okula gidip öğretmenin zoruyla görüşüyorum...”(E16, yaş 40)

Yukarıda verilen örnek görüşmede ise aile içi ilişkiler, boşanma sürecinde anne-babanın tutumu ve yaşanan çatışmaların çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını, çocukların bu süreçle birlikte yaşadığı ebeveyni tarafından olumsuz yönlendirildiğini, bu nedenle kendisine karşı tepkili ve öfkeli olduğunu, ilişkilerinin bozulduğunu, düzenli

görüŖemediđini aktarmıŖtır. Bir katılımcı durumu “...kızım la 15 günde bir 5 saat görüŖüyoruz. Kızım bana ilk 2 saat ısınamıyor, hayatımda kaybedeceğim çok Ŗeyi kaybettim...”(E1,yaŖ 27) Ŗeklinde anlatırken baŖka bir katılımcı “...çocuğumu 15 günde bir görüyorum, mahkemenin kararına göre çocuğun la 15 günde bir görüŖmek yeterli. Ancak yeterli değil, annenin ne kadar hakkı varsa babanın da o kadar hakkı olmalı. Ben bu yüzden ortak velayet istiyorum...” (E5, yaŖ 34) Ŗeklinde dile getirmiŖtir.

“...7 aydır ayırız, kızım annesi ile yaŖıyor. 7 aydır çocuğumu göremiyordum, ne yapıyor, ne yiyor, ne içiyor merak ediyordum. Ben bunu anlayamıyorum biz karı koca olmayı baŖaramadık, ben niye çocuğumu göremiyorum, 7 ay sonra tanıyamadı kızım beni ve bana açık ve net sana ekstra çocuğ göstermeyeceğiz mahkeme kararı ne verirse o Ŗekilde çocuğu görecek sin dediler, Ŗimdi her 15 günde bir gidip görüyorum kızımı. Bu Ŗekilde nasıl baba sevgisi alacak, çocuğum görüldüğünde beni unutmıŖtı yabancılık çekt i ve ağladı yanımda ben mahvoldum üzüntüden kahroldum. Çocuk bende kalsa Ŗimdi de görebilir, 24 saatte arayabilir istediğinde gelip görür, alışveriŖ merkezinde vakit geç ir demem. Baba bu Ŗekilde oldu; çocuk lar la iliŖkisi birkaç saat, alıyorlar çocuğu AVM'ye götürüp iliŖkisini kuruyorlar. Benden nefret edebilir ben bunları geçtim artık ama benim bir tane çocuğum var 2 tane evi olmalı bende kalacak diye bir Ŗey olmamalı çocuk mal değil...”(E4, yaŖ 38)

Her ne kadar velayete sahip olmayan babalar çocuk larıyla vakit geç irseler bile bunun yeterli gelmediğini vurgulamaktadırlar. Mahkemece çocuk larıyla 15 günde bir, sınırlı saatler arasında görüŖme zamanlarının belirlendiğini, bu kısıtlı sürenin baba-çocuk iliŖkisini sağlıklı yürütmek için yeterli olmadığını, boŖanma sonrası baba-çocuk iliŖkisinin bir kaç saat AVM'de geçirmek Ŗeklini aldığını, bunun babalık olmayacağını, uzun aralıklar la ve sınırlı saatlerde baba-çocuk iliŖkisinin bozulduğunu, bir süre sonra çocuğun babaya karŖı yabancılaŖtıđını, çocuğuyla görüŖmesinin hakkı olduğunu, bu nedenle ortak velayetin kanunen getirilmesi gerektiğini ifade etmiŖlerdir.

Toplumsal deđiŖmelerin anne-baba ebeveynlik rollerinde de deđiŖimlere yol açtığı anlaşılımtır. GörüŖlerine baŖvurulan katılımcı, artık bireylerin deđiŖmesi gerektiğini vurgulayarak, boŖanmalarda erkeğin de üzüldüğünü, boŖanma sürecine cinsiyet odaklı bakılmaması gerektiğini, babanın da çocuğuyla ilgilenebileceğini, bakım sorumluluğunu üstelenebileceğini, velayet kararında önemli olanın çocuğun kime bağlandığı ve kimin yanında mutlu olduğuna bakılarak ve anne baba arasında kim daha fazla ilgiliyse ona velayetin verilmesi gerektiğini vurgulamıŖtır.

“...boşanma davalarında cinsiyete göre karara varıyorlar. Artık bir şeyler değişmeli; boşanmalarda erkek de üzülüyor cinsiyet olarak bakılmamalı. Baba da çocukla ilgilenebilir, onun sorumluluğunu alabilir, cinsiyetçi bakmamalıdır. Demek istiyorum ki çocuk kime bağlanıyorsa, gerçekte kimin yanında mutluydu oraya verilmeli anne baba gerçekten kim ilgiliyse çocuklar ona verilmeli ya da ortak velayet olmalı...”(E3, yaş 39)

Katılımcıların bir kısmı çocuklarıyla kişisel ilişkisini sağlıklı bir şekilde kurabildiğini, bu konuda annenin tutumunun önemli olduğunu aktarmışlardır. Bir katılımcı “...kızım annesiyle oğlum benimle yaşıyor, rahatlıkla görüşebiliyoruz. Annen oğlunu görüyor her hafta ben de kızımı görüyorum...”(E3, yaş 39) şeklinde bu durumu paylaşmıştır.

“...3 yıldır ayrı kalalım belki toparlarız diye düşündük Ama böyle de olmadı o yüzden 3 ay 3 yıldır ayrı yaşıyoruz sonrasında boşanmaya karar verdik. Ben Ankara’da yaşıyorum, 2012 doğumlu oğlum var ayda iki üç gün Antalya’ya geliyorum oğlumu görmeye, yaz tatilinde de 14 gün yanımda kaldı...”(E6, yaş 33)

“...çocuklarımla rahat görüşüyorum sağ olsun eşim o konuda bir sorun çıkarmıyor 9 aydır...”(E 10, yaş 47)

Velayetleri kendilerinde olan ve bakımını sağladıkları çocuklarıyla deneyimlerini aktaran erkekler, çocukların bakımıyla ilgili hiçbir sorun yaşamadıklarını, mahkemenin öngördüğü şekilde anneleriyle görüştüklerini, boşanma sürecini çocuklarına aksettirmemeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

“...2 tane çocuğum var. Boşanma sürecinde çocuklarım, annem, babam ve ben birlikte Uncalı’da yaşıyoruz... çocukların velayeti bana verildi. Mahkemenin öngördüğü şekilde çocukları anneye gösteriyorum...” (E2, yaş 35)

“...canıma tak ettirdi, bana ve çocuklarıma kötü davranıyor, çocukları yanıma aldım şimdi ben bakıyorum çocuklarım da velayeti bende olsun istiyorum. Zaten annesi çocukları istemiyor, bu sürede çocuklar ne zaman isterse annesine gidiyor, her zaman için görüşüyorlar...”(E 11, yaş 43)

Araştırma kapsamında görüşülen erkeklerin pek çoğu için velayetin eşlerinde olması nedeniyle çocuklarıyla sınırlı zaman diliminde görüşmek sorun teşkil etmektedir. Çocuğun kiminle kalacağı noktasında çocuğun mutluluğunun belirleyici olması gerektiğine ve erkeklerin de çocuklarının bakımına ve velayetine talip oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcılar çocuklarla kurulan kişisel ilişkinin yeterli olmadığını, mahkemece çocuklarıyla 15 günde bir, sınırlı saatler arasında görüşme zamanlarının belirlendiğini, bu kısıtlı sürenin baba-

çocuk ilişkisini sağlıklı yürütmek için yeterli olmadığını belirterek sınırlı zaman diliminde çocukla görüşmenin baba-çocuk ilişkisini zedelediğini, bir süre sonra çocuğun babaya karşı yabancılaştığına dikkat çekilmiştir.

3.2.4.4. Yasal Düzenlemelere ve Hukuki Sürece İlişkin Erkeğin Düşünceleri

Evlilik gibi boşanma da bazı hukuki süreçleri gerektirir. Boşanma davasının açılmasıyla birlikte taraflar hukuki bir sürecin içine girerler, bu süreçte erkeklerin ne tür zorluklarla ve sorunlarla karşılaştıkları da araştırma kapsamında incelenmiştir. Bazı çiftler hukuki süreci uzatmamak ve daha fazla sorun yaşamamak adına anlaşarak boşanmayı tercih ederken bazılarında süreç çekişmeli boşanma davaları şeklinde gerçekleşmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (34 katılımcı) yasaların kadınları koruduğunu belirterek yasaların erkek açısından sağlıklı işlemediğini düşündüklerini, geriye kalan 6 katılımcı ise bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir.

“...2005-2006 yılında çıkan yasa erkeğin söz hakkını bitirdi. Ben boşanma davası açıyorum hâkim reddediyor, delilim var şahidim var ama yine de boşanamıyorum, hatta hâkime hanıma sordum kadın erkek eşitliği var mı dedim o da var dedi peki dedim bir kadının boşanma davası açma hakkı var da bir erkeğin boşanma dava açma hakkı yok mu diye sordum. Mahkemeye başvurduğum zaman yasalar bir erkeği yok edecek derecede kısıtlıyor bir kadın dava açıp erkeği istediği gibi yargılabiliyor...(E25, yaş 42)

Katılımcıların bazıları yasaların kadını korumak adına babaların çocuklarıyla görüşmelerinde sıkıntılar yarattığını dile getirerek hukuk süreçlerin yavaş işlediğine de dikkat çekmişlerdir.

“...eşler boşanınca sanki anne baba olmaktan da boşanıyor, sanki benim çocukla ilişkim ihtiyaçlarını karşılamak için devam ediyor. Ben çocuğum için her türlü fedakârlığı yapıyorum; nafakasını ödüyorum, görüşüyorum, her türlü sürecinde yanındayım. Ama aramızda en büyük kırgınlığı sokan şu uzaklaştırma kararı oldu. Boşanma kararını pekiştiren şey gerçekten bu tür Kanuni düzenlemeler boşanma sürecinde ilişkileri olumsuz etkiliyor, kızgınlıklar artıyor. Uzaklaştırma kararından sonra çocuğumu göremez oldum, bence kanuni olarak bu doğru değil...”(E13, yaş 34)

“...bizim ortak aldığımız bir ev vardı yatırım olsun diye küçük bir ev almıştık, 48 bin liraya bundan 4 yıl önce, eşimin üstüneydi. O da tutup kardeşine devretmiş 78 bin liraya. Ben de buradan hak talep ettim, böyle olunca da mahkemeye başvurduğum mahkemeye başvurunca da aramızdaki ilişki çok gerildi ve şu anda bu nedenle çocuğu göstermiyor bana. Beni cezalandırıyor. Bu arada yasalardan 6284, tamam kadını koruması güzel bir şey ama hiç erkeği dinlemeden karar veriyorlar, kadının bir dilekçesi yetiyor. Oysaki şahitler dinlenmeli erkeğe de sorulmalı evden uzaklaştırma kararı verirken bu kadar önemli

kararın haksız yere verildiğini düşünüyorum ve burada olan çocuğa oluyor. Dava sürecinde aradaki ilişki iyicene geriliyor çünkü davalar erken bitmiyor bir sürü prosedürler var o prosedürler gerçekleşirken ilişkiler iyicene geriliyor, hukuk geç işliyor...”(E13, yaş 34)

Boşanmaya ilişkin süreç devam ederken bazen eşlerden birisi hukuki süreci kendi ekonomik çıkarları lehine çevirebilmek adına hilelere başvurabilmektedir. Konuya ilişkin bir deneyimi katılımcılardan birisi evli iken karısının adına aldıkları evi karısının erkek kardeşine satmış göstermesi şeklinde örneklemiştir. Erkek katılımcı evlilik birliği içinde edinilen taşınmaz için hak talep ettiğini, bunun kabul edildiğini, ancak eşinin buna karşın çocuğu göstermeyerek kendisini cezalandırdığını ifade etmiştir. Buradan hareketle 6284 Sayılı Kanununu eleştirerek, yasal prosedürler işlerken erkek olarak kendilerinin dinlenmediğini belirtmiştir.

“...boşanma süreçlerinde kanun sadece bayan diyor; bayan sebep olsa da, bayan evi terk etse de, çocuğu bıraksa da bayan diyor, hiç şunu demiyor anne bakabilecek mi diyemiyor, anne çalışıyor mu diyemiyor. Anne daha farklı diyorlar ben buna katılmıyorum, babada en az anne kadar çocuğunu sever. Şartlar eşit olmalı; dava daha başlamadan kadın artı bir artı iki ile başlıyor kazançlı başlıyor, çocuğun psikolojisi için sağlığı için ayda bir kez 6 saat görüşme diye yazmış dosya dilekçesinde, avukatı yazmış. Benim yüreğim parçalanıyor şu an yani yasalar biraz daha erkeğin haklarını koruyacak şekilde olmalı, aslında sadece erkek demiyorum, bir çocuğun hakkını korumalı yasalar, baba ya da anne ihmal istismarda bulunmuyorsa çocuk için ortak velayet olmalı...”(E4, yaş 38)

Katılımcılardan bazıları boşanma sürecinde velayet sorunu konusunda yasaları eleştirmekte, velayet kriterlerini doğru bulmadığını, kadının boşanmaya sebep olan tutum ve davranışlarına rağmen, velayet kararları verilirken bu durumun gözardı edildiğini düşündüğünü, sadece anne rolü nedeniyle çocuğun velayetinin verilmemesi gerektiğini, annenin ekonomik durumu ve çalışıp çalışmadığı gibi kriterlerin de önemli olduğunu söyleyerek, bir babanın da anne kadar çocuğunu sevdiğini, ayda bir ya da iki kez çocukla ilişki kurmasının yeterli olmadığını ifade ederek eleştirmiştir. Görüşmeci bu sürecin ortak velayet olarak düzenlenmesinin sorunları çözeceğini belirterek çözüm yolu da sunmaktadır. Diğer yandan yasalar karşısında yargılamanın erkek tarafı bakımından 1-0 yenik başladığını söyleyerek diğer görüşmeci gibi erkeğin yasalar karşısında kendisini ikincil hissettiği dile getirmektedir. Çalışmanın ilk bölümlerinde vurgulandığı üzere günümüz toplumlarında, babalarda çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde, eskiye oranla daha fazla sorumluluk alarak geleneksel erkeklik rollerinin dışına çıkma talebine sahiptirler. Ancak yine de çocuğun bakımı

ve yetiştirilmesi kadının birincil görevi olarak görülmektedir. Boşanma sürecinde çocuğun velayetini daha çok kadının istemesinde annelik içgüdüsünün yanında toplumun kadına yüklediği annelik rollerinin önemi büyük gözükmektedir (Aydın, 2009: 72).

“...yasalar hep kadınları koruyor. Evet var darp edilenler var, şiddet görenler var, şiddet görmesini istemem ama bunu fırsata çeviren bayanlar var. Eşim mesela şu anda bir lafiyla evden uzaklaştırılabilir. Tabii olmuş gibi mahkemeye çıkıyor, avukatlarda boşanma sürecinde çocukları işliyor, davayı kazanmak için olanları çarpıtıyor...”(E8, yaş 38)

“...mahkemeden uzaklaştırma kararı aldırıyor, yani bırak çocuğu görmeyi aşağıda zilini bile basamıyorsunuz. Tek bir sözle bir lafla, araştırmadan uzaklaştırma kararı verebiliyor hâkim. Ben çocuğumu görmek için ne yazık icra takibi çıkarmak zorunda kalıyorum, yani boşanma sürecinde erkeğin hukuken hiçbir hakkı yokmuş gibi. Mahkeme tarafından çocuklarla ilgili hiçbir yaptırım yapılmıyor. Erkek hiçbir şekilde var olamıyor yürütemiyor çocuğunu göremiyor. İcralı göstermenin, velayet değişikliği kararı olarak sayılması gerekiyor icra ile gördüm ama değişen bir şey yok velayetle ilgili...”(E34, yaş 35)

Katılımcıların aktardıkları çerçevesinde hukuki süreçte özellikle çocukların velayeti ve daha sonra da malların paylaşımının erkek katılımcıların sorun oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca yasaların kadın lehine kararlar aldığı ve bu durumun erkekleri zor durumda bıraktığı da katılımcıların işaret ettiği sorunlardandır.

3.2.5.Boşanma Sürecindeki Erkeğe Yönelik Toplumsal Bakış Açısı

Boşanma toplumda istenmeyen bir durum olarak tanımlandığı için boşanan bireylere ilişkin de olumsuz tutumlar sergilenmektedir. Ancak genellikle toplum boşanma sonrası süreçte boşanan kadınlara “dul” damgası vurarak sosyal ilişkilerini sınırlayabilmektedir. Araştırma kapsamında erkeklerin de böylesi bir damgalama yaşayıp yaşamadıkları sorgulanarak boşanma sonrası sosyal ilişkilerinin mahiyeti incelenmiştir. Kadınların boşanma deneyimine benzer şekilde katılımcı erkeklerin yarısından biraz fazlası (23 katılımcı) boşanan erkek olmanın da toplum tarafından olumsuz karşılandığını, erkeklerin boşanmayla birlikte birçok dezavantajı deneyimlediklerini anlatmışlardır. Diğer katılımcılar ise boşanma sonrasında kadınların daha fazla dezavantaja sahip olduklarını vurgulamışlardır. Ayrıca 4 katılımcı ise toplumun değiştiğini boşanmış kadın ve erkeğe bakış açısının eskisi gibi olmadığını, boşanma sürecinin artık çok daha kabul edilebilir hale geldiğini aktarmışlardır.

Toplumun boşanmaya karşı olumsuz tutum takınması, ataerkil ideoloji ve kültürel değerlerin etkisindedir. Boşanmış kişi, bir evliliği sürdüremeyecek ve karısını ya da kocasıyla bir ilişkiyi yürütme becerisinden yoksun olarak tanımlanmaktadır. Bir katılımcı boşanma sürecinde genellikle sorunun kaynağı olarak erkeklerin gösterildiğine vurgu yaparak boşanan kadınların deneyimlerine benzer olarak evli ailelerle görüşmelerinin boşanma süreciyle sınırlandığını şöyle dile getirmektedir:

“...erkekler boşanmayı arkadaşlar arasında yaşarlar ama hani var ya bir laf eşekten düşmüşün halini yine eşekten düşen bilir... yine kendine benzeyen insanlar bulup konuşuyorsun ama mesela evli bir erkekle çok bir şey paylaşmıyorsun. Şimdi bana soruyorlar evli misin diyorlar bekâr mısın? Ben ne evliyim diyebiliyorum ne bekârım diyebiliyorum, toplumda boşanmış erkek için deniyor ki; acaba suçu ne? ne yaptı? Bu ne yaptı ki karısı boşadı? Bunda karı bile durmamış ya biz bunu nasıl çekelim gibi arkadaşlar arasında konuşuluyor. Mesela bir kız arkadaşınız var konuşuyorsunuz, bire süre sonra ne suçun vardı acaba, suçun ne gibi şeyler söylüyor, yani toplum suçluyor, suçu ne gibi düşünüyor. Genelde de toplumda erkek suçlanıyor, ama kadın için de şöyle bir şey var; çalışmıyorsa bu sefer de kadın suçlanıyor. Mesela bana diyorlar; sen devlet memurusun bu kadın senden niye boşanıyor? Bir kadın cinayeti oluyor bir kadın dövmesi oluyor medya öyle bir aksettiriyor ki, erkek de var hatta hiç açıklayamayan bir sürü erkek var karısı tarafından şiddete uğrayan kadın sesini nasıl duracağını biliyor. Boşandıktan sonra erkekler de şöyle bir şey oluyor: Boşanan erkekler evli erkeklerle aralarına bir mesafe koyuyor mesela evli bir ailenin ziyaretine gitmem, eşiyile beraber aynı yerde olmak istemem çünkü bekârım, sanki yanlış bir şey yapıyormuşum gibi gelir. Mesela ben evliyim arkadaşım ile ailecek görüşüyorum ve arkadaşım evde yok eşi rahatsızlandı çocuk alıp hastaneye götürüyorsun ama bunu bekârken yapamıyorsun, yani evliyken gidip geldiniz arkadaşlarınıza bekârken gidemiyorsun yani bekâr olduktan sonra sadece bekâr arkadaşlarla görüşebiliyorsun...”(E25, yaş 42)

Boşanma sürecinde toplumun olumsuz ve önyargılı tutumuna maruz kaldıklarını vurgulayan erkekler yukarıda verilen örnek görüşmede olduğu gibi, boşanma sürecindeki erkeklerin toplum tarafından dışlandıkları, boşanma ile birlikte arkadaşlık ve sosyal ilişkilerinin değiştiği, eskiden samimi oldukları evli arkadaşlarıyla, boşanma süreciyle birlikte görüşmedikleri, evli erkeklerin kendilerine mesafe koyduklarını, yalnızca bekâr arkadaşlarıyla görüşebildiklerini, sorunlarını kendilerine benzer deneyimler yaşayan arkadaşlarıyla paylaşabildiklerini, toplumun boşanan erkeğe karşı ön yargılı ve suçlayıcı baktığını aktarmışlardır.

“...toplum boşanan erkeğe biraz farklı bakıyor, eskiden eşiyile birlikte görüştüğün kişiler hayatından çekiliyor. Yani bir anda evlenmeden önceki hayatını yeniden dönüp adapte olmaya çalışıyorsun sanki orada ki dönemin tamamı siliniyor, hiç yaşanmamış gibi. Evli arkadaşlara gidemiyorsun, evli

arkadaşlarla vakit geçiremiyorsun, sorgulaniyorsun. Ben bir süre arkadaşlarımla vakit geçiremedim yanlarına gidemedim üstelik evli erkeklerin eşleri de sizinle görüşmesini istemiyor yani ne düşünüyorlar bilmiyorum ama aklını çecek diye düşünüyorlar. Yani açıkçası erkekte; boşandıktan sonra sanki başka bir devreye geçiyorsun gibi oluyor. Evli erkeklerle bir arada vakit geçirmesini istemiyorsun ki onlara da bulaşacak Sanki onlar da görüp boşanma kararı alacaklar gibi düşünüyorlar kadınlar eşlerinin boşanmış bir adamla görüşmesini istemiyorlar...”(E6, yaş 33)

Katılımcıların birçoğu boşanma sürecinde sosyal ilişkilerinde yaşadığı deneyimleri paylaşırken boşanmış olmasının diğer evli çiftler tarafından kendi evliliklerine yönelik bir tehdit olarak algılandığını belirterek eski evli arkadaşlarıyla paylaşımlarının azaldığını vurgulamıştır. Evli arkadaşlarıyla sosyal ilişkilerinin sınırlandırılmasında hem erkek arkadaşları hem de erkek arkadaşlarını eşlerinin davranışlarının belirleyici olduğunu belirterek boşanma sonrasında erkeklerin kadınlardan daha fazla yalnızlık deneyimlediklerini belirtmiştir.

“...akraba, dost kalmadı. Ben boşanmış biri olarak nasıl gideyim onların yanına diyelim ki eşiniz benim arkadaşım beni biliyorsunuz beni tanıyorsunuz eskiden beri, ancak boşanınca dışlarlar sizi, sizinle görüşmek istemezler. Ben düğüne bile gidemez oldum, topluma giremez oldum, düğüne cenazeye gidemez oldum, bunları yaşıyor erkeklerde. Eşim yine çocuklarla konuşuyor dertleşiyor ben kiminle konuşacağım, kiminle dertleşecek kimsem yok. Akşam olup dükkânı kapatmak istemiyorum, akşam olsun istemiyorum iyicene yalnızlaşıyorum...”(E10, yaş 47)

Katılımcı erkekler, boşanma süreciyle birlikte düğün, cenaze gibi toplumsal törenlere dahi gidemediklerini, gitseler dahi en köşede, törene tek gelen erkekler için ayrılmış masada mekânın en izole yerinde oturmak zorunda kaldıklarını, dışlandıklarını ifade etmişlerdir.

“...ben o apartmanda 5-6 yıldır oturuyorum, boşandıktan sonra bekâr olduğum anlaşılırsa belki beni evden bile çıkartırlar. Yalnız bir adamla, bekâr bir adamı kimse apartmanda istemiyor dahi. Toplumun gözünde erkekler başka bir insan oluyorlar sanki yani sen bekârsın bekârhanelere git diye önyargı var bekârsa karısına kızına sarkacak gibi düşünüyorlar, erkeğin toplum içinde dezavantajları var...”(E7, yaş 55)

Bazı erkekler boşanan erkeklerin sosyal ortamlardan dışlandıkları gibi mekânsal olarak oturdukları evden dahi çıkartılarak mekânsal olarak da dışlanabileceklerine işaret etmektedir. Evli erkekler için de boşanmış erkekler evlilikleri ve eşleriyle ilişkilerine bir tehdit olarak algılanabilmektedir.

Görüşülen kimi erkekler ise, toplum tarafından boşanmak istemenin doğal karşılanmadığını, bir erkek boşanıyorsa mutlaka bir şey yapmıştır gibi bir önyargının olduğunu, erkeğin özgür iradesiyle sırf mutsuz olduğu için boşanamadığını, erkeğin suçlu gözükmemesi için eşinin zina yapması gibi bir nedenin kabul gördüğünü, aksi takdirde erkeğin her durumda boşanmanın suçlu tarafı olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bir katılımcı düşüncelerini “...toplumda hep erkek suçlanıyor boşanmada, erkek mutlaka bir şey yapmıştır; dövmüştür, aldatmıştır, kötü bir şey yapmıştır annem babam bile bana baskı yaptılar, çocuğu ortada bırakma yeniden barış diye...”(E6, yaş 33) şeklinde ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise “...boşanmada erkekler suçlu oluyor, suçlu olmaması için illa karısının zina yaptığını ispatlaması gerekiyor. Yani hiçbir erkek ben boşanmak istiyorum dediğinde boşanamıyor erkek de rahat rahat kadını bırakabilir ama toplum buna izin vermiyor...”(E3, yaş 39) şeklinde görüşlerini paylaşmıştır.

Katılımcılar, toplumun bakış açısının boşanan erkeklere yönelik olumsuz olduğunu, erkeklerin de kadınlar gibi toplumun ön yargılarıyla karşı karşıya kaldıklarını aktarmışlardır. Toplumun boşanan erkeğe; “acaba suçu ne? Ne yaptı? Bu ne yaptı ki karısı boşadı? Bunda karı bile durmamış ya biz bunu nasıl çekelim” gibi bir tutumun takınıldığını aktarmışlardır. Bununla birlikte erkeklerin boşanma sürecinde sosyal destekten yoksun kaldıkları, duygu ve düşüncelerini paylaşmak için yine kendisine benzer deneyimler yaşamış arkadaşlarının dışında paylaşımda bulunamadıklarını aktarmışlardır. Boşanma süreciyle birlikte, evli erkeklerin kendilerine mesafeli davrandığını, evli hiç bir arkadaşının evine gidemediklerini, bekâr olduğu için sanki yanlış bir şey yapacakmış gibi davranıldığını, bekârsa karısına kızına sarkacak gibi düşündüklerini, oysa evli olduklarında eşlerle birlikte vakit geçirirken hiç böyle davranılmadığını, bu nedenle görüştüğü arkadaşlarının sınırlandığını ve bekâr erkeklerden oluştuğunu aktarmışlardır. Bu araştırma bulguları, toplumun yalnızca boşanmış kadına değil erkeğe yönelik de birçok önyargıların olduğunu göstermektedir. Ayrıca erkeklerin de boşanma ile birlikte toplum tarafından nasıl izole edildiğini, boşanmayla birlikte erkeğin statü kaybederek ikincil duruma düştüğünü gözler önüne sermektedir.

“...boşanan kadın da, erkek boşanmıyor mu? Sadece kadın acı çekmiyor ki sadece kadının yuvası yıkılmıyor, erkeğin de yuvası yıkılıyor ama bizim toplumda sanki sadece kadının yuvası yıkılıyor zannediyoruz, erkeğe de yazık...”(E4, yaş 38)

Boşanma sürecinde olan erkeklerden bazıları, boşanan kadınlara ilişkin literatürün de desteklediği gibi boşanan erkeklerin toplum tarafından olumsuz bir tutumla karşılanmadığını,

ancak kadınların daha çok damgalanıp dışlandığını, hatta kötü gözle görüldüğünü aktarmışlardır. Bir katılımcı konuya ilişkin görüşünü “...toplumun kadına bakış açısıyla erkeğe bakış açısı farklıdır. Dul bir bayanla dul bir erkeğe farklı görüyorlar, erkek fazla umurlarında değil, kadınlara çok yanlış gözle bakıyorlar, kadın olunca daha basit yaklaşıyorlar...”(E39, yaş 44) şeklinde dile getirmiştir.

“...boşanmak erkekler için kötü bir şey değil ama bayanlar için dul olmak kötü bir şey, bayanlar için dul demek daha farklı bir şey. Erkekler bakımından hiçbir şey olacağını düşünmüyorum. Evine yuvasına bağlı olan, eşine bağlı olan bir kadın huzurlu bir şekilde evliliğini yürütüyordur ama boşanmış kadın herkesin kafasında bir soru işareti bırakıyordur. Bu kadın boşandığı için bir arızası var diye düşünüyor olabilirler...”(E16, yaş 40)

Pek çok toplumda boşanmaların artması, kentleşme ile birlikte daha anonim bir yaşamın benimsenmesi sonucu yaşanan toplumsal değişmelere bağlı olarak bazı katılımcılar ise boşanmış kadın ve erkeğe bakış açılarının eskisi gibi olmadığını aktarmıştır.

“...dışarıdaki insanlar suçlayıcı davranabilirler ama artık eskisi gibi değil. Binadaki insanı bile tanımıyorum, komşuyu bile tanımıyorum o yüzden de insanların toplumun bakış açısı çok da önemli olmuyor. Toplumsal baskı bence kalktı. Eskiden kadın boşanınca anneye babaya bağlıydı ama şimdi çalışıyor üst makamlarda kimseye ihtiyacı olmuyor. Hatta çalışma hayatı kadınla erkeğin ilişkisi ne çok değiştirdi. Maddi özgürlüğü kazandıktan sonra artık süreç çok daha değişti, anne babanın yanına gitmiyor kendine yer tutuyor çocuğu ile beraber yaşıyor, o yüzden de topluma artık bence eskisi gibi görmüyordur...”(E13, yaş 34)

Katılımcılardan birisi (E13) apartman yaşantısı ve kentlerde deneyimlenen ikincil resmi ilişkilere vurgu yaparak toplumun boşanmış kadın ya da erkeğe karşı bakış açısının eskisi gibi olmadığını dile getirmiştir. Günümüzde artan bireyselleşme ve kent ortamındaki yalnızlaşmanın boşanmaya ilişkin dışlanma süreçlerini de yumuşattığına işaret edilmiştir. Arıkan, eğitimin geleneksel anlayışın değişmesinde büyük payı olduğunu belirterek, eğitim düzeyi yüksek olanların boşanmaya ve boşanmış bireylere ilişkin daha olumlu tutumlara sahip olduklarını dile getirmektedir. Ayrıca eğitim düzeyinin yükselmesiyle bireydeki toplumsal bakış açısının değiştiğini, boşanmaları günah, utanılacak bir durum olarak görülmediğini dolayısıyla boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların oluşumunda bilgi eksikliğinin etkisinin de göz ardı edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Arıkan, 1996: 14).

Boşanma, toplum tarafından istenmeyen ve aile evlilik kurumunu tehdit eden bir sorun olarak algılanmaktadır. Toplumda boşanan kadın damgalanıp dışlandığı gibi bu çalışmada erkeklerle gerçekleştirilen saha çalışmasında edinilen veriler benzer dışlanma pratiklerine erkeklerin de maruz kalma olasılığının olduğunu göstermektedir.

3.2.6. Boşanma Sonrası Süreçte Erkeklerin Yeni Hayatlarına Dair Düşünceleri ve Geleceğe İlişkin Planları

Boşanma, bireyler tarafından olumsuz olarak değerlendirilerek boşanan kadın ve erkekler gelecekle ilgili beklentilerinin gerçekleşmeyeceği inancını, mutlu çiftlere imrenme, geleceğe ilişkin kötümser hissetme gibi sorunlar yaşayabilmektedir (Atakan, 1990: 550-552). Ancak Timurturkan (2012: 215) boşanma olgusunun genellikle olumsuz yanlarına odaklanılarak kötü ve çatışmalı devam eden bir evliliğin bitirilerek boşanma süreciyle birlikte yeni bir başlangıcın olabileceği konusunun göz ardı edildiğine dikkat çekmektedir. Nedeni ne olursa olsun boşanmanın gerek çiftler gerekse çocuklar için yıkıcı etkileri yüzünden zor bir deneyim olduğu açık olmakla beraber bireyler için yeni bir yaşam döngüsünün başlangıcı olabileceği de bir gerçektir.

Boşanma sürecinde olan erkekler, boşanma sonrası yeni hayatlarına dair düşünceleri ve geleceğe ilişkin planlarının neler olduğu sorulmuştur. Görüşmeye katılan boşanma sürecindeki erkeklerin, 27'si yeniden evlenip aile kurmak istediğini belirtirken 13 erkek görüşmecinin ise yeniden evlenmeyi düşünmediklerini, eski deneyimlerini bir daha yaşamak istemedikleri öğrenilmiştir.

Boşanma; evlilikten kaynaklanan derin bir doyumsuzluğun göstergesi olmaktan çok, evliliği ödüllendirici ve doyum sağlayıcı ilişki haline getirme kararlılığındaki artışın bir göstergesidir (Yörükoğlu,2000: 104). Bu bağlamda bir katılımcı görüşlerini şu şekilde paylaşmıştır:

“...Geleceğe dair umutluyum, akrabalarımızdan evlenmiş boşanmış kadınlar var Annem diyor ki oğlum beğendik istediğini ben sana alırım diyor. Şimdi evlenmeden önce o kadını çok iyi tanıyacığım en az 1 yıl evlenmeden önce birlikte yaşayacağım duygularım olsun istiyorum severek evlenmek istiyorum, çocuklarıma iyi davranması da önemli...”(E11- yaş 43)

Boşanma sürecindeki erkeklerin büyük çoğunluğunun boşandıktan sonra evlenmek istemeleri umutla geleceğe baktıklarının, hatta boşanma deneyimlerinden dersler çıkararak

daha sonraki evliliklerinde bu hataları tekrarlamaktan nasıl kaçınacakları konusunda fikirler vermektedir.

“...Boşandıktan sonra ileride karşıma birisi çıkarsa da evlenirim, hanımefendi de evlenebilir, ben onu daha önceden de söyledim. Onun da bir hayatı var benden sonra da bir hayatın olacak dedim ona. Erkekler genelde daha kıskanç, boşandıktan sonra eşin evlenmesi istemezler ama bu eşler arasında cinsellik azaldı mı, bitti mi bu kıskançlık azalıyor. Erkekler için temel nokta cinsellik, cinsellik bittiğinde her şeyi bitiyor...”(E6, yaş 33)

Birçok erkek gelecekte, yeni bir evlilik yapmaya karar vermeden önce birbirlerini iyi tanımaları gerektiğini, iyi anlaşmanın, duygunun ve cinselliğin önemli olduğunu, bundan sonra evlenecekleri insanda bu konularda uyum arayacaklarını aktarmıştır.

“...öncelikle eğer hayat kurarsam kesinlikle görücü usulü olmayacak, göreceğim, tanıyacağım, o beni görecektir o beni tanıyacak gönlü ısınacak, Belki bir süre beraber yaşayacağız birbirimizi tanıyalım diyeceğim tanışalım görüşelim birbirimizi imtihan edelim diyeceğim... Eşim evlenirse üzülürüm, yapacak bir şey yok bir hayatı var nasıl doğum gerçekse ölüm de bir gerçek. Biz evlendik şimdi de ayrılık var bu da bir gerçek, dayanacağım oda dayanacak, ben de dayanacağım. Yuvayı dışı kuş yapar diyorlar ya yuvayı erkek yapar, yuvayı erkek de yapar erkek de yıkar...”(E10, yaş 47)

Erkeklerin bir kısmı boşanma sonrası bir müddet yalnız yaşamak istediklerini, kendi mutluluk ve sağlıklarının önemli olduğunu, evlilikten dolayı yorgun olduklarını ve evliliğin üzerlerinde yarattığı baskı nedeniyle bir müddet evlenmeyip hayatı yaşamak istediğini aktarmıştır.

“...artık kendi mutluluğumu ve kendi sağlığımı düşüneceğim, beynim yoruldu şu anda çok mutlu çok huzurlu bir insanım etrafımda çok düzgün insanlar vardı eşimin kıskançlığı yüzünden herkesi kaybettim, ancak yakın bir zamanda evlenmek istemem, biraz hayatı yaşamak istiyorum...”(E34, yaş 35)

Katılımcılar, boşanma gibi zor bir sürece rağmen umutlarını kaybetmediklerini, boşanma kararını kendi mutluluk, huzur ve sağlığı için aldıklarını ifade etmişlerdir. Hayattan umutlu olduklarını ve yeniden evlenmek isteyen görüşmeciler aynı zamanda eski eşleri içinde yeniden evlenip hayat kurabileceklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Katılımcılar, bireyler yeniden evlendiklerinde yeni eşlerinin ilk evlilikten çocuklarını benimseyip kabul etmelerinin gerekliliğine de dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte görüşmeciler yeni eşlerinden sevgi,

saygı, uyum, cinsel ilişkide tatmin istediklerini, yeniden evlendikleri takdirde bir daha eski hataları tekrar etmek istemediklerini, eş seçiminde de buna dikkat edeceklerini ifade etmişlerdir. Kuramsal kısımda tartışıldığı üzere toplumsal değişimin etkileri zamanla bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci planda olduğu değil, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüşmesine neden olmaktadır. Bu temelde kurulan evliliklerde, kadının erkeğe “bağımlılığı” yerine “karşılıklı bağlılık” ilişkisi ön plana çıkmış, evliliğe yüklenen anlamlar değişmiş; evlilikten daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklenilmeye başlanmış, ilişkinin niteliği eşlerin beklentilerini karşılamadığı noktada boşanmalar daha fazla gündeme gelmiştir. Ayrıca çocukların varlığının da tek başına bir evliliği sürdürmek için yeterli olmadığı kabul edilmeye başlanmıştır (Furstenberg’den akt. Aydın ve Baran, 2010:122).

Gelecekte yeniden evlenmeyi planlayanlar olduğu gibi görüşme yapılan erkeklerin bir kısmı ise boşanma sürecinden sonra yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmiş, bir daha benzer deneyimler yaşamaktan korktuklarını aktarmışlardır. Bir daha evlenmeyi düşünmeyen erkekler, bunun nedenlerini, evlilik deneyimlerinin kötü ve çatışmalı geçmesi, karşılıklı sevgi, saygı ve güven duygularının olmaması, sık sık tartışmaların ve çatışmaların kendilerini yıpratması ve aynı deneyimleri tekrar yaşama korkusu olarak dile getirmişlerdir.

“...şöyle bir hayat planlıyorum; çocuklarım için yaşayacağım, evlilik düşünmüyorum çünkü çok fazla tiksindim, sürekli kavga dövüş beni tiksindirdi. Bir korku var sürekli aynı şeyi yaşar mıyım korkusu var, yani erkeklerde yeni bir yaşantı kurarken geçmiş yaşantıları çok önemli oluyor gelen gidene aratır mı diye korku oluyor...” (E25, yaş 42)

Tekrar evlenme düşüncesi olmayan katılımcılardan bazıları geleneksel değerler çerçevesinde evli erkeklerin cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde muaf sayıldıkları avantajlar olarak sunulan ev işleri, temizlik gibi konuların kendilerini zorlanmadıklarını, evlenmeden de hayatlarını sürdürebileceklerini belirtmişlerdir.

“... boşandıktan sonra zorlanmam, ben belki kadınlardan çok daha güzel yemek yaparım, temizliği de yapıyorum, üniversite yıllarımdan beri yemeğimi yaparım temizliğimi de yaparım. Evlenmeyi düşünmüyorum, çok muazzam bir şey olması gerekiyor. O da isterse evlenebilir, neticede artık yollarımız ayrıldı. Biz evliken de birbirimizi çok karışmazdık...”(E29, yaş 30)

Boşanma sürecinde olan erkeklerin dördü eşinden boşanmak istemediğini, duygusal bağlarının devam ettiğini, bu nedenle boşanma gerçekleşse dahi yeniden eski eşiyle birlikte olmak için çabalayacağını, bu nedenle bir başka kadını hayatına almayacağını aktarmıştır. Bu görüşmeciler boşanma sürecinin devam ettiğini bu nedenle boşanmanın gerçekleşmemesi için çabaladıklarını, gelecekle ilgili farklı bir plan yapmadıklarını aktarmışlardır.

“...eğer eşimi ikna edemezsem boşanmaya karar verirsem, boşansa da yine de onun peşinden gideceğim onu bir şekilde ikna edeceğim. Bir başkası olmayacak hayatımda, onun da hayatında bir başkası olamaz çocuğumuz var. Kendi başına nasıl ayakların üstünde duracak, şu anda başka bir adamla yeni bir hayat kurması düşüncesi bana çok ters geliyor. Belki de kadına şiddet, kadın cinayetleri belki de böyle bir duygu böyle bir kıskançlık neticesinde oluyordur. Ben onlar gibi biri değilim ama bünyem yine de belki de bunu kaldıramayacaktır. Eşim bana git evlen dese bile ben yapmam, erkek duygusal bağı varsa kadını bırakmıyor biriyle birlikte olmasını hazmedemiyor...” (E18, yaş 33)

Görüşülen erkeklerden boşansalar dahi eski eşlerini bırakmayacağını aktaran az da olsa erkek bulunmaktadır. Bu erkekler eşlerine karşı duydukları sevginin bitmediğini, bu nedenle boşanma gerçekleşse dahi kendileri evlenmeyecekleri gibi eski eşlerinin evlenmelerini de kabul edemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Eski eşlerine duydukları sevgi ve kıskançlığın devam edeceğini vurgulamışlardır.

“... ben severek evlendim, sevdiğim için de onu çok benimsedim, mesela boşanırsam ileriki zamanlarda yine eşimin özelliklerine göre birini ararım. Benim hala eşimle duygusal bağım sürüyor ve ileride evlenmeyi düşünmüyorum, eşimin boşandıktan sonra evlenme düşüncesini hiç aklıma getirmedi. Hani bazen televizyonlarda görüyorsunuz ya damat ailesini, eşini öldürmüş diye, bazen o noktaya gelmemek imkânsız oluyor insanın yaşadığı şeylerle. Ben o cinayet işleyen adamı şimdi anlıyorum yani zaten hep geri durdum başka bir insan olsa çok farklı şeyler olurdu ama ailem kardeşimi kaybetti, bir de benimle ilgili bir üzüntü duymasın diye hep geri durdum. Benim de o televizyonda gördüğüm cinayetler gibi zaman zaman düşüncelerim oldu ama ben hep geri durduran bir şeyler oldu. Neden silah alsın tarasın gibi bir düşünce oluyor, neden erkek bunu düşünüyor? Çünkü karısını başka bir adamla düşünemez, hayal bile edemez, çocuğu başka birine baba diyemez, Ben de kendimi evlenmiş düşünmedim, çocuğumu başka bir kadına anne demesini düşünmedim. Çünkü eşimi seviyorum ve ondan vazgeçmeyi düşünmüyorum...”(E5, yaş 34)

Boşanma ve sonrasında yeniden evlenme konusu toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde Timurturkan (2012: 217) erkeklerin kadınlara göre daha çok yeniden evlendiğini, boşanan erkek çocuk sahibi değilse ikinci evliliğinde hiç evlenmemiş bir kadını tercih edebildiğine dikkat çekerek hayat koşulları, işsizlik, yaş, eğitim, yoksulluk gibi

faktörlerin yeniden evlenme kararını etkilediği gibi yeniden evlenmeye ilişkin toplumun değer ve normlarının da belirleyici olduğunu aktarmaktadır. Araştırmanın saha kısmında boşanma sürecinde olan erkeklerle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgularda, erkeklerin boşanma sonrası hayatlarını planlayabilmelerinin evlilik sürecinde yaşanan çatışmalar, evlilik doyumu, eşi ile arasındaki duygusal bağın devam edip etmediği, çocuğun varlığı, kendi bireysel doyumu, huzuru ve sağlığını düşünme gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Cinsiyet kavramı erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılıklara gönderme yaparken toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen, nesilden nesile aktarılan ve zamanla kimi yönleri değişen kadınlık ve erkekliği anlatmak için kullanılır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerini anlamaya, eşitsizlikleri sorgulamaya yarayan bir kavram olarak hem kadın çalışmaları hem de erkeklik çalışmaları açısından önemlidir. Bu çalışmada bir erkeklik deneyimi olarak boşanma konusu ele alınmaktadır.

Erkekler ve erkeklikler üzerine yapılan incelemeler, bir yandan erkeklik deneyimlerini ayrıntılı bir biçimde incelerken, diğer yandan da erkekliği tek ve evrensel olarak değerlendirmeyi bir yana bırakarak, farklı erkek olma hallerini vurgulayan “erkeklikler” olarak ele alınmaktadır. Bu yöntem erkekler arasındaki farklılıkları ortaya koyarak, feminist kuramı, erkekler ve erkeklikleri de kapsayacak şekilde zenginleştirmiş, bununla birlikte erkekleri salt kadınları ezen ve ataerkil iktidardan aynı derecede pay alan bir toplumsal kategori olarak değerlendirilmesinin önüne geçmeyi sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet ideolojisine göre erkek fiziksel olarak güçlü, akıl ve rasyonalite çerçevesinde hareket eden, kamusal alanda aileyi temsil eden ve para kazanan, ailede güç ve otorite sahibi olarak resmedilir.

Sanayileşme, modernleşme, kentleşme, küreselleşme ve bireyselleşme gibi olgular kadınlık ve erkeklikle ilgili değer ve normları değiştirip dönüştürdüğü gibi toplumda evlilik kurumuna bakışı ve boşanmaya ilişkin toplumsal değer ve normları da etkilemiştir. Akademik alanda kadın ve çocukların boşanma deneyimlerine ilişkin çok sayıda çalışma olmasına karşın bir erkek deneyimi olarak boşanmaya ilişkin sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu yüksek lisans tezinde Antalya Aile Mahkemesinde boşanma sürecinde olan 40 erkek ile derinlemesine görüşme yapılarak toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin boşanma deneyimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Boşanma; ayrılık, değişim, belirsizlik, düzenin yitirilmesi gibi sonuçları itibari ile umutsuzluk, acı, üzüntü, yalnızlık gibi duygulara yol açan, bir başka şekilde de yeniden hayata başlama, umut, rahatlama, huzur gibi pozitif öğeleri de içinde barındıran bir süreçtir. Çalışmada, gündelik hayat pratikleri içerisinde erkeklerin boşanma sürecinden sosyal,

psikolojik ve hukuki olarak nasıl etkilendikleri ve geleceğe ilişkin umut ve beklentileri toplumsal cinsiyet çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırma verilerinin içerik çözümlenmelerinden elde edilen verilerin sonuçlarına geçmeden önce araştırmaya katılan erkeklerin sosyo-demografik özelliklerini incelemek yararlı olacaktır. Araştırmaya katılan erkeklerin en gencinin 27 yaşında olduğu katılımcıların yaklaşık yarısı (14 erkek) 30-35 yaş aralığında olup onları 36-40 yaş aralığında (10 erkek) olan erkekler takip etmiştir. Görüşme yapılan erkeklerin yaklaşık dörtte biri Antalyalı olup büyük çoğunluğu Antalya'dan küçük kentlerden gelmişlerdir. Görüşmeye katılan erkeklerin düşük eğitim seviyesine sahip oldukları görülmekle beraber (10 erkek ilkokul, 8 erkek ortaokul, 12 erkek lise mezunu) 10 erkek üniversite mezunudur. Aile içi ekonomik sorunların boşanmaya neden olabileceğinden hareketle görüşmecilerin aylık kazancı da araştırılmıştır. Katılımcıların kabaca yarısının geliri ortalama olarak asgari ücret ile 3 bin TL arasında yer alırken (18 erkek), aylık kazancı 3 bin TL ile 5 bin TL arasında olan erkeklerin sayısının da 16 olduğu, yalnızca 4 görüşmecinin aylık kazancının 5-10 bin TL aralığında olduğu anlaşılmıştır. Veriler çerçevesinde ve yapılan boşanma dosyası incelemelerinde ise yüksek gelirli erkeklerin daha çok anlaşmalı boşanma yolunu tercih ettiği iddia edilebilir.

Görüşmeye katılan boşanma sürecinde olan erkeklerin yalnızca biri 4 çocuğunun bulunduğunu söylemiş, geriye kalan 18 görüşmecinin 2 çocuğu, 21 görüşmecinin ise 1 çocuğu bulunduğu bilgisi edinilmiştir. Bu veriler bize evliliklerde çocuk sayısının azaldığını işaret edebildiği gibi iyi gitmeyen evliliklerde çocuk yaparak evliliği kurtarma anlayışının da değişmeye başladığının habercisi olabilir. Katılımcılardan 6 erkeğin çocukların bakım sorumluluğunu aldığı, geriye kalan 34 erkek görüşmecinin çocuklarının ise anne ile birlikte yaşadığı öğrenilmiştir. Burada dikkati çeken nokta çocukların bakım sorumluluğunu alan erkeklerin evlilik birliği içinde aldatılmış olmaları nedeniyle boşanan erkeklerden oluşmasıdır. Bu görüşmelerden yola çıkarak aldatılan erkeğin çocukların velayet hakkını kadına vermeyerek bir nevi eşini cezalandırdığı sonucuna ulaşılabilir.

Boşanma sürecinde olan erkeklerin, yarısından fazlası (23 erkek) görücü usulü tanıştırdıklarını, bir süre tanışma aşamasından sonra evlenmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Görücü usulü tanıştırmalarda özgür irade ile karar verme söz konusu olsa dahi, sürecin aile tarafından destekleniyor olması, tarafların evlenme kararı vermelerinde etkili olmakta, evlenme sürecinde, söz konusu bireyler ailenin kararlarının dışına çıkmakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Evlilik kararını almada ilk görüşte beğenme, duygusal yakınlık ve aşkın önemli olduğu ve modernleşmeyle birlikte flört ederek evlenmelerin

çoğaldığı da (15 erkek) gözlemlenmiştir. Boşanma sürecinde olan erkeklerle yapılan görüşmelerde; günümüzde görücü usulü evliliklerin, diğer evlenme kararı alma biçimlerinden çok daha fazla olduğu gözlemlense de, geleneksel görücü usulünün değişime uğradığı verilerine ulaşılmıştır. Şöyle ki; tarafların bir görücü tarafından tanıştırdıktan sonra flört etmeye başladıkları ve bir müddet görüşülüp birbirini tanıdıktan sonra evlilik aşamasına geçildiği anlaşılmıştır. Bu karar alma süreci, modern anlayış ile toplumsal gelenek ve göreneklerin entegre olduğu yeni bir modele dönüşmüştür. Diğer yandan geleneksel olarak, birbirini tanımadan görücüler aracılığıyla yapılan evliliklerin ise tamamen ortadan kalktığı söylenemez. Evlilik kararlarını kendi özgür iradelerine göre alan ve evlenmeden önce bir süre flört etmiş erkeklerin ise daha çok eğitim düzeyi yüksek ya da yüksek gelire sahip olan erkekler olduğu verilerine ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda evlilik kararı alma süreçlerinin TÜİK'in 2016 yılında yaptığı Aile Yapısı Araştırma verileriyle benzerlik göstermektedir.

Erkeklerin evlilikten beklentilerinin sorulduğu bu çalışmada, geleneksel ataerkil rollerin evlilik ilişkilerine de yansıdığı görülmüş, bunun yanında geleneksel yapının dışında eşten daha çok duygusal doyum beklendiği belirlenmiştir. Bu beklentiler, geleneksel evliliklerde kadının rolü ailenin beslenmesini sağlamak, duygusal ihtiyaçları karşılamak ve çocuk yetiştirmek iken; erkeğin rolü para kazanma ve evi geçindirmedi (Geçtan, 1982). Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde kadınların aile içerisinde yerine getirmesi gereken rol ve sorumluluklarla elde edilen verilerin örtüştüğü gözlenmiştir. Boşanma aşamasındaki erkekler, çoğunlukla eşlerinin yemek yapmak, evi temizlemek, kendilerinin istek ve arzularını yerine getirmek, güler yüzlü olmak vb “kadınsı” vasıflara sahip olmadıklarını vurgulayarak bir eş olarak beklentilerini karşılamadıklarına vurgu yapmışlardır. Sonuç olarak araştırma verilerinden, neredeyse erkeklerin tamamının evlilikten beklentilerinin; sevgi ve ilgi görme isteğinin yanında aile içinde kadına ve erkeğe biçilmiş toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranma olduğu anlaşılmıştır. Görüşülen erkeklerin evlilikten beklentilerinin, mutlu bir yuva, huzur, güler yüz, sohbet ve sevgiyle hizmet etmesi, sekste istekli olması, kendisine değer vermesi gibi duygusal bağlar geliştirmesinin yanı sıra geleneksel değerler bağlamında ahlaki değerlere önem vermesi ve namuslu olması da vurgulanmıştır.

Araştırma örneklemini oluşturan boşanma sürecindeki erkeklerin evli kalma süreleri incelendiğinde 1 erkek katılımcının üç yıl evlilikten sonra boşanma süreci yaşadığı, beş yıl evli kalan 7 erkeğin bulunduğu, 6-10 yıl evli kalma süresi aralığında örneklemin yarısından fazlası olduğu (21 erkek katılımcı), 11-20 yıl evli kalma süresi aralığında erkek katılımcının

sayısının 6 olduğu, 4 erkek katılımcının da 21-26 yıllık evliliklerini bittiği, 1 erkek katılımcının 28 yıllık evliliğinden sonra boşanma sürecine geldiği belirlenmiştir. Bu veriler incelendiğinde, araştırma kapsamında ortaya konulan bulguların TÜİK verileriyle benzer olduğu görülmüştür.

Boşanma sürecindeki erkekler boşanma nedenlerini; kadınlık vazifeleri olarak görülen sorumlulukların yerine getirilmemesi, evlilikte duygusal ve cinsel doyumun olmaması, soy ailelerin evliliklerine müdahale etmesi, karakter uyumsuzlukları, hayattan beklentilerin ortak olmaması, aldatma, aldatılma, bireysel ihtiyaçların karışmaması gibi kimi problemler nedeniyle boşanma sürecine girildiğini ifade etmişlerdir. Özellikle genç ve orta yaş erkekler, kadının değişen rollerine de atıfta bulunarak, kadının giderek otoriter ve baskıcı bir tutum sergilediğini, her şeyin tersine döndüğünü söyleyerek, kadının erkeğin, erkeğin de kadının yerini almaya başladığını, özellikle çocuk olduktan sonra kadının daha güçlü hissettiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte günümüz erkeklerinin değiştiğini, çocuğun bakımı, ev işleri ve maddi sorumlulukların bir arada yapıyor olmasının erkeğe ciddi yük getirdiğini, egemen geleneksel erkek anlayış ile modern erkek anlayışının çatışma içinde olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar kadın erkek eşitliğine inandıklarını ve bir erkeklik krizi yaşamadıklarını ifade etseler de, kendilerini boşanma sürecine götüren şeyin; hem maddi sorumluluklar, hem ev içi sorumlulukların çok fazla gelmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Burada gözlemlenen geleneksel erkeğe biçilen roller ile kadının çalışma yaşamına girmesiyle ev içi işler ve çocuk bakımına erkeğin de katılmak durumunda kalması halinde çatışmanın yaşandığıdır. "Toplumsal cinsiyet rolleri açısından aileye bakıldığında, geleneksel cinsiyet rollerine göre davranan erkekler, ev işleri, yemek yapma ve çocuk bakımı gibi rollerin sorumluluğunun kadına ait olduğunu düşündüğü için bu rolleri üstlenmeyi reddedebilmektedirler" (Gök ve İl, 2017:525). Bu verilerin yanı sıra evlilikte eşlerin yalnız kalma ya da bireysel olarak vakit geçirme ihtiyacının olduğu, evlilik bağının bir bağımlılık haline gelmemesi gerektiği de vurgulanmıştır. Evliliklerde yaşanan sorunlardan bir diğeri ise, çiftlerin soy ailelerinin evliliklerine karışma ve çiftle birlikte fazlaca zaman geçirme isteği olarak belirtilmiştir. Bazı erkekler evin tek hakimi, tek otoritesi olmayı istediklerini, ancak eşinin ailesinin evliliğine ve ev içi konularda verilecek kararlarda söz sahibi olmasının sorun yarattığını belirtmişlerdir. Bu veriler Connell'in belirttiği hegemonik bağlamda tanımlanan erkeğin kadınlar üzerindeki egemenliğinin nasıl yaşandığını görünür kılmaktadır. (2005:77). Bununla birlikte erkek eşinin ailesinin evliliğine müdahale etmemesini isterken, diğer yandan da karısının kendi ailesiyle iyi ilişkiler içinde olmasını özel günlerde eşi ile birlikte onları

ziyaret etmeyi ve görüşmeyi istediğini ifade etmiştir.

Araştırmada boşanma nedenlerinden birisi de aldatmadır. Erkeklerden bazıları, boşanmalarda belirleyici olan faktörün sadakatsizlik olduğunu belirterek, eşinin sadık, dürüst, namuslu olması gerektiğini vurgulamışlardır. Sonuç olarak, aile içi değişen kadın-erkek rollerine bağlı olarak kimi evlilikler boşanmayla sonuçlanmaktadır. Özellikle kentleşme ve toplumsal değişimlerin hayatın her alanında yaşanması, evlilik süreçlerini de etkilemektedir. Ataerkil toplumlarda ev içi sorumlulukların paylaşımı ve çocuk bakımına erkeklerin katılımı konusunda bir direnç olmakla beraber yavaş da olsa değişme eğilimi gözlenmektedir. Söz konusu direncin aile içi çatışmalara ve ciddi bir erkeklik krizine neden olduğu da araştırmada gözlenmiştir. Boşanma sürecini kimin başlattığı da aile ve evlilik kurumu içerisinde güç ve iktidar ilişkilerini anlamak açısından önemlidir. Bu çalışmada bazı erkekler kendileri karar alıp dava açtıklarını belirtirken bazılarıysa boşanma davası açma fikrinin eşlerinin kararı olduğunu vurgulamışlardır. Birkaç katılımcı ise boşanma sürecinin eşlerinin ailelerin tetiklemesi yüzünden başladığını iddia etmiştir. Görüşülen erkeklerden bazıları evliliklerini bitirme kararını hemen alamadıklarını, hatta birden fazla kez fiili ayrılıklar yaşansa dahi yeniden bir araya gelerek sürdürdüklerini, kimi zaman çocuklarını düşündükleri kimi zaman da aile büyükleri ve sosyal çevrenin etkisiyle devam etmeye çalıştıklarını, ancak çözüm bulamadıklarını, neticede boşanma kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Boşanma sürecindeki erkeklerden bir kısmı boşanmanın bir süreç olduğunu, ancak artık katlanamayacak duruma geldiklerinde dava açtıklarını, hayatın anlamını sorguladıklarını, sağlık ve mutlulukları için boşanma kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Daha önceleri çoğunlukla duygusal bağlardan yoksun olan, soyun devamının önemli olduğu, ekonomik bir nedene dayanan ve kişisel tercihlerle başlamayan evlilik, giderek empatinin olduğu, cinsel doyumun beklendiği ve karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik halini aldığı bulgulardan anlaşılmıştır. Evlilikte sevgi ve cinsellik bakımından doyumun kalmadığı durumlarda boşanma kararı çocuklar ve evliliğin sürdürülmesi yönündeki toplumsal baskılara rağmen alınabilmektedir. Bu veriler Yörükoğlu'nun da belirttiği gibi boşanmanın evliliğin ödüllendirici ve doyum sağlayıcı ilişki haline getirme kararlığından dolayı her geçen gün arttığı görüşünü desteklemektedir (2000:104).

Evliliğin sona ermesi, hem kadınları hem de erkekleri birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Boşanmayla birlikte yeni bir hayata başlayan kadınlar, geçmişten bu yana süregelen "boşanmış kadın kimliği"nin yüklediği olumsuzluklarla mücadele ederek yaşamlarını sürdürmektedirler. Bunun yanında kadınlar emeklerinin karşılıksız kalması ve

beklentilerinin karşılanmamasının yarattığı hayal kırıklığı, geleceklerine dair belirsizlik ve yalnızlık duygularını yaşamaktadırlar (Uğur, 2014). Boşanma olgusunun diğer aktörü olan erkekler bu süreçten nasıl etkilenmektedir? Çalışmada boşanma sürecinde olan erkeklerin psiko-sosyal durumunun kadınların deneyimlerine çok benzer olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Boşanma sürecinde olan erkeklerin büyük çoğunluğunun boşanıyor olmaktan büyük üzüntü duyduklarını, yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk, yeni hayata adaptasyonda zorlanma, toplumdaki izole olma, yemek ve uyku düzenlerinin bozulması, güven kaybı gibi kimi ruhsal sorunlar yaşadıkları öğrenilirken, küçük bir grubun boşanıyor olmaktan dolayı mutlu oldukları anlaşılmıştır. Boşanma süreci kadınlar gibi, erkekler içinde yıpratıcı olmakla beraber erkeklerin kadınlar gibi boşanma sürecinde yaşadıkları duygusal sorunları erkeklik değerleri çerçevesinde zayıflık olarak değerlendirilmemek adına dışarı vurmamaları ve sosyal çevreleriyle paylaşmadıkları gözlenmiştir. Erkekler hiçbir şey yaşamıyor gibi gözükmeye çalıştıklarını, sorunlarını çevresindekilere aktarmadıklarını, ancak kadınların böyle yapmadıklarını, bir araya gelip birbirine anlatıp içlerini boşalttıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte boşanma sürecindeki erkekler; belli bir yaşam alışkanlıklarının boşanmayla birlikte değişiyor olması ve duygusal olarak çocuklarının evden ayrılmasından derin üzüntü duyduklarını ve kendilerini yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Erkek boşanma sonrası toplumsal statüsünde kayıplar ve farklılıklar yaşamakta, nafaka ödeme ve yeni bir hayata başlama konusunda ekonomik sorunlar, velayet sorunu ve çocuklarıyla kurduğu ilişki sorunları nedeniyle ailedeki ayrıcalıklı konumu değişmektedir (Cattlet ve McKenry, 2004).

Boşanma sürecinde erkeklerin de yaşadığı diğer bir zorluk ekonomik kaynaklı sorunlardır. Ekonomik sorunların temel nedeni nafaka ve tazminat gibi yasal zorunluluklardır. Erkeklerden tamamı çocuklarına nafaka ödemeyi ve ihtiyaçlarını karşılamayı kabul ettiklerini, (erkeklerin 32'si) ancak eski eşi ödenen nafakanın, kadın evlenene kadar sürmesinin yanlış olduğunu dile getirmişlerdir. Sekiz katılımcı hem eski eşine hem de çocuklarına bir ömür boyu nafaka vermek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Elde edilen veriler sonucunda, boşanmanın kadın ve erkek için ekonomik sorunlara yol açabildiği, bu sorunların daha çok dar gelirli aileler ve çalışmayan kadınlarda görüldüğü, kadının boşanma sonrası yaşamını sürdürmesi için yasal olarak zorunlu nafaka bağlandığı, bu nafakayı ödeyen erkekler tarafından bu yasal düzenlemenin eleştirildiği, erkeğin boşanma süreci ve sonrası ödediği nafakanın kadının evlenmesi halinde kesilmesi şartının kaldırılarak, nafaka ödeme süresinin 3 ile 5 yıl gibi bir süreye bağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu sorunu dile getiren erkekler nafaka ödeyen erkeğin, hem kendi ihtiyaçlarını, hem eski eşin ihtiyaçlarını karşılamakta

zorlandığını belirterek, boşanma sonrası yeniden evlenme söz konusu olduğunda çok daha ciddi ekonomik sorunların yaşanabileceğine dikkat çekmiştir.

Boşanma sürecinde, çiftin ortak çocuğunun bulunması halinde, taraflar arasında velayet ve kişisel ilişkinin sorun olduğu, velayetin genellikle anneye verildiği bilinmektedir. Araştırmanın kuramsal kısmında vurgulandığı gibi geleneksel cinsiyete dayalı roller ve beklentiler bağlamında çocuk bakımından kadınlar sorumlu tutulduğu için genellikle bu çerçevede velayet kadınlara verilmektedir. Ancak son yıllarda az sayıda da olsa mahkemelerin velayeti babalara verdiği de görülmektedir. Bu çalışmada velayeti annesinde olan çocuklarıyla görüşmek bazı erkek katılımcılar için sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle söz konusu babalar erkeklerinde çocuklarına bakabileceğini belirterek çocukların velayetine talip olduklarını dile getirmektedirler. Velayeti annelerinde çocuğa sahip erkeklerin bazıları, mahkemenin çocuklarıyla geçirebilecek çok kısıtlı bir zaman dilimi tanımladığını ve bu zaman diliminin de kendilerine ve çocuklarına yetmediğine işaret ederek ortak velayet hakkının çözüm olabileceğini vurgulamaktadırlar.

Boşanma, hukukun konusu olmakla birlikte, yasal düzenlemelerin toplum tarafından nasıl değerlendirildiği de önem taşır. Evliliğin bozulması ve karı-koca arasında çatışmaların artması nedeniyle gerçekleşen boşanma süreçlerinde 6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununa ilişkin erkeklerin görüşleri dikkat çekicidir. Boşanma sürecinde olan erkeklerin neredeyse tamamına yakını söz konusu kanunu eleştirerek yasaların erkek açısından sağlıklı işlemediğini düşündüklerini ifade etmiştir. Küçük bir azınlık yasalarla ilgili bir eleştiri getirmemiştir. Kanunları eleştiren erkekler; yasaların kadının yanında olduğunu, erkeğin yasalar karşısında ikincil duruma düştüğünü, yasalardan bazılarının erkeği yok saydığını düşündüklerini aktarmışlardır.

Erkeklerle yapılan görüşmelerde boşanma süreci ve sonrasında boşanan erkeğin toplumsal statüsüne ilişkin değerlendirmeler de yapılmıştır. Katılımcılar boşanan erkek olmanın toplum tarafından olumsuz karşılandığını, erkeğin boşanmayla birlikte birçok dezavantajları deneyimlediğini belirtirken, katılımcıların kabaca dörtte biri boşanmanın erkekler için bir dezavantaj oluşturmadığı daha çok boşanan kadınları bu sorunları yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca eskiye nazaran boşanmanın da daha az damgalayıcı bir süreç olduğuna da dikkat çekilmiştir.

Katılımcılar boşanma sürecinden sosyal ilişkilerinin etkilendiğini dile getirerek evlilerin katıldığı sosyal ortamlardan dışlandıklarını, suçlandıklarını, arkadaşlık ve sosyal ilişkilerinin değiştiğini, evli arkadaşlarına gidemediklerini, vakit geçiremediklerini, evli

erkeklerin eşlerinin de kendileriyle görüşmelerine izin vermediğini belirtmişlerdir. Hatta düğün ve cenaze gibi sosyal dayanışma ve bütünleşme göstergesi olarak görülen törenlere dahi katılmadıklarını, katılsalar da ailelerinin içinde olmadıklarını, kendilerine ayrılmış izole bir yerden törene katıldıklarını vurgulamışlardır. Hatta birkaç katılımcı boşandıktan sonra oturdukları evden dahi çıkartılabileceklerini mekânsal dışlanmaya maruz kalabileceklerini de belirtmiştir. Bu araştırma bulguları, toplumun yalnızca boşanmış kadına değil erkeğe yönelik de birçok önyargının olduğunu göstermektedir. Ayrıca erkeklerin de boşanma ile birlikte toplum tarafından nasıl izole edildiğini, boşanmayla birlikte erkeğin statü kaybederek ikincil duruma düştüğünü gözler önüne sermektedir

Çalışmada bazı katılımcılar evliliği devam ettiremeyip boşanmanın bir başarısızlık olarak değerlendirerek bu başarısızlığın faturasının erkeklere çıkarılıp onların suçlandığını vurgularken bazıları evlenme gibi boşanmanın da normal ve doğal olduğunu paylaşmıştır. Ancak boşanma sonrası kadınlarda olduğu gibi erkeklerde de damgalayıcı bir sürecin işlediği anlaşılmıştır. Fakat bu süreçlere rağmen zaman içerisinde liberalleşme, küreselleşme gibi etkenlerin etkisiyle toplumların boşanmaya ilişkin değer ve normlarının da değişerek geçmişe nazaran boşanmanın görece daha kabul edilebilir bir olgu olarak deneyimlendiği de katılımcılar tarafından ileri sürülmüştür.

Araştırmada son olarak boşanma sürecinde olan erkeklerin geleceğe ilişkin planları araştırılmıştır. Erkeklerin önemli bir çoğunluğu evlilik ve boşanmaya ilişkin olumsuz deneyimlere sahip olmalarına karşın gelecekte umutlu görünmekte olup boşanma sonrası yeniden evlenmeyi planlamaktadırlar. Bu veri toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlık ve erkeklik bağlamında değerlendirildiğinde Catlett ve McKenry'in (2004) işaret ettiği gibi erkekler kadınların aksine, evlilikten çeşitli kurumsal ve sosyal faydalar sağladıkları için yeniden evlenerek evlilik kurumunun faydalarından yeniden yararlanmak istemektedirler. Ancak yeniden evlenirken çocuğa sahip olanların yeni evlilikte çocuğun mutluluğunun hesaba katılmasının gerekliliğine değinilmiştir. Görece az sayıda erkek boşanma sürecinden sonra yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmiş, bir daha benzer deneyimler yaşamaktan korktuklarını aktararak evlendiklerinde eşlerinin yerine getirecekleri yemek ve temizlik yapmak gibi işlerin üstesinden gelebileceklerine vurgu yapmışlardır.

Boşanma sürecindeki erkeklerin az da olsa bir kısmı, mahkeme tarafından boşansalar dahi, eski eşlerini bırakmayacağını, eşlerini yeniden kazanmak için çabalayacaklarını aktarmıştır. Bu erkekler Beck ve Beck-Gernsheim'in (2012) Aşkın Normal Kaosu adlı eserlerinde iddia ettikleri gibi aşk ve sevgi temelli evlilik yapmışlar ve aşk ve sevgileri devam

ettiği müddetçe de evliliklerini sürdürme niyetinde olduklarında ısrarcı olmaktadır. Ancak bu sevgi ve aşkın karşılıklı olup olmadığı belirsiz görünmektedir. Erkeklerin boşanma sonrası hayat planları evlilik sürecinde yaşanan çatışmalar, evlilik doyumu, eşi ile aralarındaki duygusal bağın devam edip etmemesi, çocuğun varlığı, evlilik içi huzur gibi bir çok faktöre bağlı olarak şekillenmektedir.

Sonuç olarak günümüzde aile ve evlilik kurumunun değişen yapısı ve işlevleri bireylerin evlilik ve boşanmaya yükledikleri anlamı da değiştirmiş evlenme oranları düşerken boşanma oranlarında önemli artışlar gözlenmiştir. Toplumun devamlılığı açısından temel bir kurum olan aile ve evlilik kurumuna tehdit oluşturan boşanma olgusunun bilimsel olarak araştırılması önem taşımaktadır. Boşanma süreci, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlar ve erkekler tarafından farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Akademik araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak çalışmaların kadınların ve çocukların boşanma süreçlerine odaklandıkları gözlenmektedir. Bu çalışmada, sosyal olarak inşa edilen erkeklik ve erkeklığe ilişkin değer ve normlar çerçevesinde erkeklerin boşanma deneyimleri nitel bir çalışma ile araştırılmış ve toplumsal cinsiyet bağlamında, erkeklerin boşanma sürecine dair yaşam deneyimlerinin psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuksal yönleriyle ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, erkeklerin boşanma sürecinde bir çok yönden olumsuz etkilendiği verilerine ulaşılmıştır. Erkeklerin de toplumsal ve psiko-sosyal sorunlar yaşadığı, yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk, yeni bir hayata adaptasyonda zorlanma gibi sorunların yanında çocuklarıyla kurulan ilişkinin kısıtlı olması nedeniyle yeterli ebeveynlik doyumuna ulaşamadıkları, yasalar karşısında ikincil durumda kaldıklarını düşündükleri ve bu nedenle yasaların daha eşitlikçi hale getirilmesini talep ettikleri, nafaka ödeme ve yeni bir hayat kurma konusunda ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Erkeklik ve özellikle erkek kimliği, "kadın sorunlarının " anlaşılması açısından toplumsal cinsiyet araştırmalarına katkı sunma potansiyeline sahiptir. Bu çalışma sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiş olup boşanma ve erkeklik konusuna bir pencere açma çabasını içermektedir. Konuya ilişkin kapsamlı çalışmaların yapılması toplumsal cinsiyet ve erkeklik çalışmalarına katkı sunabileceği gibi aile sosyolojisi çalışmalarını da destekleyecektir. Araştırmanın yapılması aşamasında erkeklik çalışmaları açısından özellikle erkeğin değişen rollerinin nitel olarak psiko-sosyal yönden incelenmesi gerektiği, erkeklerin boşandıktan sonra yaşam deneyimlerinin neler olduğunun başka bir nitel araştırma konusu olabileceği, boşanma süreciyle başlayan velayet, nafaka ve hukuksal prosedürlere dair

yaşanan sorunların başka bir nitel araştırma konusu olabileceği, toplumsal cinsiyet ideolojisi bağlamında boşanma sürecinde erkeğin ve kadının yaşam deneyimlerinin ne şekilde olduğunun karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinin başka bir nitel bir araştırma konusu olabileceği önerilerinde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2005). *Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile, Kurumlara Sosyolojik Bakış*. Editör, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- Adak, N. (2012). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Akca, B. E., Ergül, S. (2014). *Televizyon Dizilerinde Erkeklik Temsili: Kuzey Güney dizisinde Hegemonik Erkeklik Ve Farklı Erkekliklerin Mücadelesi*. Global Media Journal: TR Edition4(8), sayfa: 13-39, İstanbul.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Arıkan, Ç. (1992). *Yoksullukta ve Evlilikte Geçimsizlik Ve Boşanma*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara.
- Aslan, A.K. (2001). "Eğitimin Toplumsal Temelleri" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (5): 16-30
- Atakan S. A. (1990). *Boşanma Sürecinde Yaşanan Evreler*. Aile Yazıları- 4, Beylü Dikeçlil, Ahmet Çiğdem (Der.), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara: 550-552.
- Atay, T.(2004). "Erkeklik En Çok Erkeği Ezer!." *Toplum ve Bilim Dergisi*, Birikim Yayınları, (101), İstanbul.
- Aydın, O., BARAN, G. (2010). "Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme Ve Boşanma". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2): 117-124, Ankara.
- Battal, A.(2008). *Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları Nihai Rapor*. Yayınevi: Başbakanlık, Ankara.
- Beasley, C. (2008). *Rethinking Hegemonic Masculinity in a Globalizing World. Men and Masculinities*. 11(1), 86–103.
- Beck, U., Beck-Gersheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. (Çev.Nafer Ermiş), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bidwell, L. D. M., Mey, B. J. V, (2000). *Sociology of the Family: Investigating Family*. Issues, Boston
- Bozok, M. (2009). "Feminizmin Erkekler Cepesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler". *Cogito*, 58: 269-284, İstanbul.

- Carrigan, T., Connell, B., Lee, J. (2002). *Toward a New Sociology of Masculinity*. Adams, R. ve Savran, D. (eds) *The Masculinity Studies Reader* içinde, Oxford: Blackwell.
- Catlett, B.S., McKenry, P.C. (2004). *Class-Based Masculinities: Divorce, Fatherhood, and the Hegemonic Ideal*. *Fathering*; Harriman, cilt:2, sayı:2, s.165, United States, Harriman Collange, C. (1997). *Boşanma Salgını*. (Çev. S. AKTEN), Doruk Yayınları, Ankara.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Connell, R.W., Merschmirt, J. W. (2005). *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*. *Gender Society*, vol.19(6), pp.829-859
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çakır, S. (2010). *Osmanlı'da Kadın Hareketi*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emegi". *Toplum ve Bilim Dergisi*, (86): 139-171, İstanbul.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*, Babil Yayınları, İstanbul.
- Demez, G. (2004), *Tarihsel Süreçte Değişen Erkek İmgesi (İnternet Ortamında Arayışlar)*. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. Routledge Publications, London.
- Duben, A. (1984), "19. Ve 20. Yüzyıl Osmanlı-Türk Aile Ve Hane Yapıları" *Türkiye'de Ailenin Değişimi. Toplumbilimsel İncelemeler*. Edt. T. ERDER, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Durmaz, S. N. (2015). *Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Problem Çözme Becerileri ile Otomatik Düşünceleri Aarasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ekmekçi, H. (2010). *Toplumsal, Kültürel ve İletişimsel Boyutlarıyla Bir Boşanma Analizi*. Gazi Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erkol, G.E. (2018). "İllet, Zillet, Erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'deki Seyri" *Toplum ve Bilim Dergisi*, (145): 6-31, İstanbul.
- Ertan, C. (2009). *Türkiye'de Erkeklik İmgesi Ve Eşcinsel Kimliği*. Akdeniz Üniveritesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Fisher, H. (1995). *Cinsel Aşkın Anatomisi: Tekeşliliğin, Zinanın ve Boşanmanın Doğal Tarihi*.

- Varlık Yayınları, İstanbul.
- Filiz, O.(2011).”Türkiye’de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın D Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7(25): 74-96
- Gençtan, E. (1982). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, Ankara: Maya Matbaacılık.
- Gök, A.F., İl, S.(20017). “Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerleriyle İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54)
- Giddens, A. (1994). *Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım*. (Çev. Ruhi Esengün, İsmail Öğretir), Birey Yayıncılık,İstanbul.
- Gittins, D.(2011). *Aile Sorgulanıyor*. (Çev.T. ERDEM), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Goldberg, H.,(1994). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. (Çev. S. BUDAK), Açı Yayıncılık, 2.Basım, İstanbul.
- Gökçe, B. (1988). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Güler, A.; Halıcıoğlu, B.; Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Henslin, James M. (1992b). “*Why So Much Divorce*”, *Marriage And Family In A Changing Society*. Fourt Edition,Edited By James M. HENSLIN, The free Pres,U.S.A
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar, Kimlikler ve Sosyal Dönüşümler*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Karasar, N.(2005). *Bilimsel AraştırmaYöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Kaya, T.(2009). *İstanbul’da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri*. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kimmel, M. S. (2013). “Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik”, (Çev. Mehmet Bozok), *Fe Dergi*, 5(2): 92-107.
- Köse, H.(2016). “Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm-İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden”. *İlef Dergisi*, 3(2): 173-199
- Kümbetoğlu, B.(2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lyons, A. C., & Fisher, J. (2006). *Gender Differences in Debt Repayment Problems After Divorce Journal of Consumer Affairs*, 40(2): 324-346.
- Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Açısından Aile ve Kültür*. Atatürk Kültür, Dil veTarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, (73), Ankara
- Nye, R. A. (2005). *Locating Masculinity: Some Recent Work on Men*. Signs , Vol. 30, No. 3, pp. 1937-1962, The University of Chicago Press.

- Özdemir, M. (2010). *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), Eskişehir.
- Parillo, V. N., Stimson, J., Sitimson A. (1995) *Contemporary Social Problems*. Library of Congress, Cataloging-in- Publication Data, United States of America.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı* (Çev. H. TAPINÇ), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Selek, P. (2008). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sevim, Y., Güldeste, A., Öner. C. (2016). “Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2): 293-312, Elazığ.
- Sheets, V.L., Braver S.L.(1996). *Gender Differences in Satisfaction with Divorce Settlements*. Family Relations, Vol. 45, No. 3, pp. 336-342
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri*. (Sakarya İli Örneği), Sakarya Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Şafak, Ş., Çopur, Z., Özkan, A.M.(2006). *Çocukların Evle İlgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi*, sdergi.hacettepe.edu.tr
- Şentürk, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”.*Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*,14(14): 7-32.
- Taş, G. (2016) *Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri*, Akademik Hassasiyetler Dergisi, 3(5).
- Tekeli, Ş.(2017). *Feminizmi Düşünmek*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tekin, H. H.(2006), “Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), İstanbul.
- Timurturkan, M. (2012). *Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme*. Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar. Ankara
- Topçu, G.(2018). “Varsayılan Aile Kısıncısında Babalık: Türkiye’de Farklı Babalık Algıları ve Sosyal Politik İlişkisi”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, (145): 54-101, İstanbul.
- Türk, H. B.(2007). *Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek*. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin düzenlediği Pierre Bourdieu: Sosyal Bilimlerde Açılımlar” Konferansına sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Uğur, S. B. (2014). *Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma*.Mediterranean Journal of Humanities,4(2), 293-326.
- Ünal, V. (2013). “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din.”*Journal of International Social Research*, 6(26).

- Werlhof, C. V.; Mies, M., Bennholdt, V. (2008). *Son Sömürge: Kadınlar*. (Çev. Y. Temurtürkan), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2009). *Evlilik Okulu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk*. Özgür Yayınları, Ankara.
- Zeybekoğlu, Ö.(2012). *Değişen Ve Değiş(E)Meyen Yönleriyle Aile Yapısı, Türleri, İşlevleri*. Değişen Toplumda Değişen Aile, ADAK N., Ed. Siyasal Kitabevi, Ankara.

İnternet Kaynakları

- <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/belge/1-53843/eski2yeni.html> Erişim Tarihi:18.05.2019
- <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/alper-hasanoglu/bosandiktan-sonra-1131379/>
Erişim Tarihi:20.04.2019
- www.kultur.gov.tr 18.04.2019
- <https://www.trthaber.com/haber/yasam/turkiyede-son-10-yilda-12-milyon-cift-bosandi-353637.html> Erişim Tarihi:04.04.2019
- <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=111&locale=tr> Erişim Tarihi: 21.05.2019
- www.hurriyet.com.tr/amp/kelebek/evlilikte-aldatmak-affedilir-mi-11722802 Erişim Tarihi:02.05.2019
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=1TJTclkMbC5mWXX6zLvTM0Twnmhb9C42fJMqzL> Erişim Tarihi21.05.2019

EKLER**EK 1- Görüşmecilere İlişkin Veri Tablosu**

Görüşmeci Numarası	Yaş	Doğum Yeri	Evlilikte geçen Süre	Çocuk Sayısı	Evlenme Şekli
G1	27	Antalya	6	1	Flört ederek
G2	35	Samsun	11	2	Görücü usulü
G3	39	Hatay	8	2	Flört ederek
G4	38	Antalya	5	1	Flört ederek
G5	34	Burdur	6	1	Flört ederek
G6	33	Ankara	9	1	Flört ederek
G7	55	Antalya	28	3	Görücü usulü
G8	51	Kastamonu	17	2	Flört ederek
G9	46	Isparta	17	2	Görücü usulü
G10	47	Isparta	26	4	Görücü usulü
G11	43	Elazığ	10	2	Görücü usulü
G12	38	Antalya	6	2	Görücü usulü
G13	34	Kayseri	5	1	Flört ederek
G14	50	Uşak	8	1	Görücü usulü
G15	48	Isparta	9	1	Görücü usulü
G16	40	Konya	12	3	Görücü usulü
G17	53	Burdur	7	2	Görücü usulü
G18	33	Karaman	5	1	Flört ederek
G19	41	Hatay	9	1	Görücü usulü
G20	38	Elazığ	9	2	Görücü usulü
G21	50	Afyon	6	1	Görücü usulü
G22	35	Burdur	5	1	Görücü usulü
G23	48	Burdur	10	2	Görücü usulü
G24	36	Karaman	9	2	Görücü usulü
G25	42	Antalya	11	1	Görücü usulü
G26	33	Antalya	3	1	Görücü usulü
G27	37	Bilecik	8	1	Flört ederek
G28	34	Sivas	9	2	Flört ederek
G29	30	Antalya	5	1	Flört ederek
G30	38	Kayseri	8	2	Görücü usulü
G31	42	Konya	16	2	Görücü usulü
G32	33	Antalya	5	1	Flört ederek
G33	45	Sivas	7	1	Görücü usulü
G34	35	Burdur	7	2	Flört ederek

G35	36	Konya	8	2	Flört ederek
G36	39	Gaziantep	9	2	Görücü usulü
G37	34	Manisa	5	1	Flört ederek
G38	35	Antalya	12	2	Flört ederek
G39	44	Afyon	5	1	Görücü usulü
G40	33	Karaman	5	2	Flört ederek

EK 2- Görüşme Formu

Tarih:

Adı Soyadı:

Doğum tarihi ve yeri:

Eğitimi:

Mesleği:

Adresi:

Ne zaman ve nasıl evlendiği:

Çocukları var mı, kaç tane:

Çocuklar boşanmadan sonra kiminle yaşayacak? Çocuğun/çocukların velayetini istiyor mu? İstiyorsa neden istiyor?

Eşiyle ilişkisi nasıl?Ayrı mı yaşıyorlar yoksa ortak evde mi? Aralarındaki İletişim ne şekilde sağlanıyor?

Eşini nasıl tarifliyor, nasıl bir insan (kişiliği, eğitimi, işi, ilgileri, karşılıklı sevgi, anlayışları ve çatışmaları neler)

Boşanma kararı ne zaman alındı? Kararı ilk alan taraf kim?

Boşanma nedenleri nelerdir?

Boşanma sürecinde neler yaşandı? Hangi konularda uzlaşıldı? Hangi konularda sorunlar/çatışmalar çıktı?(Çocukların velayeti ve mal paylaşımı vb.konular)

Boşanma kararı ile dava açma süreci arasında ne kadar zaman var? Dava geç açıldıysa sebepleri nelerdir?

Boşanma davasını kim açtı? Dava türü nedir?(Anlaşmalı mı Çekişmeli mi)

Boşanma sürecinde özel hayatta karşılaşılan sorunlar nelerdir?(Varsa çocukların ve/veya diğer aile yakınlarının tutumu, boşanmaya bakış açıları)

Boşanma sürecinde yaşam koşullarında yaşanan değişiklikler, değişen sorumluluklar nelerdir? İyi yönleri ve karşılaşılan zorluklar nelerdir?

Boşanmış erkeğe arkadaş çevresi ve toplum tarafından nasıl bakıldığı, farklı tutumlarla karşılaşılmış mı? Bunu nasıl açıklıyor?

Boşanan erkekğin, boşanma sürecinde duygusal tepkileri, içsel değerlendirmesi, duygusal durumu nedir?(depresyon, yalnızlık vb.)

Kadının boşanma sürecindeki psiko-sosyal durumu konusunda neler düşünüyor?

Boşanma sonrası hayatında yaşanan değişiklikler nelerdir? Yeni hayatına adaptasyonunda hangi konularda kolaylıklar ve zorluklar yaşadı?(Kadına atfedile ev işleri, yemek, temizlik konuları vb.)

Yeniden evlenmek ister mi?

Eşinin yeniden evlenmesi konusunda ne düşünüyor?

Geleceğe ilişkin plan ve düşünceleri neler?

EK 3- Örnek Görüşme

Adınız, soyadınız nedir?

-Adım E.B.

Eğitim durumuzu, mesleğinizi, yaşınızı ve nereli olduğunuzu söyler misiniz?

-Lise mezunuyum, serbest meslekle uğraşıyorum, dükkanım var. 40 yaşındayım, Burdurluyum.

Kaç yıllık evlisiniz ve nasıl evlendiniz?

-12 yıllık evliyim, 4 aylık bir arkadaşlığımız oldu görücü usulü evlendik bir aile dostumuzun vasıtasıyla tanıştık.

Hanımfendi çalışıyor mu?

-Hayır

Nasıl bir evliliğiniz vardı?

-İlk zamanlar mutluyduk son dönemlerde harcamalar çoğaldı ekonomi bozuldu karşı tarafın ailesi anaerkil bir aileydi bana karşı tepkiler oldu çok karışmaya başladılar. İlk zamanlar ilk dönemler gençliğimden dolayı fark edemedim. Bir süreden sonra ailesi iyice karışmaya başladı bütün maddi manevi desteği mi ailesine vermeye başladım.

Anaerkil dediniz ya ne demek anaerkil?

- Her şeyi anne karışıyordu her şeyi annenin vasıtasıyla oluyordu aileleri birbirine çok içli dışlılardı anne yönetiyordu birbirlerine çok bağlılar, bütün eniştelelerini küstürmüşler, mesela kendine çekmeye çalışıyorlar eve giren damat oranın çocuğu olsun onun onların sözünü dinlesin istiyorlar benim buna dayanacak gücüm kalmadı. Hatta bundan 4 ay önce kız kardeşi evlenmişti, eşi beni aradı ben telefona bakmayınca mesaj attı tekim konuşmak istiyorum deyince aradım dedi ki abi sen Cennetliksin 12 yıldır İyi dayanmışsın ben dayanamadım onlara ben 4 ay dayanamadım. Onlar da mahkeme sürecindeler onlar da boşanıyorlar.

Boşanma davasını kim açtı?

-Ben boşanma davasını açtım 21 şubat günü evden çıktım dayanacak gücüm kalmadı.

Neden boşanma kararı aldınız sizi boşanma sürecine getiren olayları anlatır mısınız?

- 2007 ya da 2008 yıllarında kız kardeşiyle birlikte dükkanı açtık yaklaşık bu 5-6 yıl içinde 500 -550 milyar zararım oldu. mal gidiyor para gelmiyor, benden ürün gidiyor para gelmiyor fatura bana kesiliyor para gelmiyor Vergi borçları ödenmiyor harcamalara ödenmiyor sömestr tatili idi çocuklar karne aldılar diye yemeğe götürmüştüm. Kızım geldi baba hadi balık yemeye gidelim dedi, kızım üç dört gün önce gittik dedim Bunun üzerine bir

patırtı koptu evdeki aksesuarlar kırıldı ağıza alınmayacak laflar söyledi. O gün 9.00-9.30 gibi çocuklarla birlikte eve girdiler. Eve benim istediğim zaman da gelmezdi, biz böyle gördük baba eve geldiğinde herkes evde olurdu, eş eve geldiğinde önünde bir tas çorba olmalıydı. Ben neden mücadele ediyorum onlar için mücadele ediyorum eve geldiğimde benden önce çocuklar yemek yemiş, sofraya toplanmış olurdu. Ben bir sofraya görmezdim, baba olarak bir eş olarak sofraya hazır çocukları karşılamasını beklerdim küs olsak da kavgalı olsak da tartışmalı olsak da sofram hazırlansın isterim. Son zamanlarda ben oğlumla olurum, yatakları da ayırmıştı o başka odada ben başka odada kalıyordum, ben oğlumla uyuyordum o da kızıyla uyuyordu. Bu bizim üçüncü ayrılışımızdı. Çocuklarla arabayla geziyor altına arabada aldım diğer ayrıldığımızda çocuk için geriye dönmüştüm. Evden çıktım gün kendi ailem bilmedi benim evden çıktığımı dükkanda yattım arabamda yattım hiçbir yere gitmedim ben evime sadık biriyim, şimdi bile yedi buçuk gibi evde oluyorum. Beş gün sonra babam öğreniyor benim evden çıktığımı, o da dükkanın kamerasından görmüş benim ayrıldığımı. Eşimin ailesi tarafından çok yıpratıldım aile içinde çok huzursuzluk çıktı bayramlar olurdu bayramların olmasını istemezdim bayramlar hep huzursuzluktu bayramda benim ailemle görüşmek istemezdi. Ben ekonomik krizden sonra pazar işe gitmeye başladım eşim çocuklarım bana bize ilgi göstermiyorsun bizimle vakit geçirmiyorsun hep dükkana gidiyorsun derlerdi. Oysa ben işten çıkar hemen evime gelirdim sen akıllı bir bayansan diyebilirdi, burası bizim ekmeğimiz gezmeye her zaman gidebiliriz daha iki gün önce gittik hep gezme mi olur? Ben hep verici oldum.

Siz nasıl olsun isterdiniz ne beklersiniz eşinizden?

-Ailemle görüşmek istemez, hep suratını sallardı eve girerdi suratını asardı, çocuklara hediyeler alırdık oyuncakları alırdık haftada bir on beş günde bir annem arar çocuklarla konuşmak ister cevap vermek istemezdi aramızı soğutmak isterdi.

Daha önce 3 kez ayrılık kararı alıp vazgeçtiğinizi söylediniz sizi evliliğe devam ettiren evliliğe döndüren şey ne oldu?

- Beni 3 kez evliliği devam ettiren şey çocuklarım oldu. İlk ayrıldığımızda kızım vardı oğlum yoktu o dönem bayağı bir sıkıntı yaşamıştım. Ailem de o zamanlar dönmemi istedi bana çocuğun var alttan al evine dön evliliğine devam et dediler. Kızımın aram çok iyiydi kızım bu yaşananlardan sonra kızımın aramı soğuttular.

Boşanma kararı alırken ne düşündünüz?

- Hayata bir kere geldiğimi ben yine onların arkasında mücadele edeceğim kendimi hastalık hastası etmeyeceğim için bu kararı aldım şu an Allah'ın izniyle arkasındayım ama boşanacağım için mutluyum huzurluyum Şubat'tan beri ayrı yaşıyorum 8 aydır yalnız

yaşıyorum.

Boşanma sürecinde çocuklarla ilişkiniz nasıl?

- Bu dönemde çocuklar biraz problemlili, tedirgin görüşmek istemiyorlar özellikle kız bana çok öfkeli, okula gidip çocukları görüyorum dışında göremiyorum hafta sonları hiç alamıyorum. Çocukları okula gidiyorum öğretmenin zoruyla görüşüyorum. Aylık evin kirasını ve ihtiyaçlarını ben gideriyorum mutfak masraflarını ben gideriyorum. Ayrıca on beş günde 1.000- 1500 TL para gönderiyorum gücüm yettikçe arkalarında olacağım.

İleride yeniden bir aile kurduğunuzda ödemek zor gelecek mi size ne düşünüyorsunuz?

Çocuklarımı zor durumda bırakmam arkalarında olurum elimden geldiğince karşılarım maddi manevi ihtiyaçlarını.

Kendinize nasıl bir hayat planlıyorsunuz?

- Ben güç kuvvet verdiği sürece bu şekilde destek olacağım ve artık kendi mutluluğum ve kendi sağlığımı bayağı beynim yoruldu şu anda çok mutlu çok huzurlu bir insanım etrafımda çok düzgün insanlar vardı eşimin kıskançlığı yüzünden herkesi kaybettim mesela Çin'e gittim buradaki oradaki mimarlarla bile nasıl göz göze gelirsin neden konuşuyorsun neden bakıyorsun gibi kıskançlıklar yapıp tatsızlık çıkartıyordu içinde bir kötülük fesatlık olmadığı halde kıskançlık yapardı.

Boşanmış erkek olmak nasıl bir duygu, toplum nasıl bakıyor bu duruma?

-Erkekler hiç üzülmeyiz güçlüdür sanıyorlar, boşanmak erkek içinde çok zor, bir düzen bozuluyor, eskisi gibi çocuklarla iç içe değilsin, bir baba olarak çok üzülyorum ve çok yalnız hissettiğim anlar oldu, bunlar neden yaşandı diye sordum kendime, bir süre çok mutsuzdum ama şimdi atlattım ve çok mutluyum. Boşanmak bayanlar içinde erkek içinde kötü bakılan bir şey toplum tarafından ancak daha çok bayanlar için kötü sanırım. Bayanlar için dul olmak demek daha farklı bir şey, evine yuvasına bağlı olan eşine bağlı olan bir kadın huzurlu bir şekilde evini yürütüyordur ama boşanmış kadın herkesin kafasında bir soru işareti bırakıyordur. Bu kadın boşandığında bir arızası var diye düşünüyor olabilirler.

Siz yeniden evlenmek ister misiniz?

Ben bu saatten sonra evlenmeyi büyük konuşmuyorum ama kesinlikle istemiyorum.

İZİN BELGESİ

T.C.
HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU
Genel Sekreterliği

Sayı : 93586998/8417/26641
Konu : .....

22/06/2016

ANTALYA ADLİ YARGI İLK DERECE MAHKEMESİ
ADALET KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

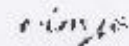
İlgi : Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına 30/03/2016
tarihli ve E.9114 sayılı yazısı.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olup, halen Antalya 5. Aile Mahkemesi Sosyal
Hizmet Uzmanı olarak görev yapan Özgül ELİTOK'un "Erkek ve Erkeklik Olgusu
Bağlamında Boşanma Süreci" konulu tez çalışması kapsamında Antalya aile mahkemelerinde
boşanma davası görülen erkeklerle derinlemesine görüşme yapabilmesi hususunda izin
verilmesini talep eden ilgilı yazı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesince
görmüşülerek,

Kişisel verilerin korunması ve ilgililerin uygun görmeleri kuşulu ile izin verilmesine
21/06/2016 tarih ve 1022 sayı ile karar verilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve ilgililere tebliğini rica ederim.

Ayhan KOLUKIRIK
Adalet Komisyonu Başkanı
35012
22.06/2016

Ayhan KOLUKIRIK
Teknik Hâkim

Bu belge, An-It yasadı Kurum E-İmza ile uygun olarak elektronik imza ile onaylanmıştır. Otay yazıcı ile elektronik görüntüleri alınmıştır.

Fransız Mahallesi Mecidiyeköy Bulvarı No:36 Yenimahalle/ANKARA - Ayrıntılı Bilgi İçin İletişim: Şube Müdürü: ANILARSI/AN
Telefon: (0 312) 204 13 98 - 74 e-posta: hsk.k.iletisim@hsk.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Özgül ELİTOK
Doğum Yeri Tarihi	10.07.1978
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Ankara Cumhuriyet Lisesi
Lisans Diploması	Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Tez/ Dönem Projesi Konusu	ERKEKLİK OLGUSU BAĞLAMINDA ERKEKLERİN BOŞANMA DENEYİMLERİ
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	Ankara Atatürk Çocuk Yuvası
Çalıştığı Kurumlar	Bilgilen Güçlen: Erken Yaşta Evlenmek Üzere Aile Mahkemelerine Başvuran Ergenlerin Psiko-Sosyal Durumu-Proje Sorumlusu
	Bilecik Huzurevi, İstanbul Çocuk Mahkemesi, Antalya 5. Aile Mahkemesi ve halen buradaki görevine devam etmektedir
E-Posta	ozgulhacettepe@gmail.com